

BIJLAGE XIIa
(Art 35)

REKENING EN VERANTWOORDING

VAN

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

gehad en gedaan door DEPUTATEN voor de geestelijke belangen der Gereformeerden in ARGENTINIE, sedert de in 1911 gehouden Generale Synode

Blijkens de in 1911 bij de Synode ingediende rekening bleef bij Deputaten een saldo in kas ad f 1735 19

Dit bedrag is in 1911 uitgegeven ten behoeve van Tres Arroyos, als volgt

Juh	1	Premie levensverzekering Ds ROLLOOS	f	312 50
"	4	Port toezenden polis	"	0 10
"	28	Ds ROLLOOS, voorschot	"	100 —
Aug	7	Denzelfden	"	200 —
"		Port overmaken	"	0 40
"	31	Ds ROLLOOS, saldo	"	1122 19
Samen				f 1735 19

Gedurende het tijdvak Augustus 1911—1 Juni 1914 is aan collecten en giften

1911		ONTVANGEN					
Augustus	16	Van de	Gereformeerde Kerk	te	Stiens	f	3 —
	22	"	"	"	Kampen	"	10 —
September	15	"	"	"	Bleiswijk	"	7 95
October	7	"	"	"	Hilversum	"	19 —
November	25	"	"	"	Uithuizen	"	10 —
December	2	"	"	"	Kampen	"	5 —
	15	"	"	"	Berkel en Rodenrijs	"	17 47 ^{1/2}
		"	"	"	Rouveen	"	10 —
1912							
Januari	4	"	"	"	Enumatil	"	5 —
		"	"	"	Middelburg	"	5 —
	8	"	"	"	Zuidlaren	"	2 50
		"	"	"	Ouderkerk a/d IJssel	"	2 —
		"	"	"	Putten	"	4 97
		"	"	"	Maassluis B	"	15 —
	9	"	"	"	Kollum	"	10 —
		"	"	"	Schraard	"	3 —
	10	"	"	"	Zoutkamp	"	5 —
		"	"	"	Opperdoes	"	2 60
	11	"	"	"	Hallum	"	8 —
		"	"	"	Nieuwveen	"	4 —
		"	"	"	Beetgum	"	10 —
		"	"	"	Arnhem	"	20 —
		"	"	"	Scharendijke (Z)	"	6 —
		"	"	"	Hollum (Am)	"	2 50
		"	"	"	Murmerwoude	"	4 —
	15	"	"	"	Hoorn	"	10 61 ^{1/2}
		"	"	"	Engwierum	"	2 50
		"	"	"	Haarlem	"	10 —
		"	"	"	Bierum	"	5 —
		"	"	"	Lollum	"	5 —
		"	"	"	Schoondijke	"	2 —
		"	"	"	Heerjansdam	"	2 50
		"	"	"	Nes en Wierum	"	2 50
		"	"	"	Colijnsplaat	"	5 —
		"	"	"	Overschie	"	3 —
		"	"	"	2e Exloermond	"	2 —
		"	"	"	Uithoorn	"	2 —
	17	"	"	"	Nieuwerkerk a/d IJssel	"	16 87
		"	"	"	Aarlanderveen	"	5 —
		"	"	"	Strijen	"	5 —
Transporteeren						f	270 98

1912					Per Transport . . . f	270.98
Januari	17	Van de	Gereformeerde	Kerk te	Leimuiden	3.—
		" "	" "	" "	Garrelsweer	5.—
	18	" "	" "	" "	Katendrecht	10.—
		" "	" "	" "	Blija	2.50
		" "	" "	" "	Oost- en West-Souburg	2.50
		" "	" "	" "	Nieuwerkerk a d. IJssel (Nagift)	1.—
	22	" "	" "	" "	Ermelo	5.—
		" "	" "	" "	Winsum (Friesland)	3.—
		" "	" "	" "	Zuid-Beijerland	11.89 ^{1/2}
		" "	" "	" "	Mijdrecht	3.—
		" "	" "	" "	Tzum	2.—
		" "	" "	" "	Breukelen	13.79
	24	" "	" "	" "	Baambrugge	14.35
	25	" "	" "	" "	Hoogeveen	5.—
		" "	" "	" "	Rhoden	5.70
	27	" "	" "	" "	Stroobos	4.97 ^{1/2}
		" "	" "	" "	Bussum	4.—
		" "	" "	" "	Harlingen	5.—
	30	" "	" "	" "	Paesens en Moddergat	5.—
	30	" "	" "	" "	Abcoude	8.52 ^{1/2}
		" "	" "	" "	Hazerswoude	5.—
	31	" "	" "	" "	Delfshaven	10.—
Februari	2	" "	" "	" "	Ottoland	3.50
	7	" "	" "	" "	Andijk	36.05
		" "	" "	" "	Velp	14.56
		" "	" "	" "	Eiland Marken	1.—
		" "	" "	" "	Lexmond	6.—
		" "	" "	" "	Cubaard	1.—
		" "	" "	" "	Schoonhoven A	2.50
		" "	" "	" "	Wormer	2.—
	15	" "	" "	" "	Halfweg	7.50
		" "	" "	" "	Kockengen	1.—
		" "	" "	" "	Scherpenzeel	5.—
		" "	" "	" "	Neede	2.—
		" "	" "	" "	Spijk (Groningen)	10.—
		" "	" "	" "	Grijpskerk	2.50
		" "	" "	" "	Westerlee	3.—
		" "	" "	" "	Assen	5.—
		" "	" "	" "	Oude en Nieuwe Wetering	5.—
		" "	" "	" "	Zaandam	10.—
		" "	" "	" "	Opeinde-Nijega	8.20
	22	" "	" "	" "	Amersfoort A	5.—
		" "	" "	" "	Gees	2.—
		" "	" "	" "	Dokkum B	20.90
	27	" "	" "	" "	Zwartsluis	11.33
	28	" "	" "	" "	Ulrum	3.—
		" "	" "	" "	Groningen B	10.—
		" "	" "	" "	De Lier	5.—
	29	" "	" "	" "	Oudega (Wijmbritserad.)	14.68
Maart	2	" "	" "	" "	Montfoort	3.—
		" "	" "	" "	Franeker	5.—
		" "	" "	" "	Oudshoorn	5.—
	5	" "	" "	" "	Hollandsche Veld	9.89
	7	" "	" "	" "	Achlum (Friesland)	6.92
		" "	" "	" "	Fijnaart	16.52
		" "	" "	" "	Nijkerk	17.57
	8	" "	" "	" "	Appingadam	36.16 ^{1/2}
		" "	" "	" "	Enschede	10.—
	16	" "	" "	" "	Scharnegoutum	2.—
		" "	" "	" "	Roodeschool	10.—
		" "	" "	" "	Aalsmeer	2.—
		" "	" "	" "	Nieuw Helvoet	1.50
					Transporteeren f	724.50

1912				Per Transport	f	724.50
Maart	19	Van de	Gereformeerde Kerk te	Middelburg C	"	5.—
	21	" "	" "	Haarlem A	"	10.—
	23	" "	" "	Rotterdam (per Ds LANDWEHR)	"	254.07 ^{1/2}
		" "	" "	Marrum (Friesland)	"	5.—
		" "	" "	Klundert	"	32.85
	26	" "	" "	Apeldoorn	"	5.—
April	4	" "	" "	Stadskanaal	"	18.82
		" "	" "	IJmuiden	"	7.50
		" "	" "	Wormerveer	"	7.10
	6	" "	" "	Numansdorp	"	3.—
		" "	" "	De Krim (Overijsel)	"	17.26
		" "	" "	Ter Aar	"	5.72
		" "	" "	Veendam	"	10.—
		" "	" "	Anna Jacoba Polder	"	26.71
	11	" "	" "	Ouddorp	"	6.96 ^{1/2}
	17	" "	" "	Breda	"	8.95
		" "	" "	Oosterbierum	"	19.—
		" "	" "	Reeuwijk-Sluiplijk	"	2.60
		" "	" "	Nieuw Buinen	"	2.—
		" "	" "	Poortugaal	"	3.67
		" "	" "	Gouda	"	2.50
		" "	" "	Thesinge	"	5.43
	19	" "	" "	IJsselmonde	"	12.46
		" "	" "	Honselersdijk	"	25.—
		" "	" "	Gorinchem	"	29.13
	24	" "	" "	Scheemda	"	2.50
	29	" "	" "	Huizum	"	13.77
Mei	7	" "	" "	Idskenhuisen	"	12.14
		" "	" "	Wageningen	"	1.—
		" "	" "	Molenaarsgraaf-Brandwijk	"	6.—
	22	" "	" "	Zevenbergen	"	4.—
		" "	" "	Epe	"	1.—
		" "	" "	Vinkeveen	"	3.26 ^{1/2}
	26	" "	" "	Midland (Terschelling)	"	5.—
		" "	" "	Dirkshorn	"	9.50
Juni	1	" "	" "	Bleiswijk	"	5.63
		" "	" "	Minnertsga	"	8.62
		" "	" "	Bolsward	"	3.—
	5	" "	" "	Rinsumageest	"	15.86
	7	" "	" "	Vrouwepolder	"	2.15
	14	" "	" "	Leeuwarden	"	35.65
	21	" "	" "	Lippenhuizen	"	4.38
Juli	1	" "	" "	Uithuizermeeden	"	24.37 ^{1/2}
		" "	" "	Schoonrewoerd	"	8.91 ^{1/2}
		" "	" "	Koudekerke (Zeeland)	"	13.28 ^{1/2}
		" "	" "	Grijpskerke (Zeeland)	"	11.32 ^{1/2}
		" "	" "	Buiksloot	"	10.41
		" "	" "	Nieuw-Vennep	"	5.—
		" "	" "	Antwerpen	"	1.50
	9	" "	" "	Overtoom	"	10.—
	29	" "	" "	Nijemirdum	"	11.40 ^{1/2}
		" "	" "	Leerdam	"	15.48
Augustus	30	" "	" "	Vijfhuizen (Haarl. meer)	"	10.20
	8	" "	" "	Hattem	"	15.60
	22	" "	" "	Wommels	"	14.15
	23	" "	" "	Oldebroek	"	9.37 ^{1/2}
September	3	" "	" "	't Zand	"	5.—
	17	" "	" "	Driesum	"	7.72
		" "	" "	Oostwolde	"	2.—
		" "	" "	Bolnes	"	3.67
	18	" "	" "	Waddinxveen	"	13.59
	22	" "	" "	Harderwijk	"	14.59
				Transporteeren	f	1591.29 ^{1/2}

				Per Transport	f 1591.29 ^{1/2}
1912					
October	1	Van de Gereformeerde Kerk te	Stedum	"	8.—
November	7	" " " " " "	Nijverdal	"	4.—
December	7	" " " " " "	Zuidwolde (Drente)	"	4.25
		" " " " " "	Kampen	"	6.04
	10	" " " " " "	Buitenpost	"	2.50
	23	" " " " " "	Wezep	"	7.86
	31	" " " " " "	Berkel en Rodenrijs	"	12.37
1913					
Januari	7	" " " " " "	Pernis	"	22.92
	23	" " " " " "	Oostburg	"	10.89 ^{1/2}
Februari	5	" " " " " "	Leimuiden	"	3.—
	26	" " " " " "	Schildwolde	"	2.50
Maart	15	" " " " " "	Schettens (Friesland)	"	5.—
		" " " " " "	Zunderdorp	"	4.67
		" " " " " "	Molenaarsgraaf c.a.	"	4.33
April		" " " " " "	Delft	"	15.—
Mei	10	" " " " " "	Nieuw Vennepe	"	4.—
Juni	7	" " " " " "	Berkel en Rodenrijs	"	17.01
September	24	" " " " " "			
1914					
Januari	6	" " " " " "	Leimuiden	"	3.—
Februari	2	" " " " " "	Stedum	"	6.50
	6	Per Ds FERNHOUT:			
		Collecte Gereformeerde Kerk	Utrecht (Mei 1912)	"	198.32
			voor rente	"	4.62
			Haarlemmermeer O.Z. (1912)	"	20.45 ^{1/2}
			" " " (1913)	"	21.50
			Rouveen	"	10.—
		Per Ds LANDWEHR:			
		Collecte Gereformeerde Kerk	Leiden	"	17.63 ^{1/2}
Mei	28	" " " " " "	Molenaarsgraaf c.a.	"	4.90
		Aan gekweekte renten van tijdelijk belegd kasgeld		"	27.52
			Totale ontvangst	f	2040.09

UITGAVEN:

1911					
December	15	Per Ds LANDWEHR, nota		f	6.60
		Kosten vergadering Utrecht		"	3.50
		Reiskosten Penningmeester		"	6.75
1912					
Januari	13	" Ds ROLLOOS, remise		"	200.—
		Kosten overmaken		"	0.47 ^{1/2}
Maart	21	" Ds LANDWEHR, nota		"	6.50
		Kosten vergadering Utrecht		"	4.50
		Reiskosten Penningmeester		"	5.50
	23	" Ds ROLLOOS te Tres Arroyos, remise		"	300.—
		Kosten overmaken		"	0.47 ^{1/2}
April	6	" Advertentiekosten Bazuin		"	4.—
	13	" Kosten vergadering Utrecht		"	3.10
		Reiskosten Penningmeester		"	6.50
		Ds FERNHOUT, verschotten		"	19.30 ^{1/2}
		Nota drukloonen W. HAJER		"	20.25
Mei	2	" Advertentiekosten Heraut		"	5.65
Juni	21	" Premie Levensverzekering Ds ROLLOOS		"	286.—
September	6	" Kosten vergadering Utrecht		"	5.20
		Verschotten Ds LANDWEHR		"	4.50
		Reiskosten Penningmeester		"	5.—
1913					
Januari		" Porti ontvangberichten aan de Kerken over 1912		"	1.90 ^{1/2}
Maart	6	" Kosten vergadering Rotterdam		"	1.—
		Verschotten Ds LANDWEHR		"	1.40
		Reiskosten Penningmeester		"	9.—
			Transporteeren	f	907.11

			Per Transport	f	907.11
1913					
Maart	6	Per	J. H. KOK, drukloon Briefkaarten	"	2.75
	20	"	Ds SONNEVELDT te Buenos Ayres, remise.	"	300.—
			Kosten overmaken	"	0.47 ¹ / ₂
Juli	8	"	Kosten vergadering Utrecht	"	5.75
			Nota Ds LANDWEHR	"	3.—
			Nota Ds FERNHOUT	"	1.20
			Reiskosten Penningmeester	"	5.50
	10	"	RIJPER, Tres Arroyos, remise	"	200.—
			Kosten overmaken	"	0.47 ¹ / ₂
1914					
Februari	6	"	Kosten vergadering Utrecht	"	3.75
			Verschotten Ds LANDWEHR	"	4.—
			" Ds FERNHOUT	"	2.—
			Reiskosten Penningmeester	"	5.50
	9	"	RIJPER, Tres Arroyos, remise	"	200.—
			Kosten overmaken	"	0.47 ¹ / ₂
	14	"	Kosten vergadering Utrecht	"	7.25
			Verschotten Ds LANDWEHR	"	2.60
			Reiskosten Penningmeester	"	5.50
	22	"	RIJPER, Tres Arroyos, per wissel.	"	99.—
			Kosten overmaken	"	0.22 ¹ / ₂
	24	"	Ds FERNHOUT, reiskosten	"	2.55
			Port overmaken	"	0.03
	22	"	Advertentiekosten Bazuin	"	2.70
			Samen	f	1761.84

RECAPITULATIE:

Ontvangsten	f	2040.09
Uitgaven	"	1761.84
Saldo bij den Penningmeester in kas	f	278.25

Aldus opgeleverd 22 Juni 1914.

Namens Deputaten,

De Penningmeester,
PLANTENGA.

Gezien en in orde bevonden door de
Commissie der Generale Synode,

M. VELDHUIS.

A. D. V. D. SCHAAF.

BIJLAGE XIII.

**Rapport van de Deputaten der Generale Synode
van 1911 voor de Zending van de Gereformeerde
Kerken in Nederland, onder Heidenen en
Mohammedanen.**

Opdat de Generale Synode van 's-Gravenhage met kennis van zaken zal kunnen beoordeelen wat de Deputaten der Generale Synode voor de Zending onder Heidenen en Mohammedanen, die door de Synode van Zwolle werden benoemd, volgens art. 17 der Zendingsorde¹⁾, hebben gedaan, bieden deze Deputaten haar 't volgende rapport aan.

Vooraf moge gaan hunne betuiging van dank, allereerst aan den HEERE, den Bezitter van alle natiën, Wiens hulp in de verlopen drie jaren altijd weer, soms op zeer treffende wijze, door hen werd genoten; en voorts aan allen, die in de genoemde periode van hunne belangstelling in of hun liefde tot de nog steeds toenemende zaak van „de zending” door woord en daad, door gebed en gaven blijken hebben gegeven.

En nu komende tot het eigenlijke rapport, zij het hun vergund de verschillende zaken onder de volgende hoofden te bespreken:

1. De Kerk van Soerabaia.
2. De Kerk van Batavia.
3. De Kerk van Rotterdam [en de andere Kerken in Zuid-Holland (zuidelijk gedeelte)].
4. De Kerk van Delft [en de andere Kerken in Zuid-Holland (Noordelijk gedeelte)].
5. De Kerk van Amsterdam (en de andere Kerken in Noord-Holland).
6. De Kerk van Heeg (en de andere Kerken in Friesland).
7. De Kerk van Middelburg (A) (en de andere Kerken in Zeeland).
8. De Kerk van Utrecht (en de andere Kerken in de provincies Utrecht en Gelderland).
9. De Soemba-zending door de Kerken in de drie provincies Overijsel, Drente en Groningen.
10. Het Zendings-consulaat.
11. De Scholen.
12. Het Zendingsblad; (en de Zendingskalender).
13. Eene Zendings-tentoonstelling.
14. R. J. HORSTMAN.
15. Bijwonen van conferenties, enz.
16. De Finantiën (van 1911—1914 en voor 1914—1917).
17. Opdrachten van de Synode van Zwolle.
18. Zaken, waarover de Synode van 's Gravenhage beslissen moet.

1. De Kerk van Soerabaia.

De gemeente te Soerabaia breidt zich nog steeds heel langzaam uit. Zij telt thans 270 leden, van wie de kleinste helft buiten de stad wonen; enkele zelfs ver af. Kerkeraad en gemeente leven in goede harmonie²⁾.

¹⁾ De Brs Ds H. SCHOLTEN, Ds J. D. v. d. MUNNIK, Ds J. P. KLAARHAMER, Ds H. DIJKSTRA, Ds W. B. RENKEMA, Ds JOH. VISSER, Ds W. BREUKELAAR, Ds R. J. W. RUDOLPH, Ds F. W. SLUYTER, Ds G. F. KERKHOF, Ds A. J. MULDER en Dr J. HANIA. Acta Zwolsche Synode art. 111. Ds H. DIJKSTRA werd door hen gekozen tot Voorz., Ds J. D. v. d. MUNNIK tot Assessor, Dr HANIA tot Scriba; Ds W. BREUKELAAR tot 2en Scriba en Penningmeester. Br. RUDOLPH is 10 Mei j.l. na een langdurig en smartelijk lijden overleden. Hij ontsliep in vast vertrouwen op zijn Borg en Middelaar JEZUS CHRISTUS, Dien hij ook in zijne ziekte steeds meer roemde en beminde. Door dat geloof spreekt hij nog nadat hij gestorven is.

De vergaderingen der deputaten zijn alle — behalve ééne te Utrecht — gehouden te Amsterdam in de groote consistorie van de Gereformeerde Kerk. Met groote dankbaarheid zij er bij vermeld, dat deze consistorie altijd weer gratis beschikbaar is gesteld.

²⁾ Voorts zijn er 4 Zondagscholen voor *Europeesche* (90), 2 voor *Javaansche* kinderen (70); is er eene Zendingsschool met 80 leerlingen; werd in Jan. 1913 eene chr. school geopend voor Europ. kinderen, waaraan nu reeds 4 „leerkrachten” verbonden zijn. En dan helpt „Dorcas”, onder leiding van Mevr. PERA vele algemeene armen; per maand geeft zij 140 à 150 gulden uit. Dit een en ander kan dienen tot toelichting van hetgeen de Zwolsche Synode in den laatsten zin van haar besluit omtrent Soerabaia uitsprak. Acta Zwolsche Synode art. 42.

Ds W. PERA, die er sinds 1900 werkt en onlangs om ongesteldheid van Mevrouw zijne echtgenootte tijdelijk naar Nederland moest gaan, hoopt zijne krachten bij den voortduur aan haar te blijven wijden¹⁾.

In opdracht van de vorige Synode²⁾ hebben uwe Deputaten:

- a. aan de Kerk van Soerabaia subsidie verleend tot een bedrag van f 2400. — per jaar³⁾;
- b. met haar gecorrespondeerd over het „Emeritaats-pensioen” van den predikant en diens echtgenootte. Dit punt is nog niet geheel en al in orde, doch zal toch wel voor elkander komen.

Van de gelden, die Soerabaia vroeger ter leen ontving uit de Generale Kas en waarvan zij vóór 1911 reeds een deel teruggaf is sinds de laatste Synode ook weer een gedeelte — f 750. — — gerestitueerd.⁴⁾

Hoe hoog de subsidie van 1914—1917 zal zijn, moet door deze Synode worden vastgesteld.

2. De Kerk van Batavia.

Met de Kerk van Batavia hadden uwe Deputaten ook maar zeer weinig te doen. Zij hebben haar, volgens besluit der vorige Synode, elk jaar uit de Generale kas f 1200. — subsidie gezonden⁵⁾; en onlangs eene kleine correspondentie met haar gevoerd over een gedeelte uit een brief, dien de redacteur van het Zendingsblad, Ds H. DIJKSTRA, naar Antiochië had gezonden en in het Novembernummer van dit blad had gepubliceerd.⁶⁾

Ook over de subsidie, die in 't vervolg aan Batavia zal worden toegekend, moet uwe vergadering beslissen. Indien zij van oordeel is, dat zij zelve een maximum zal bepalen, en dan voorts aan de nieuw te benoemen Deputaten kan overlaten hoeveel daarvan moet worden gegeven, zou het toch niet onwenschelijk zijn, dat er nogmaals bij bepaald worde:

1. geene subsidie te geven dan op *verzoek* en na *gebleken noodzakelijkheid*; en
2. dat die noodzakelijkheid moet blijken uit de rekening en verantwoording, die Batavia's Kerkeraad daartoe dan elk jaar aan Deputaten moet toezenden.

3. De Kerk van Rotterdam

[en de andere Kerken in Zuid-Holland (zuidelijk gedeelte)].

De bemoeienissen tusschen de Kerk van Rotterdam en de Deputaten sinds de Synode van Zwolle waren o zoo weinig. Er valt alleen te vermelden, dat genoemde Kerk aan Deputaten geregeld toezond de verslagen van den zendingsarbeid, dien zij in de residentie Banjoemas heeft verricht.

Dat werk ging gezegend voort, hoewel het aan moeilijkheden niet ontbrak: de miss.-arts Dr W. M. Th. van STOKKUM kon het schier niet meer volhouden, doch heeft voorloopig hulp gekregen door de uitzending van Mejuffr. PAULINA ONTIER, en de miss.-dienaar Dr B. J. ESSER moest om ernstige ongesteldheid van Mevrouw zijne echtgenootte in April j.l. repatriëeren.

4. De Kerk van Delft

[en de andere Kerken in Zuid-Holland (noordelijk gedeelte)].

Niet één keer hebben uwe Deputaten de eer gehad in correspondentie te zijn met de Kerk van Delft, die voor haar Zendingsarbeid krachtig gesteund wordt door de andere Kerken in de Classes Den Haag, Leiden, Woerden en Gouda. Haar sympathieken miss.-dienaar Ds L. NETELENBOS mochten zij in Oct. 1913 te Amsterdam ontmoeten en begroeten kort voor zijn tweede uitreis — met zijne 2e vrouw — naar Wonosobo⁷⁾.

¹⁾ Elken Zondagavond leidt Ds PERA ook nog een „Maleischen dienst”; hij heeft dan tusschen de 20 en 30 hoorders. „Broodnoodig” moest er iemand zijn, die zich geheel en al aan dat werk kon wijden.

²⁾ Acta Zwolsche Synode, Art. 42.

³⁾ Tot 1 Januari 1912 was het f 3000.— per jaar.

⁴⁾ Zie hoofd 16 van dit rapport.

⁵⁾ Acta Zwolsche Synode, Art. 42.

⁶⁾ Notulen van Deputaten, Maart 1914, art. 20. Vgl. Brief van Batavia, d.d. 17 Jan. 1914; aan Batavia, d.d. 31 Maart 1914.

⁷⁾ Notulen van Deputaten, October 1913, art. 7.

5. De Kerk van Amsterdam (en de andere Kerken in Noord-Holland).

Met de Kerk van Amsterdam — met wie de andere Kerken in Noord-Holland eendrachtig en krachtig samenwerken voor de Zending in Djogjakarta en Soerakarta, hebben uwe Deputaten ook maar weinig te doen gehad. Slechts deze drie dingen zijn te vermelden:

1. dat instructies zijn geteekend voor den miss.-arts Dr J. OFFRINGA te Djokja; en voor den miss.-predikant Dr H. A. van ANDEL en den miss.-arts Dr L. W. VOGELANG, die te Solo in Soerakarta den Zendings-arbeid zoo wijs en zoo kloek hebben aangevat¹⁾;

2. dat Deputaten de Kerk van Amsterdam voor haren medischen dienst, volgens besluit der Zwolsche Synode, na gebleken noodzakelijkheid jaarlijks met subsidie uit de Generale Kas hebben gesteund²⁾. De Kerk van Amsterdam heeft omgekeerd van al hare inkomsten voor den med. dienst 10% afgedragen aan de Generale Kas der Zending; en

3. dat de Kerk van Amsterdam voor eenigen tijd de Deputaten heeft uitgenoodigd om zich te doen vertegenwoordigen op eene samenkomst van afgevaardigden uit alle Zendende Kerken, teneinde met elkander te spreken over de moeilijkheden van den medischen dienst op de Zendingsterreinen voor de toekomst; er was te weinig hulp te krijgen.

De gehouden bespreking heeft de overtuiging gevestigd, dat de bezwaren wel *groot*, doch niet *onoverkomelijk* waren, prikkelen moesten tot nog grooter krachtsbetooning; nooit oorzaak tot moedeloosheid konden zijn; terwijl eene commissie werd benoemd om een rapport te ontwerpen, waarin de besproken zaken onder 't oog zullen worden gezien.

6. De Kerk van Heeg

(en de andere Kerken in Friesland).

Met de Kerk van Heeg werken de andere Kerken in Friesland, zoowel uit het „noordelijk” als uit het „zuidelijk” gedeelte samen in den arbeid der Zending.

Ten einde nu die samenwerking nog *beter* te doen zijn dan zij nu reeds was en meteen nog meer „kerkelijk” te doen zijn, zoodat Deputaten voor dezen arbeid nog meer op den achtergrond komen, is door de Kerk van Heeg en de Friesche Zendings-Deputaten eene nieuwe regeling ontworpen, waarvan de hoofdgedachte is, dat elk jaar in Friesland eene Zendings-Synode van alle Friesche Kerken zal worden gehouden, waarop dan alleen de zaken, de Friesche Zending betreffende, maar die dan ook *geheel en al*, zullen worden behandeld.

Aan Uwe Deputaten is deze regeling in October 1913 en in Maart j.l. voorgelegd met 't vriendelijk verzoek om haar wel te willen beoordeelen en dan ook goed te keuren naar Art. 14 der Zendingsorde³⁾.

Zonder daarmede uit te spreken, dat in de Zending niet op goede wijze wordt gearbeid als het niet in elk opzicht gaat zooals in die nieuwe regeling staat, hebben Deputaten toch met algemeene stemmen uitgesproken, dat deze nieuwe regeling geen enkel bezwaar opleverde waarom zij niet goedgekeurd zou kunnen worden; zoo'n Zendings-Synode van alle Kerken en dan met bindende bevoegdheid was *aanbevelenswaardig*.

Omdat Generale Deputaten echter ook behooren te beseffen, dat zij zelf steeds zoo weinig mogelijk moeten doen, als eene Generale Synode aanstaande is, hebben zij aan de Friesche broederen geraden de nieuwe regeling ter goedkeuring aan te bieden aan de spoedig komende Generale Synode; *met aanbeveling* der Deputaten kon zij worden toegezonden aan de meest talrijke vergadering van de Gereformeerde Kerken.

Uwe vergadering beslisse dus definitief.

Ziehier het voornaamste van de bemoeienissen uwer Deputaten met de Kerken van Friesland.

Er kan alleen nog aan worden toegevoegd, dat Deputaten in Juli j.l. van den Kerkeraad van Heeg een concept-instructie voor den benoemden miss.-arts ontvingen met verzoek om goedkeuring. Die goedkeuring is met vrijmoedigheid gegeven geworden.

¹⁾ Notulen van Deputaten, April 1912, art. 6⁷, en September 1912, art. 5k. Ook eene latere gewijzigde instructie voor den Directeur v/h Petronella-Hospitaal te Djocja is door Deputaten goedgekeurd. Notulen van Deputaten, Maart 1914, art. 5⁵.

²⁾ Notulen van Deputaten, September 1911, art. 6; April 1912, art. 7; Sept. 1912, art. 18; April 1913, art. 10; en Maart 1914, art. 20. Vgl. hoofd 16 „De Finantiën”.

³⁾ Notulen, September 1912, art. 9.

7. De Kerk van Middelburg (A)

(en de andere Kerken in Zeeland).

Ter Generale Synode te Zwolle bleek reeds, dat de Kerken van Zeeland, op advies van de broederen op Java, er over dachten om Bandjarnegara als Zendings-terrein los te laten en Magelang te nemen. Geheel vast stond het toen echter nog niet, dat men dit zou willen doen.

De Synode heeft toen uitgesproken, dat Zeeland nog een ander terrein kòn kiezen dan het reeds gekozen en gekregen had¹⁾.

Later heeft Zeeland metterdaad, — nadat Ds BAKKER, die toen nog in Nederland was, er nog eens geweest was om Magelang nogmaals aan te raden — om dat terrein gevraagd en Deputaten hebben het aanstonds aan Zeeland toegekend²⁾.

Kort daarop genoten zij de eer uitgenoodigd te worden bij het „afscheid” van Ds A. MERKELIJN, missionair predikant van Middelburg (A), die op het punt stond om naar het genoemde terrein te vertrekken. Door middel van eene deputatie is aan de uitnoodiging voldaan.

Meer valt onder dit punt niet te melden, omdat de Zeeuwsche Kerken en uwe Deputaten in geene enkele andere zaak met elkander in aanraking zijn geweest.

8. De Kerk van Utrecht

(en de andere Kerken in de provincies Utrecht en Gelderland).

Met de Kerk van Utrecht, die voor haar Zendings-arbeid in steeds grootere mate den steun geniet van de andere Kerken in de provincies Utrecht en Gelderland — hebben uwe Deputaten slechts eens gecorrespondeerd. Utrecht vroeg n.l. onlangs om goedkeuring van eene instructie voor een, naar zij hoopte, spoedig uit te zenden opvolger van Ds H. Ph. INGWERSEN; aan welk verzoek Deputaten zeer vrijmoedig konden voldoen³⁾.

9. De Soemba-Zending,

door de Kerken in de drie provincies Overijssel, Drenthe en Groningen.

Met de Soemba-Zending — die door de Kerken in de provincies Groningen, Drente en Overijssel met onverflauwd ijer wordt behartigd, zijn uwe Deputaten een paar malen in aanraking geweest.

Allereerst in 't laatst van 1911, toen zij de intrede — die tegelijk ook weer afscheid was — van Ds LOD. P. KRIJGER, missionair predikant van Groningen (A) met bestemming voor West-Soemba, door middel van eene deputatie bijwoonden⁴⁾.

Later in 1913, door goedkeuring te verleenen aan eene nieuwe instructie voor Ds WIELINGA, die een klein jaar in Nederland is geweest met vacantie⁵⁾.

Den derden keer in 't begin van dit jaar, toen zij Ds W. POS emeritus missionair predikant van Groningen (A), in Zaandam overleden, mede hebben begraven⁶⁾. En eindelijk doordat de Deputaten voor de Soemba-Zending aan uwe Deputaten vroegen, of bij hen bezwaar bestond tegen eene kleine wijziging in de „visitatie op Soemba”, waarvoor de goedkeuring der Generale Synode zou worden gevraagd. Deputaten hadden allerminst bezwaar⁷⁾.

¹⁾ Acta Zwolsche Synode, Art. 43.

²⁾ Brief van Deputaten d.d. 16 November 1911. Vgl. Notulen van Deputaten, September 1911, Art. 15, en Januari 1912, Art. 6.

³⁾ Brief van Deputaten, d.d. 31 Maart 1914.

⁴⁾ Notulen van Deputaten, Januari 1912, Art. 6.

⁵⁾ Notulen van Deputaten, October 1913, Art. 5.

⁶⁾ Notulen van Deputaten, Maart 1914, Art. 5.

⁷⁾ Zie voor deze aangelegenheid „hoofd 18” van dit rapport.

10. Het Zending-Consulaat.

Ook in de jongste drie jaren bleek telkens weer, dat het instituut van het Zending-Consulaat van zeer groot belang is voor de Zending; te belangrijker, omdat de tegenwoordige Zending-Consul Dr Baron VAN BOETZELAAR zoo uitnemend voor zijne taak berekend is.

Met een aantal afgevaardigden van Zedende Kerken hebben uwe Deputaten zich daarvan ook nog eens persoonlijk kunnen overtuigen, toen zij in 't begin van 1913 eene samenspreking met den Zending-Consul over enkele Missionaire aangelegenheden mochten hebben.

Deputaten hadden er om verzocht voor enkele Zedende Kerken en voor zichzelf; de Zending-Consul was er gaarne toe bereid.

Hoofdpunt van de besprekingen is geweest de vraag, of de Dokters die aan het Zending-Hospitaal zijn verbonden, wel tegelijk den Civiel-Geneeskundigen Dienst zouden mogen waarnemen, en of daarbij dan voor de patiënten van het Zending-Hospitaal gebruik mocht worden gemaakt.

Absoluut ontkennend dorst de Consul daarop niet antwoorden, doch in 't algemeen had hij er wel ernstige bezwaren tegen; o.a. zei hij:

- a. het Zending-Hospitaal blijve *Zending-Hospitaal*;
- b. als 't Hospitaal voor andere patiënten wordt gebruikt, loopt men gevaar dat ongewenschte regelingen omtrent eten enz. moeten worden aanvaard;
- c. dokters, die den Civielen Geneeskundigen Dienst waarnemen, zijn dikwijls te lang uit het Hospitaal;
- d. wil men met een arts van *Christelyke* beginselen invloed uitoefenen door middel van den Civielen Geneeskundigen Dienst, stel er dan apart zoo'n dokter voor aan.

Bij deze en dergelijke besprekingen kregen de broederen gelegenheid om den goeden blik, dien de Consul op de dingen had, steeds meer te bemerken.

Voortzetting van het Zending-Consulaat komt uwen Deputaten dan ook zeer noodzakelijk voor.

Zelfs hebben zij, toen hun gevraagd werd of zij bereid werden te helpen bevorderen, dat nog een 2e Zending-Consul werd benoemd, omdat de tegenwoordige Consul soms ook op reis moest en het werk dan soms, zeer tot schade van vele dingen, geruimen tijd bleef liggen, die vraag toestemmend beantwoord. Mits een geschikte man kon worden gevonden, en onder nadere goedkeuring van de e. k. Generale Synode.

Nu is de 2e Consul er nog niet, doch uwe Deputaten achten nog steeds van groot belang, dat hij, zoo de rechte persoon wordt gevonden, wordt benoemd; en vinden dies gewenscht, dat uwe vergadering omtrent dit punt zich uitspreke en hierover desnoods aan de nieuw te benoemen Deputaten opdracht geve.

Het beste zou daarom wel zijn als de Synode kon besluiten:

aan de nieuw te benoemen Deputaten worde opgedragen, en inzake de bestendiging van de aansluiting bij het Zending-Consulaat en inzake de aanstelling van een 2en Zending-Consul, te doen, wat het meest gewenscht mocht blijken te zijn in het belang van de Gereformeerde Kerken¹⁾.

11. De Scholen.

De Generale Synode van 1911 had in zake de opleiding der helpers in den dienst der Zending zeer gewichtige besluiten genomen.

Zij veranderde Art. 11 der Zendingssorde en deed dit Art. aldus luiden:

„De gezamenlijke Kerken onderhouden op het Zendingsterrein van Midden-Java eene kweekschool tot opleiding van Inlandsche Onderwijzers, alsmede eene opleidings-school tot vorming van helpers bij den Dienst des Woords. Deze scholen staan onder de leiding van de Deputaten der Generale Synode voor de Zending, terwijl inrichting en toezicht door de Generale Synode worden geregeld²⁾.

Door dit besluit werden de twee afdeelingen der Keuchenius-school van elkander losgemaakt en gesteld tot twee zelfstandige scholen.

Voorts werd door de Synode aan de Deputaten opgedragen, in zake de opleiding van helpers voor den Medischen Dienst, „eene regeling te treffen en de maatregelen

¹⁾ Over al het genoemde kan men uitvoerige mededeelingen vinden in de notulen van de Deputaten, April 1912, Art. 10; September 1912, Art. 5; April 1913, Art. 8 en 17; October 1913, Art. 5 en 9. Vgl. den brief van Deputaten, d.d. 27 December 1912 en 4 April 1913.

²⁾ Zie Acta Generale Synode 1911, Art. 55¹⁰.

te nemen, die zullen blijken noodig te zijn" ¹⁾, terwijl de Deputaten tevens werden gemachtigd, „zoodra hun dit niet alleen noodig, maar ook finantiëel uitvoerbaar zal blijken, aan de kweekschool nog een Europeeschen Onderwijzer te benoemen en dezen te instrueeren en uit te zenden" ²⁾.

De uitvoering dezer besluiten en de behartiging der zaken, de onderscheidene opleidingen betreffende, namen deze drie jaren een aanmerkelijk deel der bemoeiing van de Deputaten in beslag.

In het algemeen mag opgemerkt worden, dat vooral op het Zendingsterrein van de Gereformeerde Kerken de ontwikkeling van het schoolwezen verrassende vorderingen maakte.

De Zendingsscholen groeiden in aantal en omvang. Naast de Christelijke school voor Meisjes uit den Javaanschen adel te Djogja, zijn er Christelijke Hollandsch-Javaansche scholen gesticht te Poerbolinggo, Keboemen, Djogja en Gombong, terwijl de school te Temanggoeng is verplaatst naar Magelang.

De actie voor Christelijk Hollandsch-Inlandsch onderwijs, vooral dienstig om de hogere standen te bereiken, gaat nog steeds voort. En de Christelijke school voor Europeanen te Djogja bloeit.

Van al deze scholen hebben de Deputaten U echter niet te rapporteeren, wyl zij niet onder hunne leiding staan. Zij hebben U alleen te rapporteeren van:

- A. de Kweekschool — de Keucheniuschool genoemd;
- B. de Opleidingsschool tot vorming van helpers bij den Dienst des Woords;
- C. de opleiding van helpers voor den Medischen Dienst.

A.

Overeenkomstig de besluiten der Generale Synode van 1911 is de voormalige eerste afdeling der Keucheniuschool gereorganiseerd tot een geheel zelfstandige kweekschool tot opleiding van Inlandsche onderwijzers. Van deze school zij het navolgende meegedeeld:

1. Leerkrachten.

Met dank aan den HEERE mag allereerst herinnerd worden, dat de Directeur, Br D. KOELEWIJN, steeds met opgewektheid en ijver zijn veelomvattenden en gewichtigen arbeid heeft kunnen verrichten.

Onder zijne bekwame leiding en groote werkkracht heeft de reorganisatie der Keucheniuschool haar beslag verkregen en is zij geworden een kweekschool, die met eere mag genoemd.

Bij den voortduur gaf de HEERE hem een goede gezondheid, zoodat hij zich steeds kon wijden aan de behartiging van de zaak der opleiding.

Toch begint ook Br KOELEWIJN te gevoelen, dat een buitenlandsch verlof voor hem en zijn gezin weldra noodig zal zijn.

Hij heeft derhalve verzocht, dat hem dit in 1915 worde toegestaan. Na een negenjarig verblijf in Indië bij zoo'n drukken en inspannenden arbeid is een buitenlandsch verlof voor hem ten volle gemotiveerd, terwijl verwacht mag worden, dat Br K. DIJKEMA alsdan met zijn studie ver genoeg is gevorderd om tijdelijk de leiding der kweekschool te kunnen waarnemen.

Ten gevolge van de besluiten der Generale Synode moest in de Instructie van den Directeur een kleine verandering worden gebracht alleen van formeelen aard. Zijn instructie — zie Acta Generale Synode van 1905, pag. 265 — werd aldus gewijzigd:

In 2a zijn de woorden „in de eerste afdeling van" vervangen door „aan de Keucheniuschool"; *i* is vervallen, in *k* zijn vervallen de woorden: „tusschen u en den Docent of"; in 4b zijn de cijfers met f 25.— verhoogd en is in de laatste zinsnede „eerste klas" veranderd in „tweede klas".

Van al zijn arbeid deed Br KOELEWIJN geregeld rapport toekomen aan de Deputaten. ³⁾

De eerste leeraar Br J. ZUIDEMA heeft deze drie jaren aan den arbeid der kweekschool weinig kunnen deelnemen.

De Raad van Toezicht zond d.d. 8 December 1911 bericht, dat Br J. ZUIDEMA om redenen van gezondheid een buitenlandsch verlof moest ontvangen. Het daarbij

¹⁾ Zie Acta Generale Synode 1911, Art. 55 4°.

²⁾ Zie Acta Generale Synode 1911, Art. 55 6°.

³⁾ Zie Brieven van D. KOELEWIJN.

overgelegde medische attest van Dr PRUIS en Dr VOGELANG verklaarde een verlof van minstens 6 maanden beslist noodzakelijk. Omdat spoedig ingaand verlof noodig was, werd telegrafisch antwoord verzocht, aan welk verzoek is voldaan, zoodat Br ZUIDEMA reeds in Januari 1912 de reis naar Nederland aanvaardde. Ofschoon hij sinds zijn vorig verlof dertien jaren in Indië doorbracht en dus er wel recht op had met zijn gansche gezin te repatriëren, is echter zijn gezin in Indië gebleven. Alleen ééne dochter heeft hem vergezeld. Deze regeling gaf eene zeer aanmerkelijke besparing van passagekosten. Omdat nu evenwel zijn gezin in Indië bleef, is goed gevonden, dat tijdens zijn verlof zijn dienst-traktement zou doorgaan.

Het verblijf in Nederland werd voor Br J. ZUIDEMA gezegend tot spoedig herstel van zijn gezondheid.

Reeds in Augustus 1912 wilde hij terugkeeren, doch Dr A. v. D. SCHEER te den Haag oordeelde beter, dat zijn verlof tot November verlengd werd ¹⁾.

Met Ds D. BAKKER en Br K. DIJKEMA heeft hij den 2en December de terugreis aanvaard. Na zijn terugkeer heeft hij echter zijn werk aan de kweekschool niet hervat. Door de Generale Synode was Br ZUIDEMA benoemd tot leeraar aan de Opleidingsschool voor helpers bij den dienst des Woords, terwijl den Deputaten was opgedragen den datum vast te stellen, waarop die benoeming zou ingaan. Ofschoon om zuiver formeele redenen die datum bij zijn vertrek nog niet was vastgesteld, is Br ZUIDEMA bij zijn terugkomst in Indië toch dadelijk overgegaan in dienst van de Opleidingsschool ²⁾.

Naast Br D. KOELEWIJN werkt thans als eerste leeraar aan de Keucheniuschool Br K. DIJKEMA. De Generale Synode had aan de Deputaten opgedragen, om zoodra hun dit niet alleen noodig, maar ook finantiëel uitvoerbaar zou blijken, aan de Keucheniuschool nog een Europeeschen onderwijzer te benoemen en dezen te instrueeren en uit te zenden.

Bij ordonnantie van den 7en Juni 1911 is eene aanmerkelijk gunstiger subsidieregeling voor Particuliere Inlandsche Kweekscholen ingevoerd. In verband daarmee, werd door Deputaten geoordeeld, dat de benoeming van een Europeeschen Onderwijzer „finantiëel” wel uitvoerbaar was, ook wijl de uitgeschreven extra-collecte de Generale kas belangrijk versterkt had. En daar de Deputaten deze benoeming beslist noodig keurden, is toen daartoe besloten ³⁾.

Nadat in het Zendingsblad op deze zaak de aandacht was gevestigd ⁴⁾, heeft eene Commissie ad hoc na ingewonnen inlichtingen onderscheidene onderwijzers, die wel in aanmerking wenschten te komen, bezocht en in de school zien werken.

Op voordracht dezer Commissie is door de Deputaten in hunne vergadering van den 23 April 1912 benoemd Br K. DIJKEMA, onderwijzer met hoofdacte aan de Christelijke School te Nijverdal.

Br DIJKEMA werd voor het verblijf in de tropen volkomen geschikt gekeurd ⁵⁾. Voor zijne aanstaande, Mej. SLAGER, die kort geleden ernstig ongesteld was geweest, werd echter door Dr v. D. SCHEER noodig geacht, dat zij eerst nog enkele maanden in Nederland bleef tot herstel van krachten.

In September keurde echter genoemde geneesheer haar voor het verblijf in de tropen volkomen geschikt ⁶⁾.

Nadat zij den 8en November in het huwelijk waren getreden, zijn Br DIJKEMA en Mevr. DIJKEMA-SLAGER den 2en December afgereisd om te Djocja in den dienst der Zending te arbeiden.

Volgens opdracht der Synode is aan Br DIJKEMA een instructie verstrekt, in hoofdzaak gelijkkluidend aan de instructie, die weleer voor Br J. ZUIDEMA gold.

In de instructie van den eersten leeraar der Keucheniuschool — zie Acta Generale Synode 1905, pag. 271 — is alleen gewijzigd wat uitteraard wijziging behoefde :

1. luidt: „Het is u opgedragen als leeraar aan de Keucheniuschool te arbeiden; en zulks enz.”;
2. is vervallen en luidt nu: „Bij afwezigheid van den Directeur zijt gij gehouden diens plaats te vervullen”;
3. „Uw arbeid is: a. de lessen te geven enz. enz.”;
4. laatste zinsnede: „eerste klas” is veranderd in „tweede klas”.

De geteekende instructie wordt met dit rapport overlegd.

Slechts kort was Br DIJKEMA in Indië, toen de HEERE hem dompelde in onvergetelijke rouwe.

¹⁾ Zie Medisch attest Dr A. v. D. SCHEER d.d. 24 April 1912.

²⁾ Zie Instructie in Bijlage 5.

³⁾ Zie Zendingsblad Jan. 1912, pag. 24.

⁴⁾ Notulen Vergadering October 1911.

⁵⁾ Zie Medisch attest van Dr A. A. v. D. SCHEER, d.d. 30 April 1912.

⁶⁾ Zie Medisch attest d.d. 13 September 1912.

In December was hij met zijn jonge vrouw naar Indië gegaan, pas gehuwd, vol idealen, zich met elkander gevend aan het werk der Zending, waarvoor ook het hart van Mevrouw zoo warm klopte. Twee weken waren zij te Djogja. Toen werd Mevrouw krank. Typheuse koortsen hadden haar aangetast. En wéér twee weken later nam de HEERE haar weg.

Zij ging naar Indië om daar te sterven; maar haar leven was CHRISTUS en daarom haar sterven gewin. Ondoorgroendelijk was ook hier de weg des HEEREN. Zijn genade heeft echter Br DIJKEMA, hoe zwaar hem deze slag ook viel, toch kennelijk gesterkt en hem de kracht gegeven om zijn werk te beginnen en met lust zich te geven aan den arbeid, waartoe hij uitgezonden werd.

Hij heeft met ijver de studie aangevat, waarbij hij leiding en voorlichting geniet van den Directeur, die hem ook tweemaal per week anderhalf uur hulp verleent in de studie van 't Maleisch. De Algemeene Vergadering betuigde haar instemming met het advies en de hulp, door Br D. KOELEWIJN aan Br K. DIJKEMA verstrekt ¹⁾.

In het Inlandsch personeel, verbonden aan de Keucheniuschool, had deze drie jaren meer dan eens verwisseling plaats.

De tijdelijk aangestelde onderwijzer MAS SOEWARNA, geleend van het Gouvernement, was slechts kort aan de school werkzaam. Zijn vertrek werd niet betreurd, want hij ging, zooals de Raad van Toezicht schreef, „zonder begeerd te zijn” ²⁾.

Ernstiger verlies trof de school doordat de meest onmisbaar geachte Inlandsche onderwijzer Raden SOEKASTA SAMUEL eene benoeming aannam in dienst van het Gouvernement en den 28^{en} Februari 1913 de Keucheniuschool verliet.

Later heeft SAMUEL eene benoeming aanvaard aan de Christelijke Ho!landsch-Inlandsche school te Djogja.

Het heengaan van dezen bijzonder begaafden onderwijzer is voor de kweekschool een gevoelig verlies geweest. Van het vroegere Inlandsche personeel bleef dus alleen DANIEL WASMAN over. In de dringende behoefte aan Inlandsch personeel is zoo goed mogelijk voorzien door de benoeming van twee Inlandsche onderwijzers, die hunne opleiding genoten te Modjo Warno. De oudste NOETRIA en de jongste SOETIKNÁ geheeten, traden begin April 1913 in dienst.

Ofschoon natuurlijk niet van hen kan verwacht, wat in een Leeraar aan een kweekschool wel gewenscht wezen zou, is toch de Directeur over hun arbeid wel te vreden.

Bovendien is met goedvinden van den Raad van Toezicht voor het onderwijs in de Javaansche Taal de hulp ingeroepen van een Mantri Goeroe, die hiervoor f 25.— per maand vergoeding ontvangt. Het personeel der kweekschool bestaat dus thans uit twee Europeesche leeraren, drie Inlandsche onderwijzers en een vakleeraar.

2. Leerlingen.

Het aantal kweekelingen is deze drie jaren aanmerkelijk verhoogd. In den cursus 1911—1912 waren ingeschreven 38 leerlingen, waarvan in de 1e klas 9, in de 2e klas 10, in de 3e klas 6, in de 4e klas 4, terwijl er in de voorbereidende klas 10 waren geplaatst ³⁾.

In 1912 zijn alle leerlingen geslaagd. De 4 leerlingen der 4de klas verwierven hun diploma als onderwijzer.

Bij den aanvang van het leerjaar 1912—1913 waren ingeschreven 37 leerlingen, waarvan in de 1e klas 6, in de 2e klas 11, in de 3e klas 8, in de 4e klas 7 en in de 5e klas 5.

Er hadden zich 22 jongens aangemeld, waarvan er echter slechts 6 werden aangenomen, terwijl nog 7 jongens onderworpen werden aan een proeftijd van drie maanden en daarna zijn toegelaten.

De proefklas is dit jaar gemaakt tot 1e klas, zoodat de Keucheniuschool sinds 1912 vijf klassen telt, terwijl het voorbereidend onderwijs, voor zoover dit noodig is, wordt gegeven in de vervolglasse van de leerschool, die aan de kweekschool is verbonden. In den loop van dit jaar steeg het aantal leerlingen aanmerkelijk door de overkomst van 17 leerlingen van de kweekschool te Modjo Warno.

Deze kweekschool was door het verlies van haar directeur in groote moeilijkheid geraakt, tengevolge waarvan de meest gevorderde leerlingen zijn overgeplaatst naar de kweekschool te Djogja, waar zij zijn gebleven tot in Januari 1914, toen zij hun eind-examen deden.

¹⁾ Zie schrijven Algemeene Vergadering d.d. Augustus 1913.

²⁾ Zie rapport Raad van Toezicht over 1912, d.d. 8 April 1913.

³⁾ Zie brief D. KOELEWIJN d.d. 14 Juni en 26 Juli 1911.

Bij het eindexamen in 1913 mochten 4 van de 5 leerlingen der hoogste klas een diploma verwerven.

De leerling, die werd afgewezen, deed later examen als „Goeroe Bantoe”, waardoor hij tot het geven van onderwijs bevoegd is ¹⁾.

Bij het begin van het leerjaar 1913—1914 onderwierpen zich 51 jongens aan het toelatingsexamen, waarvan 16 slaagden. Bij de overgangsexamens waren 4 leerlingen niet overgegaan van de 1e naar de 2e klas. De 1e klas telde nu 20, de 2e klas 10, de 3e klas 7, de 4e klas 7 en de 5e klas 24 kweekelingen. De kweekschool begon dus met 68 leerlingen ²⁾.

Wijl einde December de 17 leerlingen uit Modjo Warno reeds eindexamen moesten doen, werd goedgevonden ook den anderen leerlingen der 5e klas de gelegenheid daartoe te openen. Den 22en December 1913 is dit examen gehouden met den uitslag, dat van de 17 leerlingen uit Modjo Warno 15 en van de 7 andere leerlingen 6 het diploma verwierven.

Eén der niet-geslaagden vertrok. De beide anderen bleven.

Nu heeft de Directeur de vlugge leerlingen uit elke klas eene klas verhoogd en tevens begin Januari 1914 de gelegenheid tot het inschrijven van nieuwe leerlingen geopend, waarbij 12 nieuwe leerlingen konden worden aangenomen.

De kweekschool telt thans in de 1e klas 22, in de 2e klas 14, in de 3e klas 10, in de 4e klas 8 en in de 5e klas 5, dus te zamen 59 leerlingen.

Het leerjaar zal nu in het vervolg loopen van Januari tot December.

Dit verdient allereerst aanbeveling, omdat dan de geslaagde kweekelingen steeds met Januari in dienst kunnen treden en daardoor dadelijk in de termen vallen voor subsidie.

Voorts is de bedoeling de leerlingen der 4e klas einde 1914 de gelegenheid te geven eindexamen te kunnen doen. Met het oog op een eventueel verlof van den Directeur in 1915 wordt dit gewenscht geacht, wijl dan einde 1915 geen eindexamen behoeft afgenomen te worden en er dat jaar geen vijfde klas zal bestaan, terwijl toch de aanneming van nieuwe leerlingen geregeld kan doorgaan. De tegenwoordige leerlingen der derde klas doorloopen in 1916 de vijfde klas en kunnen in December van dat jaar eindexamen doen ³⁾.

Over het gedrag der leerlingen en hun gezondheidstoestand viel over het algemeen niet te klagen. De eindexamens werden steeds afgenomen ten overstaan van den Inspecteur van het Inlandsch onderwijs en tot diens tevredenheid.

Ook de Raad van Toezicht, die alle examens bijwoonde, betuigde steeds zijn tevredenheid over de vorderingen der leerlingen en de resultaten van het onderwijs ⁴⁾.

3. Leerplan.

In het leerplan der kweekschool is een niet onbelangrijke verandering gebracht. Voorheen werden enkele uren besteed aan het onderwijs in de Nederlandsche Taal. De Generale Synode van Zwolle had besloten, dat het onderwijs in de Hollandsche Taal zou worden gehandhaafd. ¹⁾

Toen echter begin 1912 Br J. ZUIDEMA met verlof naar Nederland moest en de Directeur als Europeesch onderwijzer alleen stond, was het hem onmogelijk dit onderwijs te blijven geven en was hij derhalve genoodzaakt tot nader order het onderwijs in het Hollandsch te staken.

Bij de komst van Br K. DIJKEMA is dit vak ook niet weer op den rooster gebracht. Vooreerst omdat het schier ondoenlijk is een genoegzaam aantal uren, b.v. 5 of 6 uur per week, daaraan te besteden. De subsidie-regeling eischt voor elke klas 24 lesuren per week. Daarbij mogen, gelijk door de Regeering is opgemerkt, niet meegeteld worden de uren, die zijn gewijd aan het Maleisch.

Toch kan dit onderwijs niet worden gemist, omdat elk Javaan van eenige ontwikkeling Maleisch kent. Ook de uren aan het Bijbelsch onderwijs besteed, mogen niet meegeteld worden. Het spreekt vanzelf, dat het onderwijs in de Bijbelsche vakken onmogelijk kan worden ingekrompen. En het onderwijs in het Maleisch te laten varen gaat evenmin.

Bovendien eischt het onderwijs in de Hollandsche Taal zooveel lesuren, zal het voldoende resultaat geven, dat het getal lesuren per week voor elke klas tot omstreeks 40 zou moeten stijgen, wat zoowel voor de leerlingen als voor de leeraren ondoenlijk is

¹⁾ Zie brieven van D. KOELEWIJN d.d. 30 Juli '12 en 18 Augustus '13.

²⁾ Zie brief D. KOELEWIJN d.d. 18 Augustus 1913.

³⁾ Zie brief D. KOELEWIJN, d.d. 16 Maart '14.

⁴⁾ Zie Rapport Raad van Toezicht.

⁵⁾ Zie Acta Generale Synode 1911, Art. 55 ⁵a.

Na ernstige overweging zijn dan ook de Broeders op Midden-Java tot de slotsom gekomen, „dat het onderwijs in de Nederlandsche Taal op een zuiver Javaansche kweekschool geen vrucht oplevert, geëvenredigd aan den tijd en de moeite daaraan ten koste gelegd”¹⁾.

Dat onderwijs kan eerst dan vruchtbaar worden, als van meet af de *Hollandsche Taal* als voertuig van onderwijs kan worden gebruikt.

Dit kan op twee manieren worden bereikt. Vooreerst door tusschen de lagere school en de kweekschool een cursus in te lasschen van 2 à 3 jaar, waar bijna niets dan Nederlandsch onderwezen wordt. In de tweede plaats, wanneer men de leerlingen alleen betreft van Hollandsch Javaansche scholen, wyl leerlingen, die met goed gevolg een Hollandsch Javaansche school doorloopen hebben, de *Hollandsche Taal* genoegzaam verstaan. Maar dan zal voor zulke kweekelingen noodig zijn een *Hollandsch Javaansche* kweekschool.

Het is echter beter de Keuchenius-school een zuiver Javaansche kweekschool te laten blijven, zooals trouwens de laatst gehouden Generale Synode wenschte. In de *Nederlandsche Taal* wordt dus thans geen onderwijs gegeven.

Het tegenwoordige leerplan is als volgt:²⁾.

VAKKEN.

1. *Bybelsche Geschiedenis:*

Klas I en II:

a. Behandeling van de verhalen uit het Oude en 't Nieuwe Testament, zoodanig, dat de geheele stof in 2 jaren behandeld is.

1e jaar. Oude Testament tot aan Sauls dood.

Nieuwe Testament tot aan de Lijdensweek.

2e jaar: Vervolg van Oude en Nieuwe Testament.

b. Lezen uit den Bijbel (historische boeken).

c. Uit het hoofd leeren van toepasselijke teksten en bijzonderheden tot recht verstand van de *Bybelsche Geschiedenis*.

Klas III en IV:

a. Een meer uitvoerige behandeling van de *Bybelsche Geschiedenis*, waarin bij de behandeling van 't Oude Testament in 't derde jaar een ruime plaats wordt gegeven aan Israël in de woestijn en in 't vierde aan de beteekenis van Israëls profeten.

Bij 't Nieuwe Testament in 't derde jaar de gelijkenissen en 't vierde jaar de reizen van Paulus en de stichting van Christelijke Kerken.

b. Lezen van gedeelten van sommige dichterlijke en profetische boeken.

c. Leeren uit het hoofd van teksten of schriftgedeelten.

Klas V:

Algemeene herhaling.

2. *Geloofsleer.*

Klas II:

Behandeling van de geloofswaarheden, aan de hand van 't Kort Begrip der Christelijke Religie.

Klas III:

Voortzetting.

Klas IV:

Behandeling van den Catechismus.

Klas V:

Voortzetting.

3. *Javaansche taal.*

Klas I:

a. Lezen.

b. Taal oefeningen; spelregels, taalsoorten en werkwoordsvormen.

c. Dictee's met Javaansch en Latijnsch letterschrift.

Klas II:

a. Lezen.

b. Taal oefeningen; de voornaamste voor-, achter- en tusschenvoegsels, reduplicatie en woordverdubbeling, taalsoorten.

c. Stellen.

¹⁾ Zie brief D. KOFFERWIJN d.d. 16 Maart 1914.

²⁾ Zie: Leerplan-Kweekschool.

Klas III:

- a. Lezen.
- b. Taal- en steloefeningen.
- c. Vertellen door de leerlingen.
- d. Spraakkunst; woordvorming.

Klas IV:

- a. Lezen.
- b. Brieven, spreekwijzen verklaren, opstellen.
- c. Spraakkunst: beteekenis en gebruik der afgeleide vormen.

Klas V:

Algemeene Herhaling.

4. *Maleische Taal.*

Klas I:

- a. Spreekoefeningen naar aanleiding van voorwerpen, handelingen of platen.
- b. Lezen met Latijnsch letterschrift.
- c. Taaloefeningen.

Klas II:

- a. Spreekoefeningen als in de 1e klas.
- b. Lezen met Latijnsch en Arabisch letterschrift.
- c. Taal- en steloefeningen

Klas III:

- a. Lezen, verbonden met spreekoefeningen.
- b. Taal- en steloefeningen.
- c. Spraakkunst.

Klas IV:

- a. Lezen, verbonden met spreekoefeningen.
- b. Opstellen en brieven.
- c. Spraakkunst.

Klas V:

Algemeene Herhaling.

5. *Rekenen.*

Klas I:

- a. Theorie, verklaring der hoofdbewerkingen met geheele getallen. Metriek stelsel.
- b. Praktisch rekenen: rekenen uit het hoofd, oplossen van vraagstukken, cijferen.

Klas II:

- a. Theorie: breuken, ontbinding in factoren, eenvoudigste kenmerken van deelbaarheid, grootste gemeene deeler en kleinste gemeene veelvoud. Metriek stelsel en Inlandsche maten en gewichten.
- b. Practisch rekenen: rekenen uit het hoofd, oplossen van vraagstukken, cijferen.

Klas III:

- a. Theorie: deelbaarheid, machten en wortels (door ontbinding in factoren), vierkantsworteltrekking.
- b. Practisch rekenen: rekenen uit het hoofd, vraagstukken, cijferen.

Klas IV:

- a. Evenredigheden, andere talstelsels.
- b. Rekenen uit het hoofd, vraagstukken, cijferen.

Klas V:

Algemeene Herhaling.

6. *Vormleer.*

Klas I:

Beschouwing van regelmatige vlakke figuren en regelmatige lichamen, en eenvoudige berekening van oppervlakken en inhouden.

Klas II:

Hoeken, driehoeken, gelijk- en gelijkvormigheid van driehoeken, constructies.

Klas III:

Evenredigheid van lijnen, gelijkvormigheid van drie- en veelhoeken, berekening van oppervlakken en inhouden van meetkundige lichamen en van de lijnen aan die lichamen.

Klas IV:

Eenvoudigste eigenschappen van den cirkel, in- en omgeschreven drie- en veelhoeken, voortzetting van de berekening van oppervlakken en inhouden van meetkundige lichamen en van de lijnen aan die lichamen.

Klas V:

Algemeene Herhaling.

7. *Schryven.*

- Klas I:
Schrijven met Javaansch en Latijnsch karakter.
Klas II en III:
Idem.
Klas IV:
Bij afwisseling op papier en schoolbord.

8. *Aardrykskunde.*

- Klas I:
Java en een kort overzicht van Nederlandsch Indië.
Klas II:
Nederlandsch Indië, Azië en Australië.
Klas III:
Vervolg Nederlandsch Indië, Europa.
Klas IV:
a. De werelddeelen.
b. Herhaling en uitbreiding Nederlandsch Indië.
c. Enkele hoofdzaken uit de wis- en natuurkundige Aardrykskunde.
Klas V:
Algemeene herhaling.

9. *Geschiedenis.*

- Klas I:
Geschiedenis van Ned. Indië tot de oprichting der Vereenigde Oost-Ind. Compagnie.
Klas II:
Geschiedenis van Ned. Indië tijdens de Vereenigde Oost-Indische Compagnie.
Klas III:
Geschiedenis van Ned. Indië na den val der Vereenigde Oost-Indische Compagnie.
Klas IV:
Herhaling.

10. *Kenms der Natuur.*

- Klas I:
Behandeling van enkele diertypen, waarbij vooral op leefwijze, nut of schade voor den mensch gelet wordt; behandeling van enkele planten.
Klas II:
Gewervelde dieren, iets over den bouw van het menschelijk lichaam; de bouw van de plant, zaad en vrucht.
Klas III:
Insecten, spinachtige dieren en wormen; de verdeeling der planten; iets over de delfstoffen.
Klas IV:
Zintuigen, ademhaling, spijsvertering, bloedsomloop; levensverrichtingen bij de planten.
Bespreking van enkele natuurkundige verschijnselen, enkele werktuigen, toegelicht met eenvoudige proeven.

11. *Opvoedkunde.*

- Klas III:
De methode in 't algemeen; methodiek van lezen, schrijven en rekenen: klassikaal onderwijs.
Klas IV:
Orde en tucht; voortgezette behandeling van de bijzondere methodiek; ontwerpen van schetsen voor bepaalde lessen.
Klas V:
Besprekingen, naar aanleiding van het werk der kweekelingen in de leerschool.

12. *Handteekenen.*

- Klas I:
Eenvoudige oefeningen met potlood en daarna met houtskool en zwart krijt.

Klas II:
Opmerken van perspectivische verschijnselen, teekenen van platte vlakken in verschillende standen naar draadmodellen, vlakversieringen.

Klas III:
Perspectivische verschijnselen bij regelmatige lichamen en eenvoudige voorwerpen naar de natuur, vlakversiering.

Klas IV:
Voortzetting der oefeningen van de 3e klas; illustratief teekenen op 't bord.

Klas V:
Herhaling.

13. Zang.

Klas I en II.
Tref- en maatoefeningen, één- en tweestemmige liederen.

Klas III, IV en V:
Twee- en driestemmige liederen.

Tabel van het aantal Lesuren.

Klas	I	II	III	IV	V	Totaal.
Bijbelsche Geschiedenis	4	5	5	5	2	21
Geloofsleer	—	1	1	1	1	4
Javaansche taal	6	5	5	4	2	22
Maleische taal	4	4	4	3	2	17
Rekenen	5	6	5	4	2	22
Vormleer	2	2	2	3	1	10
Schrijven	4	2	2	2	—	10
Aardrijkskunde	3	3	3	3	2	14
Geschiedenis	1	1	1	1	—	4
Kennis der natuur	1	1	1	2	—	5
Opvoedkunde	—	—	1	2	1	4
Handteekenen	2	2	2	2	2	10
Zang	1	1	1	1	1	5
Practische oefening	—	—	—	—	12	12
	33	33	33	33	28	160

4. Gebouwen.

De Generale Synode van 1911 droeg hare Deputaten op, dat zij op het terrein der Keucheniussschool nog een Europeesche woning zouden doen bouwen. Na overleg met de Algemeene Vergadering en met Broeder D. BAKKER is aan deze opdracht aldus gevolg gegeven, dat het huis, welcer bewoond door Ds BAKKER, in gebruik is genomen door den eersten Leeraar der kweekschool, terwijl voor Ds BAKKER een nieuwe woning met schoollokaal is gebouwd.

Aankoop van grond was daartoe niet noodig, wijl het terrein voldoende ruimte bood. Behalve eenige kleinere restauraties, die noodig waren, zooals b.v. de verandering der keuken, waarvan de uitvoering circa f 170.— vroeg, hebben de gebouwen der kweekschool weinig uitgaven gevorderd. Alleen moest nog steeds worden voorzien in eene behoorlijke verlichting.

Na nauwkeurig onderzoek en volgens in Indië ingewonnen inlichtingen van deskundigen werd verlichting met gasoline-lampen onder druk het goedkoopste geacht ¹⁾. De Deputaten hebben toen besloten tot uitvoering van dit systeem. De installatie heeft ruim f 1000.— gekost.

De uitbreiding der kweekschool drong tot de aanstelling van een derden Inlandschen onderwijzer, voor wien een woning gebouwd moest worden. De bouw dier woning vorderde een bedrag van f 922.08³, dat uit de kas der school is betaald, zonder opzettelijke geldzending voor dit doel uit Nederland.

Voorts moest er inzake de leerschool, die aan de kweekschool is verbonden, een gewichtig besluit worden genomen. Wjl het aantal kinderen steeds toenam en over het honderdtal liep, werd het schoolgebouw te klein.

¹⁾ Zie brief D. KOELEWIJN d.d. 13 Mei 1913.

Bovendien moest er een school gebouwd voor de leerlingen, die worden opgeleid tot helpers bij den Medischen dienst.

Na breede overweging is op voorstel van de Algemeene Vergadering besloten de vroegere leerschool te bestemmen tot voortgezet onderwijs ter opleiding van helpers bij den Medischen dienst, en een nieuwe leerschool te bouwen.

De kosten van den bouw der leerschool, waar de leerlingen der kweekschool hunne praktische vorming ontvangen, zijn geraamd op f 6000.—

De Regeering geeft hiervan $\frac{3}{4}$ als subsidie terug. Wijl echter voor het vroegere gebouw der leerschool ook subsidie werd ontvangen en dit gebouw nu aan zijn bestemming wordt onttrokken, zal de weleer genoten subsidie wel in mindering worden gebracht. Naar schatting zou de School, behalve de te ontvangen subsidie, kosten f 3300.—¹⁾. De Deputaten hebben toen besloten, dat men tot bouwen zou overgaan²⁾, Wijl in de kas der Keucheniuschool nog een saldo aanwezig was, behoefde uit de Generale kas voor dit doel slechts f 800.— gezonden te worden. Later werd bericht ontvangen, dat de uitvoering aan de kas der Zending wellicht f 200.— meer zal kosten dan eerst begroot werd. De Deputaten ontvingen nog geen bericht, dat de bouw dezer leerschool, die voor omstreeks 200 kinderen plaats zal bieden, reeds is voltooid. Ook de rekening en verantwoording werd nog niet ingezonden en kan dus ook nog niet worden overgelegd.

5. Raad van Toezicht en Algemeene Vergadering.

In de samenstelling van den Raad van Toezicht en de Algemeene Vergadering kwam eenige verandering door de aankomst en het vertrek van eenige Missionaire arbeiders.

Met dankbaarheid kan worden geconstateerd, dat de beide colleges hun arbeid steeds getrouw hebben uitgevoerd, in overeenstemming met de besluiten der Generale Synode.

De Raad van Toezicht heeft geregeld de kweekschool bezocht, de examina bijgewoond, op den gang van zaken toezicht gehouden en de administratie gecontroleerd.

Regelmatig ontvingen de Deputaten rapport³⁾. In elk rapport kon de Raad van Toezicht zijn volkomen tevredenheid betuigen, zoowel wat betreft het onderwijs, dat gegeven werd, als ook over de resultaten, die zijn bereikt.

Ook de Algemeene Vergadering bemoeide zich geregeld met de zaken der kweekschool. Zij diende de Deputaten van advies bij alle vragen betreffende de gebouwen alsmede wat aangaat de inrichting en ontwikkeling der kweekschool. Bizonderlijk werd haar advies ingewonnen over de vraag, of er, met het oog op de ontwikkeling van het onderwijs op Java, op den duur ook tweërlei opleiding noodig zal zijn, alsmede over de vraag, of toetreding van het personeel der Keucheniuschool tot de Gouvernements-Pensioenregeling gewenscht is te achten. Over deze beide belangrijke zaken wordt der Synode afzonderlijk rapport en advies aangeboden⁴⁾.

6. Finantiën.

Telken jare werd de rekening en verantwoording der kweekschool door den Directeur bij de Deputaten ingediend, na vooraf te zijn nagezien en voor accoord te zijn geteekend door den Raad van Toezicht.

Deze rekening omvat alleen wat in Indië voor de kweekschool werd ontvangen en uitgegeven.

Alles wat ten behoeve der school in Nederland is betaald, is verantwoord in de rekening der Generale kas. De specificatie dezer uitgaven, voorzoover die door de Deputaten zijn gedaan, is te vinden in het kasboek der Deputaten.

De kas der kweekschool heeft in 1911 ontvangen :

Per saldo 1910	f	931.99 ⁵⁾
„ Gouvernements-subsidie	„	865 ⁹ .50
„ bijdrage Generale kas	„	1050.—
„ rente	„	42.52
„ diversen, als schoolgelden enz.	„	586.48 ⁵⁾
	f	11270.50

¹⁾ Zie brief Algemeene Vergadering d.d. 30 December 1912.

²⁾ Zie Notulen Vergadering April 1913.

³⁾ Zie Rapporten Raad van Toezicht.

⁴⁾ Zie bijlage 6 en 7.

Door het in werking treden van de nieuwe subsidie-regeling, die in 1911 is ingevoerd en aanmerkelijk gunstiger is dan de regeling, die te voren gold, is de subsidie zeer beduidend gestegen¹⁾. In 1910 bedroeg deze nog slechts f 5772.—.

De uitgaven waren als volgt:

Aan salarissen	f	4500.65
„ huishuur en woningkosten van J. ZUIDEMA	„	175.—
„ administratiekosten	„	47.96 ⁵
„ assurantie	„	71.80
„ onderhoud	„	550.41
„ leermiddelen	„	330.28
„ huishouding der internen	„	2396.09 ⁵
„ diversen	„	242.85
„ saldo 31 December 1911	„	2955.45
	f	11270 50

In de post salarissen is niet begrepen het traktement van Broeder J. ZUIDEMA, wijl dit rechtstreeks van uit Nederland is betaald.

De rekening en verantwoording der leerschool, die aan de Keucheniuschool is verbonden, gaf de volgende cijfers over het jaar 1911:

Ontvangsten:		
Per subsidie	f	313.—
Uitgaven:		
Aan salaris	f	152.50
„ diversen	„	58.95 ⁵
Saldo 31 December 1911	„	101.54 ⁵
	f	313.—

Voor het jaar 1912 zijn de volgende cijfers geboekt:

Ontvangsten:		
Per saldo 1911	f	2955.45
„ Gouvernements-subsidie	„	9106.—
„ bijdrage Generale kas	„	2100.—
„ leermiddelen	„	20.05
„ internaat	„	333.75
„ diversen	„	194.77
	f	14710.02

De post leermiddelen betreft de ontvangst van leermiddelen, door de kweekschool geleverd, inzonderheid aan de leerschool, en de post internaat omvat vooral kostgelden van betalende internen.

Uitgaven:		
Aan salarissen	f	4631 50
„ administratie	„	46.51 ⁵
„ assurantie	„	71.80
„ onderhoud	„	623.92 ⁵
„ leermiddelen	„	556.42 ⁵
„ huishouding der Internen	„	2837.52
„ restitutie schoolgelden	„	909.50
„ diversen	„	234.85 ⁵
„ saldo-rente en gedeponeed bij de Escompto Maatschappij.	„	3061.43
„ saldo op 31 December in kas	„	1736.55
	f	14710.02

De post: restitutie schoolgelden, betreft reeds vroeger vanwege de Zendende Kerken voor schoolgeld gestorte bedragen, die moesten terugbetaald, omdat de schoolgelden zijn afgeschaft, wijl de Regeering voor kost en inwoning der leerlingen subsidie verleent en de handhaving der schoolgelden den toevoer van leerlingen belemmerde.

¹⁾ Zie subsidieregeling 1911 Staatsblad no. 361.

Zooals uit genoemde cijfers blijkt heeft de eigenlijke exploitatie der kweekschool in 1912 gekost f 9002.64, terwijl buiten het saldo en de geldzending uit Nederland werd ontvangen f 9655.67, zoodat de exploitatie feitelijk een winst opleverde van f 653.03.

Voor het jaar 1913 biedt de rekening en verantwoording de volgende cijfers:

Ontvangsten:

Per saldo 1912	f	1736.55
„ Gouvernements-subsidie	„	14916.50
„ bijdrage Generale kas	„	2900.—
„ leermiddelen	„	99.25
„ internaat	„	583.—
„ diversen	„	131.60 ⁵
„ rente	„	23.37
„ saldo bij de Escompto Maatschappij	„	3061.43
	f	23451.70 ⁵

In den post: bijdrage Generale kas, is een bedrag van f 800.— begrepen, dat bestemd is voor den bouw der nieuwe leerschool. De rijks-subsidie is in 1912 weer aanmerkelijk gestegen. Voor den eersten leeraar Broeder K. DIJKEMA werd subsidie ontvangen ad f 2400.—. Bovendien werd door de sterke stijging van het getal der leerlingen het bedrag der subsidie voor de leerlingen belangrijk verhoogd. Voor elken internen leerling betaalt het Gouvernement f 11.50 subsidie per maand.

Uitgaven:

Aan salarissen	f	7830.—
„ administratie	„	37.65
„ assurantie	„	71.60
„ onderhoud enz.	„	3226.79 ⁵
„ leermiddelen	„	841.22
„ huishouden der internen	„	4489.71 ⁵
„ opleidingsschool Ds D. BAKKER	„	505.57 ⁵
„ diversen	„	255.85
„ saldo bij de Escompto Maatschappij	„	2534.80
„ saldo in kas	„	3658.50
	f	23451.70 ⁵

Onder de salarissen is ook begrepen het traktement van Broeder K. DIJKEMA.

In den post: onderhoud, is opgenomen een bedrag van f 922.08⁵ voor den bouw eener woning voor den 3en Inlandschen onderwijzer.

Voorts zijn in dien post begrepen de kosten der gasoline-installatie tot een bedrag van f 1050.45. Bovendien moest de inventaris, vooral ten gevolge der vermeerdering van het getal der internen, zeer beduidend worden aangevuld.

Vandaar dat deze post over 1913 zeer hoog is gelooopen.

De post: opleidingsschool van Ds D. BAKKER, betreft het bedrag, dat uit de kas der kweekschool is betaald tot dekking van het tekort voor den bouw van de woning en de school van Ds D. BAKKER, waarvoor uit Nederland f 7000 was gezonden.

Het zuiver bedrag der exploitatiekosten met inbegrip van de kosten voor licht-installatie en woningbouw beloopt over 1913: f 16752.83, terwijl de ontvangsten, buiten de saldo's en de geldzending uit Nederland, bedroegen f 15753.72⁵, waarin echter niet begrepen is het bedrag der subsidie voor de woningen, wijl deze einde December 1913 nog niet was ontvangen. Wanneer men voorts in aanmerking neemt, dat alleen voor de licht-installatie en den bouw der derde helperswoning reeds bijna f 2000 is betaald, blijkt duidelijk, dat de exploitatie der school in 1913 zeer gunstig is geweest. Wanneer de kweekschool alleen werkt met personeel, waarvoor subsidie betaald wordt, en het getal der leerlingen niet daalt, mag worden verwacht, dat de Keucheniuschool kan worden geëxploiteerd zonder dat daarvoor uit Nederland gelden worden gezonden. Met het oog op den gunstigen staat der schoolkas is dan ook in den loop van 1914 de geldzending uit Nederland reeds gestaakt.

Alle rekeningen en verantwoordingen zijn steeds door den Raad van Toezicht nagezien, in orde bevonden en geteekend.

Ook de Deputaten vonden nimmer aanleiding tot het maken van eenigerlei opmerking, weshalve de Directeur telkens voor zijn gevoerd beheer is gedéchargeerd.

Met dankbaarheid mag worden uitgesproken, dat de **Directeur** bij al zijn veel omvattenden arbeid ook de niet geringe administratie op zoo accurate wijze voert. Alle speciale rekeningen en verantwoordingen vergezellen als bijlage dit rapport¹⁾.

B.

De Generale Synode van 1911 besloot de toenmalige 2e Afdeling der Keuchenius-school te maken tot een geheel zelfstandige opleidingsschool tot vorming van helpers bij den dienst des Woords²⁾.

Betreffende deze opleidingsschool hebben de Deputaten het volgende te rapporteeren.

1. Leerkrachten.

Aan het hoofd der opleidingsschool staat als Docent Ds D. BAKKER.

In 1911 was Broeder D. BAKKER met verlof naar Nederland gekomen. Het was zijn voornemen om in den zomer van 1912 weer naar Indië te vertrekken. Den 30 April lieten Ds D. BAKKER en Mevrouw zich onderzoeken door Dr A. v. D. SCHEER. Het medisch attest luidde aldus³⁾: „De heer BAKKER is lichamelijk gezond, doch heeft aan overspanning der zenuwen geleden, die nu wel is waar geweken is, doch voor welker definitieve genezing een verlofsverlenging tot begin of einde November alleszins gewenscht is. Wordt die toegestaan, dan wordt daardoor tegelijkertijd de terugreis gedurende de warme maanden door de Roode Zee vermeden, welke van nadeeligen invloed op een pas hersteld persoon kan zijn. Bepaald noodzakelijk is echter een verlofsverlenging van dien omvang voor Mevrouw BAKKER, die nog aan bloedarmoede en algemeene lichaamszwakte lijdt.

Het is te voorzien, dat een doelmatige leefwijze gedurende de verlofsverlenging de krachten zoodanig zal doen toenemen, dat er geen bezwaar tegen terugkeer naar de tropen in November a.s. zal bestaan⁴⁾.

Het spreekt van zelf, dat de Deputaten, gezien dit attest, het verlof hebben verlengd tot einde November 1912. Ook Ds D. BAKKER, hoezeer hij begeerde tot zijn arbeid terug te keeren, berustte in dit uitstel. De HEERE zegende de verlofsverlenging, zoodat in November Ds BAKKER en Mevrouw volkomen waren hersteld. In gezelschap van Broeder J. ZUIDEMA en diens dochter en van Broeder K. DIJKEMA en Mevrouw DIJKEMA zijn Ds BAKKER en Mevrouw BAKKER met één kind den 2den December 1912 naar Indië teruggekeerd. Voor Ds BAKKER en Mevrouw was het vertrek bijzonder aandoenlijk. Zij moesten vier kinderen in Nederland achterlaten. Slechts het jongste kind namen zij meê. Toch keerden zij beiden met opgewektheid naar Indië terug, verlangend om den belangrijken arbeid aldaar te hervatten. De Deputaten waren bij het vertrek door een tweetal uit hun midden vertegenwoordigd, terwijl ook Ds A. DE GEUS aanwezig was om namens de Friesche Kerken een afscheidsgroet te richten tot Ds BAKKER. Sinds zijn terugkeer te Djocja heeft Ds BAKKER met zijn gezin een goede gezondheid genoten en mocht hij met opgewektheid zijn omvangrijken en hoogst gewichtigen arbeid verrichten. Geregeld ontvingen de Deputaten van den Docent rapport.

Naast den Docent werkt Broeder J. ZUIDEMA. De Generale Synode van 1911 benoemde Broeder ZUIDEMA tot „Leeraar aan de School tot opleiding van helpers bij den Dienst des Woords”, terwijl de datum waarop de benoeming zou ingaan, later door de Deputaten zou worden vastgesteld, in overleg met Broeder J. ZUIDEMA, de Algemeene Vergadering, en de Bizondere Vergadering van Dienaren des Woords.

Deze datum is echter tot heden nog niet bepaald. Met het oog op eventueele toetreding van Broeder J. ZUIDEMA tot de Gouvernements-Pensioenregeling werd beter geacht, dat Broeder ZUIDEMA formeel nog aan de Keuchenius-school bleef verbonden⁴⁾. In zake genoemde toetreding zal de Generale Synode eene beslissing hebben te nemen. Ook droeg de Generale Synode aan de Deputaten op, een instructie voor Broeder J. ZUIDEMA vast te stellen.

Deputaten hebben aan deze opdracht voldaan. Een afschrift der Instructie is als Bijlage 5 toegevoegd aan dit Rapport, terwijl de door Broeder J. ZUIDEMA geteekende Instructie hierbij wordt overgelegd⁵⁾.

Na zijn terugkeer is Broeder J. ZUIDEMA dadelijk begonnen Ds D. BAKKER bij diens arbeid te helpen. Voorloopig werd echter een aanmerkelijk deel van zijn tijd in

¹⁾ Zie Rekening en Verantwoording der Keuchenius-school.

²⁾ Zie Acta Generale Synode 1911, Art. 55^a.

³⁾ Zie attest Dr A. v. D. SCHEER d.d. 30 April 1912.

⁴⁾ Zie brief copieboek fol. 339.

⁵⁾ Zie enveloppe „Instructie ZUIDEMA”.

beslag genomen door de zorgen voor den bouw van woning en school voor Ds D. BAKKER. Ook heeft hij, op daartoe strekkend dringend verzoek, met goedvinden van de Deputaten zich belast met de administratie van het Petronella-Hospitaal. Aan een man met administratieven aanleg, gelijk Broeder ZUIDEMA bezit, geeft dit niet veel drukte. Hij zelf had dan ook tegen de aanvaarding van dit werk niet het minste bezwaar.

Dankbaar mag erkend, dat Broeder ZUIDEMA trots zijn reeds langdurig verblijf in Indië nog met opgewektheid en lust in zijne velerlei werkzaamheden bezig is.

2. Leerlingen.

Bij zijn terugkeer kon Ds D. BAKKER met het werk der opleiding van helpers bij den Dienst des Woords nog niet dadelijk aanvangen. Voordat de Missionaire Dienaren uit den kring hunner onderwijzers eenigen konden vinden om aan de opleidingsschool nader gevormd te worden tot helpers bij den Dienst des Woords, moest eerst het eind-examen aan de kweekschool plaats hebben, opdat de geslaagden de ledig wordende plaatsen mochten vervullen. De opening van den nieuwen cursus is daarom uitgesteld tot begin Juli 1913¹⁾.

De Docent heeft het eerste halfjaar les in Bijbelsche Geschiedenis en Geloofsleer gegeven aan de Keucheniusschool, alsmede een begin gemaakt met het geven van Theologisch onderwijs aan de Medische helpers. Dit was geheel in de lijn van het besluit der Generale Synode van 1911, dat bepaalde, dat door den Docent of onder diens leiding aan de leerlingen der Keucheniusschool eenig Theologisch onderwijs zou worden gegeven²⁾.

In Juli 1913 werd de nieuwe cursus der opleidingsschool geopend. Bij den aanvang waren er slechts drie leerlingen³⁾. In Augustus kwamen er echter nog twee leerlingen bij en in December nogmaals twee.

De kweekelingen der opleidingsschool zijn:

PAMIDI, uit Djocja; MADERAM, uit Keboemen; THOMAS, uit Poerworedjo; SAMBYA, uit Solo; RATIN, eveneens uit Solo; NGRAD, uit Poerbolinggo, en ELIEZER, uit Solo.

Het getal is niet groot, maar de oorzaak daarvan ligt alleen in het feit, dat de Missionaire Dienaren zoo moeilijk van hunne helpers-onderwijzers eenigen kunnen afstaan om den cursus der opleidingsschool te volgen. Het is dan ook wel te verwachten, dat in het vervolg, als de toevoer van onderwijzers toeneemt, ook het getal der leerlingen van de opleidingsschool zal vermeerderen.

Met het oog op het gering getal der helpers, die afgestaan konden worden om nader te worden gevormd, is er ditmaal geen eigenlijk toelatings-examen gehouden. De personen waren trouwens ook genoegzaam bekend.

Van de zeven leerlingen zijn er vier gehuwd, terwijl er op het terrein ook juist vier woningen staan gebouwd, zoodat deze alle bezet zijn.

De ongehuwden zijn gehuisvest bij de gehuwden.

Wat de voorstudie betreft staan de studenten van dezen cursus nog niet veel boven die van den vorigen. De meesten hunner hebben nog niet het onderwijs der Keucheniusschool genoten, zooals dit de laatste jaren zich heeft ontwikkeld. Aan de algemeene ontwikkeling ontbreekt dus nog wel wat. De Docent merkt echter op, dat er op één punt een belangrijk verschil is tusschen de tegenwoordige studenten en de vroegere. Zij zijn thans beter met onderscheidene waarheden bekend, waaruit mag afgeleid, dat de geloofskennis in de Gemeente toeneemt⁴⁾.

3. Leerplan en rooster van lesuren.

Het leerplan, dat in hoofdzaak met dat van den vorigen cursus overeenstemt, is er op aangelegd, dat de cursus ook ditmaal twee jaar zal duren.

De vakken zijn deze: Inleiding, Bijbellezen, Bijbelsche Geschiedenis, Exegese, Archeologie, Kerkgeschiedenis, Kerkrecht, Dogmatiek, Ethiek, Ambtelijke vakken, Elenctiek, Catechismus en Bijbelsche Aardrijkskunde. Het Kerkrecht wordt eerst in het tweede jaar onderwezen. Aan Broeder J. ZUIDEMA is opgedragen het onderwijs in Bijbellezen, Bijbelsche Geschiedenis, Archeologie, Aardrijkskunde en Ethiek. In de andere vakken wordt het onderwijs gegeven door Ds D. BAKKER.

¹⁾ Zie brief Ds D. BAKKER, d.d. 5 April 1913.

²⁾ Zie Acta Generale Synode 1911, Art. 55³.

³⁾ Zie brief Ds D. BAKKER, d.d. 1 September 1913.

⁴⁾ Zie brief Ds D. BAKKER, d.d. 23 December 1913.

De lessen zijn als volgt geregeld:

Maandag	8 — 9	uur	Inleiding.
"	9 — 10	"	Exegese Oude Testament (Genesis).
"	10 ^{1/2} —11 ^{1/2}	"	Dogmatiek.
"	11 ^{1/2} —12 ^{1/2}	"	Bijbellezen (Oude Testament).
Dinsdag	8 — 9	"	Exegese Oude Testament (Jesaja).
"	9 — 10	"	Catechismus.
"	10 ^{1/2} —11 ^{1/2}	"	Bijbellezen (Nieuwe Testament).
"	12 — 1	"	Kerkgeschiedenis.
Woensdag	8 — 9	"	Bijbelsche Geschiedenis.
"	9 — 10	"	Exegese Nieuwe Testament (Mattheus).
"	10 ^{1/2} —11 ^{1/2}	"	Dogmatiek.
Donderdag	8 — 9	"	Exegese Nieuwe Testament (Corinthe).
"	9 — 10	"	Kerkgeschiedenis.
"	10 ^{1/2} —11 ^{1/2}	"	Catechismus.
"	11 ^{1/2} —12 ^{1/2}	"	Bijbelsche Geschiedenis (Nieuwe Testament).
Vrijdag	8 — 9	"	Elenctiek.
"	9 — 10	"	Ambtelijke vakken.
"	10 ^{1/2} —11 ^{1/2}	"	Aardrijkskunde.
"	12 — 1	"	Schets.
Zaterdag	8 — 9	"	Archeologie.
"	9 — 10	"	Ethiek.

Aan de opleidingsschool geeft de Docent 14 uren les per week en Broeder J. ZUIDEMA 7 uur per week. Bovendien geeft de Docent nog per week 7 uur les aan de Keucheniuschool in Bijbelsche Geschiedenis en Geloofsleer en 1 uur aan de Medische helpers in Kerkgeschiedenis. In de overige vakken geeft Broeder ZUIDEMA aan de Medische helpers onderwijs, terwijl hij bovendien nog enkele uren aan de Keucheniuschool les geeft in de Bijbelsche vakken. Ook de leerkrachten der opleidingsschool hebben dus een zeer omvangrijken arbeid.

4. Gebouwen.

De Generale Synode van 1911 besloot, dat er een derde Europeesche woning zou worden gebouwd. Zij droeg de Deputaten op hiervoor te zorgen. In overleg met Ds BAKKER en de Algemeene Vergadering, is het 't beste geoordeeld, dat Ds D. BAKKER de door hem gebruikte woning afstond ten behoeve van den eersten leeraar der Keucheniuschool, en dat voor hem een nieuwe woning gebouwd werd, waaraan dan tevens een eigen schoollokaal zou worden verbonden. De Algemeene Vergadering liet een begrooting van kosten ontwerpen en zond die in bij de Deputaten.

Volgens deze begrooting zou de bouw moeten kosten 9 à 10.000 gulden. Dit bedrag kwam den Deputaten zeer hoog voor. In overeenstemming met het advies van Broeder J. ZUIDEMA, die toen juist in Nederland was, en met goedvinden van Ds D. BAKKER werd besloten met den bouw te wachten, totdat de broeders weer in Indië zouden zijn. In het voorjaar van 1913 is de bouw uitgevoerd onder de bekwame leiding van Broeder ZUIDEMA. Er is eenvoudig, doch solide en geheel ten genoeege van Docent en Algemeene Vergadering gebouwd. En het is aan Broeder ZUIDEMA gelukt heel het werk uit te voeren voor de som van f 7505.57³, dus f 2000.— beneden de raming, door een bouwkundige ontworpen. Deputaten achten gepast hiervoor een woord van warmen dank uit te spreken.

De rekening en verantwoording is door Broeder J. ZUIDEMA, nadat zij door Ds D. BAKKER was nagezien en accoord bevonden, ingediend bij de Deputaten¹⁾, die geen bezwaar hadden haar goed te keuren en Broeder J. ZUIDEMA te déchargeeren²⁾.

Tot dekking der bouwkosten is f 7000.— gezonden uit de Generale kas, terwijl de kas der Keucheniuschool f 505.57³ heeft afgedragen voor dit doel.

Wat de gebouwen der opleidingsschool betreft, bestaat er echter nog een groote leemte. Broeder ZUIDEMA, die bij het stichten van gebouwen aan de Zending reeds zooveel diensten bewees, woont zelf nog steeds in een gehuurd huis. Vooreerst is dit voor Broeder ZUIDEMA niet aangenaam. Geschikte woningen, niet al te ver van het terrein, zijn uiterst moeilijk te verkrijgen. Onderscheidene malen heeft Broeder ZUIDEMA reeds moeten verhuizen. Al de Missionaire arbeiders te Djogja hebben een eigen woning. Broeder ZUIDEMA niet. Reeds uit dit oogpunt is bestendinging van dezen

¹⁾ Zie rekening en verantwoording bouw Docentswoning.

²⁾ Zie brief Deputaten 2 April 1914.

toestand niet gewenscht. Maar ook van een louter zakelijk standpunt bezien, is deze toestand niet houdbaar. Voor de woning, die Broeder ZUIDEMA huurt, moet per maand / 100.— huur worden betaald. De laatste jaren is de prijs der huizen in Djogja zeer aanmerkelijk gestegen en het is niet te voorzien, dat dit weldra anders zal worden.

Nu is er op het terrein nog plaats voor een woning open. De bouw zal ongeveer / 7000.— kosten, want ook het bouwen wordt allengs duurder. In zes jaren moet dus aan huur betaald worden wat een eigen woning voor Broeder ZUIDEMA zou kosten. Of anders uitgedrukt: de huursom bedraagt circa 17% van de benodigde bouwsom. Aan dien toestand behoort uit een finantieel oogpunt zoo spoedig mogelijk een einde te worden gemaakt. Dit klemt te meer, omdat er op den duur wel altoos een tweede woning bij de opleidingsschool noodig blijft.

5. Raad van Toezicht en Algemeene Vergadering.

Als leden van den Raad van Toezicht op de opleidingsschool fungeeren de leden der Bizondere Vergadering van Dienaren des Woords, uitgezonderd de leden, die zelf aan de school zijn verbonden.

In overleg met den Raad van Toezicht heeft de Docent de inrichting van het onderwijs geregeld¹⁾. De Deputaten hebben aan deze regeling hunne goedkeuring gehecht. De Raad van Toezicht heeft nog geen rapport ingezonden, wat ook nog niet te verwachten was, omdat het eerste jaar van dezen cursus nog niet was verstreken. De Algemeene Vergadering heeft zich weinig met de zaken der opleidingsschool behoeven te bemoeien. Zij heeft alleen geadviseerd in zake den bouw van woning en schoollokaal²⁾.

6. Finantiën.

Van de finantiën betreffende de opleidingsschool is weinig te rapporteeren.

De tractementen van Docent en Leeraar worden rechtstreeks van uit Nederland door de Generale kas betaald en zijn derhalve in de boeken der kas verantwoord. De exploitatie der School brengt weinig kosten mee.

De studenten genieten hun onderhoud van de Kerken, die hen zenden. Een internaat is aan deze school niet verbonden.

De eerste rekening en verantwoording door Ds D. BAKKER ingezonden meldt de volgende cijfers³⁾:

Ontvangen:	
Voorschot uit de kas der Keucheniusschool	f 200.—
Uitgegeven:	
Reparatie woningen der leerlingen.	f 5.32
Schrijfwerk	„ 5.—
Assurantie	„ 10.10
3 sloten gerepareerd.	„ 2.—
Onkosten verlichting	„ 12.50
	f 34.92
Saldo in kas	f 165.08

De rekening is nagezien en goedgekeurd door de Bizondere Vergadering van Dienaren des Woords.

De Docent is gedéchargeerd.

C.

Aan de Deputaten werd door de Generale Synode van 1911 opgedragen, „inzake de opleiding van helpers voor den Medischen dienst in overleg te treden met de Algemeene Vergadering en desnoodig met de Zedende Kerken en daarna eene regeling te treffen en de maatregelen te nemen, die zullen blijken noodig te zijn, een en ander onder nadere goedkeuring van de volgende Generale Synode⁴⁾).

¹⁾ Zie brieven Ds D. BAKKER d.d. September en December 1913.

²⁾ Zie brief Algemeene Vergadering d.d. 6 Februari 1912.

³⁾ Zie Rekening en Verantwoording d.d. 1 Januari 1914.

⁴⁾ Zie Acta Generale Synode 1911, Art. 55.

Te dezer zake hebben de Deputaten der Synode te rapporteeren als volgt:

1. Regeling.

De Deputaten zijn in overleg getreden met de Algemeene Vergadering. Eene door de Deputaten ontworpen regeling werd ter fine van advies toegezonden aan de Algemeene Vergadering, die harerzijds eenige wijziging voorstelde ¹⁾, waarmede de Deputaten zich konden vereenigen. Nader overleg met de Zending Kerken werd niet noodig geacht. De vastgestelde ²⁾ regeling luidt aldus:

ARTIKEL 1. De gezamenlijke Kerken onderhouden op het Zendingsterrein van Midden-Java eene school voor voortgezet onderwijs om in de eerste plaats aan hen, die worden opgeleid tot helpers voor den Medischen dienst, de algemeene vorming te geven, die zij noodig hebben.

ART. 2. Het onderwijs dezer school sluit zich aan bij de Lagere School te Djogja, die als leerschool dienst doet voor de kweekelingen van „De Keucheniuschool”.

ART. 3. De school staat onder de directie van den Directeur van „De Keucheniuschool”, onder wiens leiding en toezicht het onderwijs wordt gegeven.

ART. 4. De regeling der inrichting van het onderwijs, met name de bepaling van den duur en den omvang van het onderwijs en de vaststelling van het leerplan, geschiedt door „de Algemeene Vergadering”, met dien verstande, dat elk besluit de goedkeuring van de Deputaten der Generale Synode voor de Zending behoeft.

ART. 5. In overleg met den Directeur kan door den Docent der opleidingsschool tot vorming van helpers bij den Dienst des Woords, of onder diens leiding, aan de leerlingen eenig Theologisch onderwijs worden gegeven. De regeling van dit onderwijs wordt vastgesteld door de Deputaten der Generale Synode voor de Zending, „de Algemeene Vergadering” gehoord.

ART. 6. „De Algemeene Vergadering” benoemt en ontslaat de Inlandsche onderwijzers, aan de school verbonden, op voordracht van den Directeur.

ART. 7. De Deputaten der Generale Synode stellen op advies van „de Algemeene Vergadering” het salaris der onderwijzers vast.

ART. 8. Het toezicht op de school wordt geoefend door den Raad van Toezicht op „De Keucheniuschool”.

ART. 9. Als leerling worden toegelaten:

- a. allen, die vanwege de Kerken ter opleiding worden gezonden en in ontwikkeling gelijk staan met leerlingen, die met vrucht de 4e klasse eener gewone lagere school hebben doorlopen.
- b. allen, die voor partikuliere rekening het onderwijs wenschen te volgen, mits dit zonder schade voor de leerlingen, sub a genoemd, kan geschieden en zij aan de voor de toelating gestelde eischen voldoen en bereid zijn zich te onderwerpen aan alle regelen der school.

ART. 10. De Directeur is gerechtigd leerlingen te verwijderen, indien hij dit noodig acht, maar voor wat betreft leerlingen, vanwege de Kerken gezonden, niet zonder voorafgaand overleg met de Dienaren der Kerken.

ART. 11. Aan de school is geen internaat verbonden. De kosten voor huisvesting, voeding en kleeding, komen voor rekening van de leerlingen of van wie ze zenden.

ART. 12. Van alle leerlingen wordt een schoolgeld geheven, waarvan het bedrag op advies van „de Algemeene Vergadering” door de Deputaten der Generale Synode voor de Zending wordt vastgesteld.

ART. 13. Na voleinden leertijd ontvangen de leerlingen, die met vrucht het onderwijs gevolgd hebben, een diploma; dit diploma wordt uitgereikt op een openbare les, in tegenwoordigheid van gecommiteerden der „Algemeene Vergadering”.

ART. 14. De Directeur rapporteert, zoo vaak dit gevraagd wordt, en ten minste éénmaal per jaar van alle zaken betreffende de school aan de Deputaten der Generale Synode voor de Zending.

¹⁾ Zie brief Algemeene Vergadering d.d. 30 December 1912.

²⁾ Zie Notulen Vergadering van Deputaten April 1913.

2. Personeel.

Als onderwijzer aan de school voor voortgezet onderwijs is verbonden THEOFILUS REKSAHARDJA, door Ds INGWERSEN afgestaan toen Raden SAMUEL de Keucheniuschool verliet ¹⁾).

Overigens wordt het onderwijs gegeven door het personeel van de Keucheniuschool, onder de leiding van den Directeur, die ook zelf enkele lessen waarneemt, terwijl Broeder J. ZUIDEMA zich heeft belast met het onderwijs in de Bijbelsche vakken. Op den duur zal het noodig zijn, dat er ten minste twee Inlandsche onderwijzers aan deze school worden verbonden ²⁾).

3. Leerlingen.

Het getal leerlingen, dat het onderwijs dezer school volgt, bedraagt omstreeks 20. Bij de gestadige uitbreiding van den Medischen dienst, die allengs meer helpers vraagt, is toeneming van dit getal te verwachten, te meer, daar ook anderen van deze school wel allengs meer gebruik zullen maken.

4. Gebouwen.

Voor deze school is bestemd het gebouw, dat weleer is gebruikt als leer- of vormschool voor de leerlingen der Keucheniuschool. Dit gebouw, dat voor enkele jaren gebouwd werd, is voor de school voor voortgezet onderwijs groot genoeg en uitnemend geschikt, terwijl het voor de leerschool te klein werd.

5. Over het leerplan, den rooster van lesuren, de vordering der leerlingen en de rekening en verantwoording der ontvangsten en uitgaven kunnen de Deputaten der Synode nog geen mededeeling doen, wijl hierover nog geen rapport werd ontvangen. Geheel deze school is trouwens nog in wording en mist nog volledige organisatie.

12. Het Zendingsblad (en de Zendingskalender).

„Vada” te Wageningen bleef ook in de drie laatste jaren uitgeefster van het Zendingsblad en wijdde er hare goede krachten aan.

De voor hunne bijzondere taak zoo bekwame en ook zoo gewilde redacteuren, Ds H. DIJKSTRA te Smilde en Ds H. HOEKSTRA te Arnhem, zorgden steeds voor een goeden inhoud, terwijl de Commissie van toezicht en contrôle op de uitgave, Ds W. BREUKELAAR te Zaandam en Ds W. B. RENKEMA te Duisburg, niets onbeproefd liet om het Zendingsblad er overal in te krijgen.

Elke maand worden dan nu reeds circa 46000 exemplaren gedrukt en verspreid.

En met grooten dank vermelden uwe Deputaten hier tevens, dat het batig saldo over de drie laatste jaren reeds boven de f 20.000.— klom ³⁾.

Neem daarbij, dat de Zendingskalender (die Ds H. DIJKSTRA ook nog jaar op jaar uitgaf in steeds toenemend getal — voor 1914 werden ruim 59000, voor 1912 54000 verkocht —) f 1700.— winst voor de Generale kas opleverde ⁴⁾, en gij verstaat welk eene rijke bron van inkomsten in Zendingsblad en Zendingskalender is gegeven.

Omtrent de uitgave van het Zendingsblad over 1914 namen uwe Deputaten reeds weer de noodige maatregelen.

Uwe Vergadering moet nu een besluit nemen omtrent de uitgave in de e.k. jaren tot de volgende Synode toe. In het medegedeelde vindt zij waarschijnlijk genoegzame reden om deze aangelegenheid weer bij vernieuwing op te dragen aan de nieuw te benoemen Deputaten.

¹⁾ Zie brief D. KOELEWIJN d.d. 8 April 1913.

²⁾ Zie brief D. KOELEWIJN d.d. 13 April 1914.

³⁾ Specifieke opgaven over de verschillende jaren vindt men onder hoofd 16: „Finantiën”.

⁴⁾ Eigenlijk behoefde deze f 1700.— niet in de Generale kas gestort te worden; Broeder DIJKSTRA zou het voor zichzelf kunnen behouden. Hij heeft echter, van dat hij begonnen is den Kalender uit te geven, altijd het batig saldo aan de Zendingskas gegeven.

13. Een Zendings-Tentoonstelling.

Van eene Zendings-Tentoonstelling werd even gerept in het rapport van de Deputaten aan de Synode te Zwolle¹⁾. De Synode besloot toen, aan de nieuw te benoemen Deputaten op te dragen, te dezer zake eene beslissing te nemen en hunne medewerking aan de voorbereiding eener Zendings-Tentoonstelling te verleenen, indien de kosten, daaraan verbonden niet al te groot zijn.

Van die tentoonstelling kwam tot nu toe nog niet, hoewel er dikwijls over gesproken is²⁾. De genoegzame gelden zijn nog niet bijeen: tijd en plaats staan ook nog niet geheel vast; zeer waarschijnlijk komt er in 't geheel niets van.

14. R. J. HORSTMAN.

De Generale Synode van Zwolle besloot omtrent Broeder R. J. HORSTMAN te Temanggoeng eerst:

1. af te keuren, dat Broeder R. J. HORSTMAN en zijne medegeloovigen te Temanggoeng zonder overleg met eenige kerkelijke vergadering zijn overgegaan tot het institueeren der Indische Algemeene Christelijke Kerk aldaar;

2. niet te voldoen aan het verzoek dezer Kerk om opneming in het verband van de Gereformeerde Kerken in Nederland, zoolang nl. deze Kerk haar aangenomen naam behoudt en het blijkbaar door haar ingenomen standpunt, wat betreft de Confessie en de kerkelijke samenleving, blijft handhaven;

3. op te dragen aan de Afzonderlijke Vergadering van Dienaren des Woords op Midden-Java, en haar particulierlijk daartoe te deputeeren:

a. door samenspreking en betere voorlichting te arbeiden, opdat de Gemeente te Temanggoeng gebracht worde tot Gereformeerd kerkelijk leven; waartoe noodig is, dat zij haren tegenwoordigen naam verandere, — alleen de Belijdenisschriften der Gereformeerde Kerken in Nederland als hare Belijdenis aanvaarde, — kerkelijke samenleving zoek alleen met de Kerken, die met de Gereformeerde Kerken in Nederland in kerkverband leven, — de liturgie der Gereformeerde Kerken onveranderd als hare liturgie aanvaarde, — de Kerkenorde der Gereformeerde Kerken als hare orde aanneme, — en goede regeling treffe voor wat aangaat het traktement van haren Dienaar, alsmede het eventueele Emeritaats-, Weduwen- en Weezenpensioen;

b. van haren arbeid rapport te doen aan de Deputaten der Generale Synode voor de Zending, en dit rapport te doen vergezellen van een gemotiveerd advies;

4. op te dragen aan de Deputaten der Generale Synode voor de Zending, om, gehoord het sub 4 b genoemde rapport en advies, te oordeelen, of de Gemeente te Temanggoeng zou kunnen opgenomen worden in het verband van de Gereformeerde Kerken, en zoo het hun blijkt, dat deze Kerk dit blijft begeeren en daartegen, naar hun oordeel, geen overwegende bezwaren bestaan, zich te wenden tot de Gereformeerde Kerken van de Classis Amsterdam met het verzoek, om deze Kerk als buitenkerk in hare Classis op te nemen;

5. aan de Gereformeerde Kerken der Classis Amsterdam op te dragen om, na de ontvangst van het sub 5 genoemde verzoek, deze Kerk, als het haar blijkt, dat deze metterdaad als Gereformeerde Kerk met haar samenleven wil, op te nemen als buitenkerk in hare Classis;

en zij besloot later nog:

a. af te keuren, dat Broeder R. J. HORSTMAN heeft meegewerkt aan de institueering der Indische Algemeene Christelijke Kerk te Temanggoeng en dat hij de beroeping tot den Dienst des Woords in die Kerk heeft aangenomen en zich als zoodanig heeft laten bevestigen;

b. te verklaren, dat Broeder R. J. HORSTMAN voorloopig niet meer beroepbaar is tot den Dienst des Woords bij onze Kerken;

c. uit te spreken; dat, bijaldien de opneming der Gemeente te Temanggoeng in het verband onzer Kerken tot stand komt, en dit met instemming van Broeder R. J. HORSTMAN plaats heeft, deze Broeder alsdan erkend wordt als Dienaar des

¹⁾ Zie Acta Zwolsche Synode, Art. 42.

²⁾ Notulen van Deputaten, September 1911, Art. 18; April 1912, Art. 9; September 1912, Art. 5° en 14; April 1913, Art. 12; October 1913, Art. 8 en Maart 1914, Art. 9.

Woords bij de Kerk te Temanggoeng en beroepbaar zal zijn tot den Dienst des Woords bij de Kerken in Indië; terwijl hij echter daarmee zonder nadere kerkelijke beslissing nog niet beroepbaar is gesteld tot den Dienst des Woords bij de Kerken in Nederland;

d. de beslissing over de kerkelijke positie van Broeder R. J. HORSTMAN, bijaldien de sub 8 genoemde opname der Kerk te Temanggoeng in het verband der Gereformeerde Kerken niet tot stand komt, of zoo deze mocht geschieden zonder dat Broeder HORSTMAN daarmee instemt, uit te stellen tot de volgende Generale Synode, en aan de te benoemen Deputaten der Generale Synode voor de Zending op te dragen, in de genoemde gevallen die Synode te dienen van gemotiveerd advies in deze zaak;

e. dit besluit ter kennis te brengen van Broeder R. J. HORSTMAN ¹⁾.

Naar aanleiding van dit besluit hebben Uwe Deputaten van de Bijzondere Vergadering van Missionaire Predikanten op Java, die blijkens het eerste besluit advies moesten uitbrengen inzake de aansluiting der Indische Algemeene Christelijke Kerk te Temanggoeng bij het kerkverband van de Gereformeerde Kerken, later een uitvoerig en belangrijk rapport ²⁾ ontvangen, waarin de Broederen verhalen:

1. dat een paar Predikanten namens de Afzonderlijke Vergadering van Missionaire Predikanten naar Broeder HORSTMAN toe geweest zijn om met hem te spreken over de besluiten der Zwolsche Synode;

2. dat Broeder HORSTMAN hun toen de geschiedenis van de institueering der Indische Algemeene Christelijke Kerk nog eens had verteld; het was haastig in zijn werk gegaan; 2 Ouderlingen en 2 Diakenen waren gekozen en even later bevestigd en tot bevestiging van Broeder HORSTMAN tot Predikant was men kort daarna voortgevaard.

Eerst had men de Apostolische belijdenis des geloofs met nog een paar andere artikelen tot grondslag genomen; korten tijd later had men die laten varen en waren de 3 Formulieren van Eenigheid als belijdenis aanvaard;

3. dat uitvoerig met Broeder HORSTMAN en den Kerkeraad — er was toen echter maar een van de vier bevestigde broederen meer over -- over de aansluiting bij het kerkverband van de Gereformeerde Kerken was gesproken geworden, en met 't oog daarop gehandeld achtereenvolgens over:

- a. den naam der Kerk;
- b. de Belijdenis;
- c. de Liturgie;
- d. de Kerkenorde; en
- e. de finantieele regelingen.

4. dat hun daarbij gebleken was, dat Broeder HORSTMAN voor die aansluiting heel weinig gevoelde; en

dat hij met den eenig overgebleven Diaken ³⁾ als conditio sine qua non (onmisbare voorwaarde) voor aansluiting stelde, dat zij „vrijheid” behielden om „rechtzinnige gezangen” te blijven zingen, zooals zij dat tot nu toe ook hadden gedaan.

In het rapport wordt er later nog eens bijzonderlijk op gewezen, dat dit punt van de „gezangen-kwestie” niet zoo „op de spits gedreven” zou zijn, als er metterdaad een hartelijke begeerte tot aansluiting bij het Gereformeerd kerkverband was geweest; doch daaraan ontbrak het juist.

De Broeders komen dan eindelijk in hun rapport tot deze conclusie, dat hun advies omtrent de aansluiting aldus luidt:

a. omdat het toegeven in de gezangen-kwestie een zeer bedenkelijk precedent zou kunnen worden voor andere kringen, die ook tot kerkformatie zouden willen komen en

b. omdat — wat nog van meer gewicht is — Broeder HORSTMAN zoo koel tegenover die „aansluiting” staat;

stelt de Afzonderlijke Vergadering van Missionaire Predikanten voor om voorloopig van de opneming der Gemeente te Temanggoeng in ons kerkverband af te zien.

Met dit advies zijn Uwe Deputaten het geheel eens en brengen het dan ook als hun advies in Uwe Vergadering.

Als de Synode er zich ook mede vereenigen kan, zou zij b.v. kunnen bepalen:

- a. dat zij het genoemde advies thans tot Synodaal besluit maakt; en

¹⁾ Acta Zwolsche Synode, Art. 78 en 93.

²⁾ d.d. 3 April 1912.

³⁾ Het was zeer moeielijk om uit de 21 lidmaten, van wie 12 vrouwen waren, terwijl van de overige 9 mannen nog drie buiten Temanggoeng woonden, den Kerkeraad aan te vullen.

b. aan de nieuw te benoemen Deputaten opdraagt om de volgende Generale Synode van nader advies te dienen als blijken mocht, dat de toestanden op kerkelijk gebied te Temanggoeng eene meer gunstige wending hebben genomen.

Een tweede punt, dat onder dit hoofd nog vermeld dient te worden, heeft betrekking op de z.g. school van Broeder HORSTMAN.

Ter Zwolsche Synode kon worden meêgedeeld, dat die school wel spoedig zou worden overgenomen door eene daartoe speciaal opgerichte vereeniging, doch dan vooreerst waarschijnlijk nog wel wat subsidie zou noodig hebben ¹⁾.

Uwe Deputaten hebben toen de opdracht gekregen, om „die school, ook na eventueele overname door eene vereeniging onder zekere voorwaarden, nog te blijven steunen”.

Metterdaad is de school door bovengenoemde vereeniging overgenomen geworden; en later, omdat de gebouwen te Temanggoeng van Regeeringswege werden afgekeurd en Magelang een centraal punt voor de school was, naar Magelang verplaatst geworden.

Een en ander heeft heel wat uitgaven gevorderd, en Deputaten hebben daarin vrijmoedigheid gevonden om tot nu toe elk jaar nog steun te bieden aan deze school uit de Generale kas.

Zij zijn echter van oordeel, dat er thans geen bijzondere redenen bestaan, waarom deze school nog langer uit de kas voor de Zending zou moeten worden gesteund.

Mitsdien stellen zij aan de Synode voor, als haar gevoelen uit te spreken:

dat de Kerken zich voortaan, *qua* Kerken, niet meer in dien zin met deze school bemoeien, dat haar nog langer dan tot 't einde van 1914 steun worde geboden uit de Generale Zendingkas ²⁾.

15. Bijwoning van conferenties enz.

Aan uitnodigingen voor conferenties, jaarvergaderingen en -feesten van eene of andere vereeniging of comité, die in het belang van de Zending werkzaam zijn, zoowel in het buitenland als in het vaderland zelf, heeft het ook in deze drie jaren uwen Deputaten niet ontbroken.

Het mag overbodig worden geacht, van alle die uitnodigingen — van welke de meeste jaarlijks terugkomen — hier eene opsomming te geven ³⁾.

Vermeld zij alleen, dat uwe Deputaten al zulke bijeenkomsten niet altijd van het hoogste gewicht achten, doch wel van oordeel zijn, dat verre de meeste niet van veel belang zijn ontbloor.

Om „voeling” te houden met anderen hebben zij dan ook bij herhaling een of meer hunner naar die samenkomsten afgevaardigd ⁴⁾. En die afgevaardigden hadden dan meteen gelegenheid om den zuurdeesem van *onze* beginselen en *onze* practijk te laten werken in kringen, die wat anders denken en handelen.

Daarvoor is dan natuurlijk eenig geld uitgegeven geworden; maar uwe Deputaten meenden, volstrekt niet meer dan hoog noodig was. Zij hopen, dat uwe Vergadering dit zonder bezwaar zal goedkeuren, en deze aangelegenheid ook weer in de komende jaren aan de wijsheid der nieuw te benoemen Deputaten zal overlaten.

¹⁾ Zie het rapport der Deputaten aan de Zwolsche Synode, hoofd 11. Vergelijk Acta Zwolsche Synode, Art. 93.

²⁾ Notulen van Deputaten, April 1912, Art. 6; April 1913, Art. 13; October 1913, Art. 5³; Maart 1914, Art. 10.

³⁾ Vgl. Notulen van Deputaten, September 1911, Art. 5; Januari 1912, Art. 6; September 1912, Art. 5 en 9; April 1913, Art. 18; October 1913, Art. 5 en 19; Maart 1914, Art. 5, 6 en 19.

⁴⁾ De voornaamste samenkomst was de Continentale Missions-Konferenz, die in het voorjaar 1913 van 28 April tot 2 Mei is gehouden en door Ds H. DIJKSTRA en Ds W. B. RENKEMA, namens Deputaten, is bijgewoond.

Er waren plm. 150 afgevaardigden.

16. De Finantiën.

De finantieele aangelegenheden hebben aan uwe Deputaten vrij wat bemoeiing veroorzaakt. Zij wenschen u te dezer zake het volgende te rapporteeren:

1. Door de Generale Synode van Zwolle werd aan de Deputaten opgedragen, overeenkomstig Art. 27 der Zendingssorde de Quaestoren te benoemen¹⁾. Ter voldoening aan deze opdracht, zijn door de Deputaten opnieuw benoemd de heeren B. J. C. G. DE MOEN, te Doesburg, L. G. WEISZ en F. D. THEIJSE, te Amsterdam²⁾, die allen hunne benoeming, respectievelijk tot 1en, 2en en 3en Quaestor hebben aangenomen. De hun verstrekte Instructie was gelijkkluidend als die weleer aan de Quaestoren was gegeven.

De heer B. J. C. G. DE MOEN heeft echter de Zending niet lang meer kunnen dienen. In het voorjaar van 1912 werd hij krank, en den 2en Juli van dat jaar nam de HEERE hem weg. Niet minder dan 32 jaren lang heeft hij met bijzonderen ijver en trouw de Zending der Gereformeerde Kerken als Penningmeester gediend.

Nog lang zal de zoo bekende naam van Broeder DE MOEN in dankbare herinnering blijven.

De Deputaten hebben zich bij zijn begrafenis doen vertegenwoordigen.

De arbeid van Broeder DE MOEN — die de laatste jaren zeer verminderd was doordat schier alle Kerken tot eigen Zending kwamen — wordt sinds zijn overlijden waargenomen door den Penningmeester der Deputaten, die met de boeken ook de brandkast heeft overgenomen, door wijlen Broeder B. DE MOEN gebruikt.

2. Uwe Deputaten hebben de Quaestoren gemachtigd om — behalve natuurlijk de geregelde uitgaven krachtens vroeger reeds gegeven mandaten — de navolgende betalingen te doen:

25 September 1911³⁾.

a. aan Ds A. DELFOS, te rekenen vanaf 1 Januari 1910, f 400.— per jaar.

b. aan de Kerk van Utrecht, vanaf 1 October 1911, voor het Pensioen van Ds L. ADRIAANSE, f 500.— per jaar.

c. aan den heer R. J. HORSTMAN, te Temanggoeng, van Juni tot December 1911, subsidie voor zijn school ad f 100.— per maand.

d. aan Ds W. BREUKELAAR voor kosten van Deputaten f 300.—.

e. aan Ds H. DIJKSTRA, te Smilde, Dr J. HANIA, te Steenwijk, en Ds W. BREUKELAAR, te Zaandam, ieder f 100.—, ter uitvoering van het besluit der Generale Synode.

14 December 1911⁴⁾. Aan het Nederlandsch Bijbel-Genootschap voor kosten van het Zendingss-consulaat f 1000.—.

28 December 1911⁵⁾. Aan de Gereformeerde Kerk te Batavia over 1912 subsidie ad f 100.— per maand.

18 Januari 1912⁶⁾. Aan de Maatschappij „Nederland” voor passage van Broeder J. ZUIDEMA en zijn dochter f 800.—.

25 Januari 1912⁷⁾.

1. Aan Ds W. BREUKELAAR:

a. voor kosten van Deputaten f 200.—.

b. voor kosten Zendingssblad f 100.—.

c. voor kosten Zendingssbibliotheek in Nederland f 100.—.

2. Aan J. BRUIN Az., Zaandam, zijne rekening aan de Zendingssbibliotheek op Midden-Java f 96.31.

25 April 1912⁸⁾.

a. aan de Kerk te Amsterdam voor haar Medischen Dienst over 1912, f 2000.—.

b. aan de Kerk te Soerabaia subsidie over 1912, per maand f 200.—.

c. aan R. HORSTMAN te Temanggoeng subsidie voor zijn school over 1912, per maand f 100.—.

d. aan Ds D. BAKKER eene toelage ad f 600.—.

e. aan Broeder J. ZUIDEMA:

1. alsnog voor reiskosten f 150.—.

2. tijdens zijn verlof aan hem in Nederland f 100.— per maand en aan Mevrouw ZUIDEMA f 250.— per maand.

1) Zie Art. 103^b der Acta Synode van 1911.

2) Zie Copieboek fol. 240, 241 en 242.

3) „ „ „ 227.

4) „ „ „ 246.

5) „ „ „ 249.

6) „ „ „ 256.

7) „ „ „ 261.

8) „ „ „ 277.

- 29 April ¹⁾. Aan Ds W. BREUKELAAR voor kosten van Deputaten *f* 400.—.
- 3 Mei ²⁾. Aan Broeder J. ZUIDEMA voor vergoeding van woninghuur van Januari — Mei 1912, *f* 75 per maand, en voor inrichting tijdens verlof *f* 250.—.
- 5 September 1912 ³⁾. Aan Broeder K. DIJKEMA vanaf 1 Augustus tot nader order per maand *f* 100.— en voor uitrusting *f* 800.—.
- 3 October 1912 ⁴⁾. Aan Ds W. BREUKELAAR:
1. Restitutie voorschot ad *f* 4.20 voor de Zendingsbibliotheek op Midden-Java.
 2. Voor kosten ten behoeve van de Keucheniussschool hier te lande gemaakt *f* 300.—.
 3. Voor kosten van het Zendingsblad *f* 100.—.
- 4 November 1912 ⁵⁾.
1. Aan de Maatschappij „Nederland” passagekosten:
 - a. voor Ds D. BAKKER en gezin *f* 920.—.
 - b. voor Broeder J. ZUIDEMA en dochter *f* 768.—.
 - c. voor Broeder K. DIJKEMA en echtgenoot *f* 768.—.
 2. Aan Ds D. BAKKER voor tractement over November—December en huishuur November te zamen *f* 325.—.
 3. Te rekenen vanaf 1 Januari 1913 aan Ds D. BAKKER voor diensttractement *f* 300.— per maand.
 4. Aan Ds D. BAKKER te zenden einde December 1912 voor den bouw eener woning *f* 7000.—.
 5. Aan Broeder J. ZUIDEMA voor tractement over November en December te zamen *f* 200.—.
 6. Te rekenen vanaf 1 Januari 1913 aan Broeder J. ZUIDEMA voor diensttractement *f* 275.— per maand en voor vergoeding huishuur *f* 75.— per maand.
 7. Aan Broeder K. DIJKEMA voor tractement November en December te zamen *f* 200.—.
 - 20 November 1912 ⁶⁾. Aan Ds D. BAKKER voor reiskosten Amsterdam—Genua van de Familie BAKKER, ZUIDEMA en DIJKEMA *f* 293.—.
 - 30 November 1912 ⁷⁾. Aan Broeder J. ZUIDEMA een voorschot van *f* 200.—, te verrekenen bij de vier volgende geldzendingen.
 - 20 December 1912 ⁸⁾. Aan F. L. v. D. BOM *f* 2.75 restitutie rijtuigkosten bij 't vertrek der Familie BAKKER enz.
 - 24 December 1912 ⁹⁾. Aan het „Nederlandsch Bijbel-Genootschap” voor kosten Zendingsconsulaat *f* 939.20.
 - 8 Januari 1913 ¹⁰⁾. Aan de Kerk van Batavia subsidie over 1913 per maand *f* 100.—.
 - 8 Februari 1913 ¹¹⁾. Aan Ds W. BREUKELAAR:
 - a. voor kosten van Deputaten *f* 100.—.
 - b. voor in Nederland gemaakte kosten ten behoeve van de Keucheniussschool *f* 100.—.
 - c. voor kosten van het Zendingsblad *f* 100.—.
 - 19 Februari 1913 ¹²⁾.
 - a. aan Ds D. BAKKER alsnog voor reiskosten *f* 129.36s.
 - b. aan Ds D. BAKKER voor kosten Algemeene Vergadering *f* 100.—.
 - c. aan Ds D. BAKKER voor de Zendingsbibliotheek op Midden-Java *f* 200.—, waarvan te voldoen aan J. BRUIN Azn. te Zaandam de rekening ad *f* 74.49.
 - 21 April 1913 ¹³⁾.
 1. Aan de Gereformeerde Kerk te Soerabaia subsidie over 1913 ad *f* 200.— per maand.
 2. Aan de Gereformeerde Kerk te Amsterdam subsidie voor haar Medischen dienst over 1913 *f* 1500.—.
 3. Aan Broeder K. DIJKEMA alsnog voor reiskosten *f* 200.—.
 4. Aan Broeder J. P. ZUIDEMA:

1)	Zie Copieboek	fol.	287.
2)	„	„	290.
3)	„	„	317.
4)	„	„	322.
5)	„	„	336—337.
6)	„	„	345.
7)	„	„	348.
8)	„	„	350.
9)	„	„	354.
10)	„	„	357.
11)	„	„	360.
12)	„	„	361.
13)	„	„	382.

a. voor vergoeding huishuur — niet *f* 75.— maar *f* 100.— per maand te rekenen van af 1 Januari 1913;

b. alsnog voor reiskosten *f* 170.41.

5. Aan de Christelijke Hollandsch-Javaansche School te Temanggoeng (de school van HORSTMAN) totdat deze school rijkssubsidie geniet *f* 100.— per maand tot een maximum van *f* 1000.— over 1913.

21 April 1913¹⁾. Aan de Maatschappij „Nederland” voor passagekosten van een zoon van Broeder J. ZUIDEMA *f* 221.— te verrekenen ad *f* 50.— per maand bij de geldzending aan Broeder J. ZUIDEMA.

2 Mei 1913²⁾. Aan Ds W. BREUKELAAR:

a. voor kosten van Deputaten *f* 200.—.

b. voor de Zendingsbibliotheek in Nederland *f* 100.—.

c. voor kosten Keucheniuschool hier te lande *f* 50.—.

23 October 1913³⁾.

a. aan Br. D. KOLEWIJN voor den bouw der „vormschool” *f* 800.—.

b. met Br. J. ZUIDEMA te verrekenen *f* 18.27 wegens bij vergissing te veel betaalde reiskosten.

30 October 1913⁴⁾. Aan Ds A. MERKELIJN te Magelang, Penningmeester der Vereeniging, die de school van HORSTMAN overnam, de nog resteerende subsidie over 1913 zijnde *f* 440.—.

5 December 1913⁵⁾. Aan Ds W. BREUKELAAR voor kosten van Deputaten *f* 200.—.

15 December 1913⁶⁾. Aan het „Nederlandsch Bijbel-Genootschap” voor kosten van het Zendings-Consulaat *f* 606.40.

5 Januari 1914⁷⁾. Aan J. BRUIN Az. te Zaandam, de rekening van de Zendingsbibliotheek op Midden-Java, *f* 152.36.

8 Januari 1914⁸⁾. Aan de Gereformeerde Kerk te Batavia, subsidie over 1914, per maand *f* 100.—.

7 April 1914⁹⁾.

a. aan de Gereformeerde Kerk te Amsterdam, subsidie voor den Medischen Dienst over 1914, *f* 1500.—.

b. aan de Christelijke Hollandsch-Javaansche school te Magelang (voorheen school HORSTMAN), subsidie over 1914, *f* 1000.—.

c. aan de Gereformeerde Kerk te Soerabaia, subsidie over 1914, per maand *f* 200.—.

d. aan Ds W. BREUKELAAR:

1. voor kosten van Deputaten *f* 300.—.

2. voor kosten Zendingsbibliotheek in Nederland *f* 97.08.

3. voor kosten Zendingsblad *f* 71.12.

3. Telken jare is — zooals de Zendingsorde dit voorschrijft — de rekening en verantwoording nagezien door drie deskundigen.

De heeren J. C. VAN SCHAICK, H. D. VON MEIJENFELDT en H. VAN DE GRAMPPEL, allen te Amsterdam, hebben telkens, daartoe door de Deputaten uitgenoodigd, met de meeste bereidwilligheid en geheel belangeloos dezen arbeid verricht. Steeds werd de rekening en verantwoording in de beste orde bevonden. Ook deze drie jaren is de administratie, onder de leiding van den 2en quaestor, den heer L. G. WEISZ, op voorbeeldige wijze gevoerd. De administratie beantwoordt aan alle eischen, die men aan eene deugdelijke administratie mag stellen. In het Balansboek is de balans telkenmale door de deskundigen geteekend voor nagezien en accoord bevonden.

In overeenstemming met de daartoe strekkende adviezen der deskundigen is elk jaar de rekening en verantwoording door Uw Deputaten goedgekeurd, de balans geteekend en de quaestor gedéchargeerd.

4. Zeer tot hun blijdschap kunnen Uwe Deputaten constateeren, dat het met de finantiën gunstiger is geloopt dan zich liet verwachten.

De Generale Synode van Zwolle had hen gemachtigd des noodig tweemaal een extra-collecte te mogen uitschrijven en, zoo dit noodzakelijk bleek, gelden te mogen

1) Zie Copieboek fol. 384.

2) „ „ „ 385.

3) „ „ „ 404.

4) „ „ „ 407.

5) „ „ „ 409.

6) „ „ „ 410.

7) „ „ „ 413.

8) „ „ „ 415.

9) „ „ „ 431.

opnemen tot een maximum van f 10.000.—¹⁾ Slechts eenmaal, in September 1911, is een extra-collecte uitgeschreven. Schier alle Kerken hebben aan het verzoek om eene extra-collecte te houden voldaan, ofschoon sommige Kerken bijna een jaar op zich lieten wachten. Deze inzameling bracht op de som van f 13.930.91.

Voorts viel in 1913 door bemiddeling der Nederlandsche Gereformeerde Zendingsvereniging aan de Generale kas een legaat ten deel ad f 8300.—

Ook de andere inkomsten vloeiden iets ruimer, dan vermoed werd. Een en ander had ten gevolge, dat de Deputaten niet in de noodzakelijkheid zijn gekomen eene tweede extra-collecte aan te vragen.

Doordat in November en December 1912 de Generale kas buitengewone uitgaven had te doen tot aanzienlijk bedrag, moest gedurende enkele maanden ter voorziening in de behoefte aan kasgeld een bedrag worden geleend, dat echter reeds in Mei 1913 weer kon worden afgelost. Overigens behoeften de Deputaten van de verleende machtiging tot het nemen van voorschot geen gebruik te maken.

5. Voor hunne huishoudelijke uitgaven hebben de Deputaten deze drie jaren moeten uitgeven een bedrag van ruim f 1800. Hieronder zijn begrepen alle reis- en verblijfkosten, vergaderingskosten, drukloon voor rapporten en circulaire, porto's enz.

Deze kosten zijn voldaan door de Generale kas. De speciale rekening en verantwoording dezer uitgaven, loopende van Synode tot Synode, is te vinden in het kasboek der Deputaten, dat ieder jaar is nagezien en in orde bevonden en met al de bescheiden betreffende deze uitgaven bij dit rapport wordt overgelegd.

In dit kasboek is tevens opgenomen de speciale verantwoording van de uitgaven voor de bezorging van het Zendingsblad, de Zendingsbibliotheek in Nederland en de uitgaven, voor de Keucheniuschool hier te lande gedaan.

6. Van de ontvangsten en uitgaven zijn de volgende cijfers te melden:

In 1911 werd ontvangen:	
Per Pinkster-collecte	f 590.35 ⁵
„ Saldo Zendingsblad over 1910	„ 6186.69
„ Extra-collecte	„ 9552.54 ⁵
„ Bijdrage Nederlandsche Gereformeerde Zendingsvereniging	„ 400.—
„ Giften en schenkingen	„ 3512.14 ⁵
„ Bijdragen Zendende Kerken	„ 6904.54 ⁵
„ Interest	„ 87.39
	f 27233.67
De uitgaven waren:	
Aan Administratie en Beheer	f 534.07
„ Diversen	„ 300.—
„ Huishoudelijke uitgaven van Deputaten	„ 972.95 ⁵
„ Subsidie school HORSTMAN	„ 1200.—
„ Zendings-Consulaat	„ 1000.—
„ Subsidie Medische Dienst	„ 2000.—
„ Zendingsbibliotheek op Midden-Java	„ 96.31
„ Subsidie Gereformeerde Kerk Soerabaia	„ 3000.—
„ Subsidie Gereformeerde Kerk Batavia	„ 1200.—
„ Pensioenen en wachtgelden	„ 3057.47
„ Visitatiekosten	„ 173.98
„ Keucheniuschool	„ 9669.04 ⁵
	f 23203.83

Hierbij zij opgemerkt, dat het boekjaar loopt van 1 Januari tot 31 December.

De uitgaven van 8 Januari 1911 tot Augustus van dat jaar zijn dus gedaan volgens de bepalingen der Generale Synode van 1908.

In den post: Huishoudelijke uitgaven van Deputaten, is nog begrepen een bedrag van f 672.97⁵, betaald door de Deputaten der Generale Synode van 1908 en reeds verantwoord ter Generale Synode van 1911.

Onder de uitgaven voor de Keucheniuschool zijn begrepen de kosten der repatriëring van Ds D. BAKKER. In 1911 is, tengevolge van de opbrengst der extra-collecte, f 4029.84 meer ontvangen dan uitgegeven.

¹⁾ Zie Acta Generale Synode 1911, Art. 103, 8 en 9.

In 1912 werd ontvangen:

Per Pinkster-collecte	f	696.41 ⁵
„ Erfenissen: legaat	„	200.—
„ Zendingsblad	„	6478.45
„ Extra-collecte	„	4162.76
„ Bijdrage Nederlandsche Gereformeerde Zendingsvereniging	„	600.—
„ Giften en schenkingen	„	3219.22
„ Interest	„	357.73 ⁵
„ Bijdragen Zendende Kerken	„	8823.28
	f	24537.86

De uitgaven waren:

Aan Administratie en beheer	f	401.38 ⁵
„ Zendings-Consulaat	„	939.20
„ Huishoudelijke uitgaven van de Deputaten	„	600.—
„ Subsidie school HORSTMAN	„	1200.—
„ Subsidie Gereformeerde Kerk Soerabaia	„	2400.—
„ Subsidie Gereformeerde Kerk Batavia	„	1200.—
„ Subsidie Medische Dienst	„	2000.—
„ Pensioenen en wachtgelden	„	2549.96
„ Keucheniusschool	„	14541.75
„ Opleidingsschool	„	7000.—
„ Zendingbibliotheek	„	104.20
	f	32936.49 ⁵

De ontvangsten bleven dit jaar *f* 2685.81 beneden die van het vorige jaar, wat te verklaren is uit de extra-collecte, waarvan de opbrengst in 1911 aanmerkelijk meer bedroeg dan 1912.

Onder de uitgaven voor de Keucheniusschool zijn begrepen de kosten van repatriëeren van Br. J. ZUIDEMA; de kosten van overtocht van Br. D. BAKKER en Br. J. ZUIDEMA, alsmede de uitrustings- en overtochtskosten van Br. K. DIJKEMA. Hierdoor is de post Keucheniusschool dit jaar bijzonder hoog. Het bedrag ad *f* 7000.— aan „Opleidingsschool” betreft de kosten van den bouw der woning en school van Br. D. BAKKER. In 1912 gingen de uitgaven de inkomsten te boven met een bedrag van *f* 8398.63⁵.

In 1913 werd ontvangen:

Per Pinkster-collecte	f	547.40
„ Extra-collecte	„	215.60 ⁵
„ Legaten	„	493.10
„ Zendingsblad	„	7633.52
„ Bijdrage Nederlandsche Gereformeerde Zendingsvereniging	„	8530.—
„ Bijdragen Zendende Kerken	„	11075.54 ⁵
„ Giften en schenkingen	„	3867.51 ⁵
„ Interest	„	46.31
	f	32408.99 ⁵

De uitgaven waren:

Aan kosten Algemeene Vergadering	f	100.—
„ Zendingbibliotheek op Java	„	352.36
„ Zendingbibliotheek in Nederland	„	90.—
„ Subsidie school HORSTMAN	„	1000.—
„ Subsidie Gereformeerde Kerk Soerabaia	„	2400.—
„ Subsidie Gereformeerde Kerk Batavia	„	1200.—
„ Subsidie Medische dienst	„	1499.98
„ Opleidingsschool	„	3729.56 ⁵
„ Keucheniusschool	„	7942.14
„ Pensioen en wachtgelden	„	2319.96
„ Administratie en beheer	„	269.08
„ Zendings-Consulaat	„	606.40
„ Huishoudelijke uitgaven van Deputaten	„	500.—
	f	22009.48 ⁵

Het jaar 1913 was zeer gunstig. Door bemiddeling van de Nederlandsche Gereformeerde Zendingsvereniging werd een aanzienlijk legaat ontvangen ad *f* 8300.—. Bovendien

werd van een der Zendende Kerken in 1913 de 10% harer inkomsten van twee jaren ontvangen, zoodat ook deze post bijzonder hoog was. De Zendingsbibliotheek op Midden-Java vroeg dit jaar een uitgave van f 352.36. Voor dit doel is door de Generale Synode f 200.— per jaar gevoteerd. In den post voor dit doel is echter een bedrag van f 152.36 begrepen, dat eerst in Januari 1914 is betaald en mitsdien van het loopende jaar moet afgehouden van het bedrag, dat de Synode als maximum toestond, zooals dan ook reeds is geschied.

Doordat na het overlijden van Br. B. DE MOEN geen gesalarieerd quaestor is benoemd, is de post voor administratie en beheer in de uitgaven voor 1913 aanmerkelijk gedaald.

De gezamenlijke ontvangsten in 1913 overtroffen de uitgaven met een bedrag van f 10399.51.

7. De reserve bedroeg op 1 Januari 1911 f 9139.05⁵. Hierin was begrepen balanswaarde Meubilair en Bibliotheek f 60.—, een renteloos voorschot aan de Kerk van Soerabaia ad f 5162.75 en incurante effecten, weleer bij legaat verkregen, ad f 1387.75.

In 1911 klom de reserve door het voordeelig saldo van dat jaar tot f 13168.89⁵.

De reserve daalde echter in 1912 zeer aanmerkelijk. De Kerk van Soerabaia loste dat jaar f 250.— af, zoodat het voorschot daalde tot f 4912.75. Van de effecten werd een aandeel uitgeloot, netto opbrengst 99.60, zoodat de balanswaarde der effecten daalde tot f 1288.15.

Het nadeelig saldo van dat jaar bedroeg f 8398.63⁵. De reserve met inbegrip van het rentelooze voorschot daalde dus tot f 4770.26. Wijl natuurlijk over dit voorschot niet kon worden beschikt, moesten in 't laatst van 1912 gelden worden opgenomen om te voorzien in de behoefte aan kasgeld.

Het jaar 1913 deed de reserve weer flink stijgen. De Kerk van Soerabaia loste weder f 500.— af.

Het renteloos voorschot aan deze Kerk bedroeg op 31 December 1913 dus nog f 4412.75. Met waardeering mag geconstateerd, dat deze nog altoos zwakke Kerk zich inspant om het voorschot geleidelijk terug te betalen.

Door het voordeelig saldo steeg de reserve in 1913 tot een bedrag van f 15169.77. Hierin is natuurlijk het renteloos voorschot begrepen, alsmede f 50.— van balanswaarde meubilair, terwijl de waarde der gebouwen in Indië, die tot 1912 steeds pro memorie op de balans stond, gesteld is op f 10.— en de waarde van de Bibliotheek op Java en de Bibliotheek in Nederland eveneens elk op f 10.—. Den 1en Juli bedroeg de beschikbare reserve f 11978.61.

8. De rekening en verantwoording van de Zendingsbibliotheek op Java en van de kosten der Algemeene Vergadering is telkens toegezonden aan de Deputaten en door deze nagezien en accoord bevonden.

Het boekjaar van de Zendingsadministratie loopt van 1 Januari tot 31 December, zoodat over het loopende jaar geen verantwoording kan plaats hebben, behalve van de uitgaven door de Deputaten gedaan, wier administratie is afgesloten.

Al de boeken en bescheiden worden met dit rapport overgelegd.

17. Oprachten van de Synode van Zwolle.

Aan de verschillende opdrachten, door de Zwolsche Synode aan Uwe Deputaten gegeven, hebben zij voldaan. Zij hadden betrekking op:

- a. de toekenning van subsidie aan de Kerk van Soerabaia¹⁾;
- b. de toekenning van subsidie aan de Kerk van Batavia²⁾;
- c. de toekenning van subsidie aan de Kerk van Amsterdam ten behoeve van het Petronellahospitaal³⁾;
- d. de toekenning van subsidie aan de „school-HORSTMAN" en de „Indische Algemeene Christelijke Kerk", bij welke HORSTMAN predikant is⁴⁾;

1)	Acta Zwolsche Synode Art. 42,	vgl. Hoofd. 1	van dit rapport.
2)	" " " " 42,	" " 2	" " "
3)	" " " " 52,	" " 5	" " "
4)	" " " " 78, 93	" " 14	" " "

- e. het uitkeeren van finantieelen steun aan Mevrouw de Wed. Ds HUIJSING en aan Ds A. DELFOS ¹⁾;
- f. het Zendingblad ²⁾;
- g. het Zending-Consulaat ³⁾;
- h. de benoeming en instrueering van quaestores missionis ⁴⁾;
- i. het uitschrijven van extra-collecten ten behoeve van de Generale kas ⁵⁾;
- j. art. 123 van het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië ⁶⁾;
- k. het aanbrengen van „wijzigingen” in de Zending-orde ⁷⁾;
- l. de „verbetering” van de „voorbereiding” der Missionaire Predikanten ⁸⁾;
- m. het uitvoeren van de besluiten, die genomen zijn in betrekking tot de uitbreiding van de Keucheniuschool ⁹⁾.

18. Zaken, waarover de Synode van 's Gravenhage beslissen moet.

Uwe Vergadering zal over een groot aantal zaken, die op de Zending betrekking hebben, moeten beslissen, o.a. over deze:

1. over den arbeid Uwer Deputaten voor de Zending onder Heidenen en Mohammedanen in 't algemeen en in 't bijzonder over hun finantieel beheer;
2. over het toekennen van subsidie aan de Kerk van Soerabaia en over de *definitieve* regeling van het emeritaats-pensioen voor den Predikant bij de Kerk van Soerabaia en diens echtgenoot;
3. over het bieden van steun aan de Kerk van Batavia;
4. over „sommige plaatsen” naar art. 2 der Zending-orde.

Uwe Deputaten besloten bij dit punt onder de aandacht der Synode te brengen:

- a. dat de Synode van Zwolle in 1911 eenige plaatsen, ten getale van acht, die nog bezet kunnen worden, heeft aangewezen, en bovendien bepaalde, dat op zekere voorwaarden ook nog wel andere plaatsen konden worden bezet ⁰⁾;
- b. dat nu sinds 1911 slechts ééne van die plaatsen is bezet geworden, t.w. Magelang, dat op desbetreffend verzoek, door Uwe Deputaten, krachtens opdracht der Zwolsche Synode, is toegekend aan de Zendende Kerk van Middelburg (A) en de met haar samenwerkende Kerken in Zeeland ¹⁾;
- c. dat Magelang dus niet meer aan te wijzen is, en de Deputaten ook wenschelijk achten dat Temanggoeng — omdat Br. HORSTMAN daar is — thans weggelaten worde; dat het daarom nu 't beste en 't gemakkelijkste voor de Synode zou zijn als zij omtrent „eenige” plaatsen besloot:
 1. te willen blijven bij het besluit van de Zwolsche Synode, met loslating van Magelang en Temanggoeng, zoodat nu in 't algemeen worden aangewezen de plaatsen: Tjilatjap, Maos, Soempioeh, Parakan, Salaman en Setjang;
 2. dat zij daarmee echter niet uitspreekt, dat eene Zendende Kerk in de e.k. 3 jaren nu geen ander gedeelte op het Zendingsterrein op Java, b.v. niet een *gedeelte* van een reeds bezet terrein zou kunnen krijgen; en
 3. dat zij daarom de definitieve beslissing over de toekenning van eenig terrein tot de e.v. Synode opdraagt aan de nieuw te benoemen Deputaten, die vóór hunne beslissing evenwel het advies zullen hebben in te winnen van de Algemeene Vergadering van Missionaire arbeiders op Java.

1)	Acta Zwolsche Synode Art.	54.		
2)	”	”	43,	vgl. Hoofd. 12 van dit rapport.
3)	”	”	58,	” ” 10 ” ” ”
4)	”	”	103,	” ” 16 ” ” ”
5)	”	”	103,	” ” 16 ” ” ”
Er is slechts ééne extra-collecte gehouden.				
6)	Acta Zwolsche Synode Art.	56,	zie Bijlage 4.	
7)	”	”	51,	” ” 3.
8)	”	”	86,	” ” 2.
9)	”	”	55,	vgl. Hoofd. 11 van dit rapport.
10)	”	”	43.	
11)	”	”	43 ³ ,	vgl. Hoofd. 7 van dit rapport.

4bis. De Synode beslisse over finantieelen steun aan Mevrouw de Wed. Ds D. HUIJSING, die voor de jaren 1914—'17 om dezelfde subsidie heeft gevraagd als haar is toegekend over de jaren 1911—'14.

Uwe Deputaten steunen dit verzoek met alle vrijmoedigheid. Mevrouw HUIJSING heeft nog 2 kinderen bij zich in huis; en nog 2, die wel niet meer thuis zijn, doch nog steeds geholpen moeten worden. Voorts moet dan van de f1000.—, die zij krijgt, ook nog huishuur en belasting worden betaald.

Zou de Synode niet kunnen besluiten, dat Mevrouw HUIJSING definitief dezelfde som zal ontvangen uit de Generale Kas?

5. Zij beslisse over het voorstel der Deputaten om geen steun meer te bieden aan de „School-HORSTMAN”, die nu in Magelang staat en van eene Vereeniging uitgaat ¹⁾;
6. zij beslisse in zake voortzetting en uitbreiding van het Zendings-Consulaat ²⁾;
7. zij beslisse over het Zendingsblad ³⁾;
8. zij beslisse over eene Zendings-tentoonstelling ⁴⁾;
9. zij beslisse over het rapport in zake de op Java en Soemba gehouden visitatie ⁵⁾.

Hierbij kan worden opgemerkt, dat de Deputaten voor de Zending op Soemba vanwege de drie provinciën Groningen, Drente en Overijsel gaarne zouden zien, dat Uwe Vergadering in de regeling voor de visitatie op Java en Soemba eene kleine wijziging aanbracht.

De regeling is thans aldus ⁶⁾, dat de Dienaren op Java ook de visitatie op Java houden en die op Soemba op Soemba; de Deputaten der 3 provinciën willen nu wel dat deze visitatie zoo geregeld werd:

1. dat Broeders van Java het ééne jaar hielpen bij de visitatie op Soemba;
2. dat Broeders van Soemba het andere jaar hielpen bij de visitatie op Java; en
3. dat de Broeders van Java en Soemba in 't 3e jaar elkander „schriftelijk” op de hoogte brachten van de door hen in dat jaar zelfstandig gehouden visitatie.

Genoemde Deputaten stellen dit voor o.a. omdat de Soembaneezen deze wijze van visitatie als wenschelijk hadden geuit.

Uwe Deputaten zijn van oordeel, dat, bijaldien bij Uwe Synode geen bezwaar mocht bestaan tegen deze wijze van visitatie, zij dan daartoe in beginsel besluite, doch er bij bepale, dat over dit punt toch ook eerst nog de Afzonderlijke Vergadering van Missionaire Dienaren op Java wel mocht worden gehoord, en dat zij dies uitspreke:

1. deze wijziging zal van kracht worden, als de Missionaire Dienaren op Java haar ook gewenscht achten; en
 2. aan de nieuw te benoemen Deputaten wordt opgedragen hierover met de Broeders op Java te correspondeeren.
10. Zij beslisse over het rapport in zake de „verbetering” van de voorbereiding der Missionaire predikanten ⁷⁾;
 11. zij beslisse over het rapport in zake het aanbrengen van wijzigingen in de Zendingsorde ⁸⁾;
 12. zij beslisse over het rapport in zake Art. 123 van het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië ⁹⁾;
 13. zij beslisse over de regeling, door de Friesche Kerken voorgesteld ¹⁰⁾;
 14. zij beslisse:
 - a. over het bouwen van eene woning voor Br. J. P. ZUIDEMA;
 - b. over het zenden van nog een onderwijzer met hoofd-acte naar de Keucheniussschool; en
 - c. over het oprichten van eene *Hollandsche* kweekschool voor Inlandsche onderwijzers naast de bestaande Javaansche kweekschool ¹¹⁾.

Uwe Deputaten stellen voor:

- a. om de woning te bouwen;
- b. om over den onderwijzer eerst nog nader te correspondeeren en te overleggen;

¹⁾ Zie Hoofd. 14 van dit rapport.

²⁾ „ „ 10.

³⁾ „ „ 12.

⁴⁾ „ „ 13.

⁵⁾ „ Bijlage 1.

⁶⁾ Acta Zwolsche Synode, Art. 43.

⁷⁾ Zie Bijlage 2.

⁸⁾ „ „ 3.

⁹⁾ „ „ 4.

¹⁰⁾ „ Hoofd. 6 van dit rapport.

¹¹⁾ „ „ 11 „ „ „

- en blijkt het dringend noodig hem door de nieuw te benoemen Deputaten te doen zoeken en te doen uitzenden; en
- c. om aan de e.v. Generale Synode door die nieuw te benoemen Deputaten een uitvoerig advies en gemotiveerd voorstel te doen voorleggen omtrent de splitsing van de Keucheniuschool in eene Javaansche en Hollandsch-Javaansche afdeling¹⁾.
15. Zij beslisse in zake 't verzoek van Br. KOELEWIJN, Directeur aan de Keucheniuschool, om eerlang te mogen repatrieeren;
 16. zij beslisse omtrent het verzoek van den docent Ds D. BAKKER om over eenigen tijd geruimen tijd verlichting te hebben van zijn arbeid aan de Keucheniuschool ten einde te kunnen medewerken aan eene nieuwe Javaansche Bijbelvertaling²⁾, waartoe hij met nog iemand, die op Java in de Zending werkt, door onderscheidene Zendingcorporaties was uitgenoodigd. Misschien is 't beste om deze aangelegenheid, onder bepaalde voorwaarden, ter afdoening op te dragen aan de nieuw te benoemen Deputaten;
 17. zij beslisse over het voorstel van Deputaten om aan de nieuw te benoemen Deputaten in zake de Generale kas hetzelfde mandaat te geven dat in 1911 is verleend³⁾;
 18. zij beslisse over het voorstel van Deputaten om aan de nieuw te benoemen Deputaten in zake eene Zendingstentoonstelling hetzelfde mandaat te geven als in 1911 is verleend⁴⁾;
 19. zij beslisse omtrent het benoemen en instrueeren van de te benoemen quaestores missionis⁵⁾;
 20. zij beslisse over een verzoek van den Zending-Studieraad in Nederland om eene jaarlijksche bijdrage ten behoeve van zijn secretariaat. Uwe Deputaten hebben geantwoord, dat zij hiertoe geen mandaat hadden, doch het verzoek gaarne ter Generale Synode zouden brengen⁶⁾;
 21. zij beslisse over een verzoek van de Algemeene Vergadering van Missionaire arbeiders op Java om over de e.k. 3 jaren weer te mogen ontvangen:
 - a. f 100.— per jaar voor de kosten der vergaderingen;
 - b. f 200.— per jaar voor haar Zendingbibliotheek;
 22. zij beslisse over een verzoek van den Raad van Toezicht op de Keucheniuschool om finantieelen steun ter verbetering en verzorging van het „internaat”, b.v. door daarvoor een „afzonderlijk persoon” aan te stellen;
 23. zij beslisse over een verzoek van de Afzonderlijke Vergadering van Missionaire predikanten op Java om finantieelen steun ten einde eene „behoorlijke bibliotheek voor de Inlandsche Christenen” te krijgen;
 24. zij beslisse over eene salaris- en pensioen-regeling voor de „leerkrachten”, verbonden aan de opleidingsscholen⁷⁾;
 25. zij beslisse over de opneming van de Kerk te Temanggoeng in het kerkverband van de Gereformeerde Kerken⁸⁾;
 26. zij beslisse omtrent het regelen van „de loopende zaken der Zending” totdat de nieuw te benoemen Deputaten hebben vergaderd, ook omtrent het afdoen van zaken, die nu niet konden behandeld of niet worden behandeld en waarover toch vóór de e.v. Generale Synode moet worden beslist⁹⁾.

Namens de Deputaten der Generale Synode voor de Zending:

Ds H. DIJKSTRA, *h. t. Voorzitter.*
Dr J. HANIA, *h. t. Secretaris.*

¹⁾ Zie over dit belangrijke punt Bijlage 6.

²⁾ „ Notulen van de Deputaten October 1913, Art. 5, 1; Maart, 1914 Art. 15.

³⁾ Acta Zwolsche Synode, Art. 103⁸ en ⁹.

⁴⁾ „ „ „ „ 42.

⁵⁾ „ „ „ „ 103⁵.

⁶⁾ Brief aan Deputaten, d.d. 22 Maart 1913.

„ van „ „ d.d. 4 April 1913.

⁷⁾ Zie Bijlage 7.

⁸⁾ „ Hoofd 14 van dit rapport.

⁹⁾ Acta Zwolsche Synode, Art. 60 en 103¹⁰.

BIJLAGE 1¹⁾.
 „Kort overzicht van de op
 Java gehouden visitatie”

Aan de Generale Synode te 's Gravenhage.

Op de afzonderlijke Vergadering van Dienaren des Woords, gehouden te Djokja op 2 April 1913, werden tot visitatoren benoemd Ds K. v. DIJK en Ds A. MERKELIJN, met hunne secundi Ds D. BAKKER en Ds C. ZWAAN.

Op de Vergadering van 8 December 1913 werden door visitatoren de rapporten ingediend van ieder terrein afzonderlijk, waarvan we den korten inhoud aan deze Synode doen toekomen.

Het terrein Wonosobo werd ditmaal niet bezocht. De afwezigheid van Ds NETELNBOS, het geringe aantal Christenen en de hooge kosten, die een reis naar Wonosobo meebracht, waren oorzaak, dat ditmaal van de visitatie van dezen post werd afgezien.

Te Poerworedjo werden de verschillende vragen door de helpers beantwoord, daar Ds INGWERSEN reeds met verlof in Holland vertoefde, toen deze post werd gevisiteerd. De mededeelingen betreffende Poerworedjo kunnen dus waarschijnlijk niet als geheel volledig beschouwd worden.

De volgorde, die wij kiezen bij de verkorte weergave van de bij de visitatie besproken vragen, is dezelfde als van de vragen, vervat in Art. 7 van de door de Synode van Amsterdam in 1908 vastgestelde regeling, zoodat de hieronder volgende mededeelingen aangeduid zijn door hetzelfde cijfer als de desbetreffende vragen, waarvan deze mededeelingen de antwoorden zijn.

1. Aan de algemeene voorschriften vervat in Art. 6 der Regeling van de visitatie der Zendingen op Midden-Java was op alle Zendingen voldaan, de visitatie was te voren bekend gemaakt, en de boeken met verantwoording van ontvangst en uitgave, de lidmatenboeken, en, waar Kerkeraden waren, ook de notulenboeken, waren ter tafel, die werden nagezien en in orde bevonden.

2. Op alle hoofdsteden en Bijgemeenten wordt des Zondags twee maal godsdienst-oefening gehouden op enkele uitzonderingen na van die plaatsen, waar zoo'n tweede koempoelan te bezwaarlijk is vanwege de afstanden, waarop de leden van de plaats der samenkomst wonen; op deze plaatsen heeft in den regel na de ochtend-samenkomst een koempoelan plaats, waar het verhandelde nogmaals vragenderwijze wordt besproken. In Poerbolinggo wordt de gewoonte gevolgd om de middagsamenkomst te splitsen en de leden op verschillende plaatsen te verzamelen, die voor hen het gemakkelijkst te bereiken vallen. In den regel wordt in die middagbijeekomsst dezelfde stof van 's morgens behandeld en al vragende gerepeteerd.

Op enkele plaatsen wordt 's middags een andere stof behandeld; zoo houdt Ds v. DIJK des middags Bijbellezingen over het boek Esther, terwijl in Djokja en Solo nogmaals een vrije stof wordt behandeld.

Tot de behandeling van den Catechismus werd nog nergens overgegaan; wel worden op sommige plaatsen eenige stukken uit den Catechismus behandeld, als het „Onze Vader”, de „Tien Geboden”, om zoo de Gemeente op de behandeling van den Catechismus voor te bereiden.

In Djokja hebben iederen Zondag twee samenkomsten plaats van het Europeesche deel der Gemeente; in de morgen-godsdienst-oefening houdt Ds BAKKER Bijbellezingen met gelegenheid tot het stellen van vragen; des avonds gaan om de beurt Ds ZWAAN en Ds BAKKER voor in den Dienst des Woords. Op Poerworedjo, Solo en Magelang hebben des Zondagsavonds samenkomsten plaats met Europeanen, waarin GODS WOORD wordt verklaard.

3. Hoewel met eenige aarzeling, kan toch overal verklaard worden, dat de prediking zooveel mogelijk geschiedt naar de behoefte der hoorders; de middagbijeekomssten en de huisbezoeken zijn in dat opzicht leerzaam. In de middagsamenkomsten, waar vragen gesteld worden over hetgeen 's morgens werd gehoord, blijkt telkens, dat het verhandelde verstaan werd, terwijl evenzoo bij huisbezoek en in onderlinge gesprekken meermalen duidelijk bleek, dat de prediking niet boven de bevatting uitging en zich bij de behoeften der Gemeente aansloot.

4. In plaatsen, waar tweemaal koempoelan wordt gehouden, heeft 's morgens de lezing der Tien Geboden plaats en 's avonds de lezing der Twaalf Artikelen; waar slechts één Samenkomst der Gemeente is, geschiedt de lezing van Tien Geboden en Twaalf Artikelen om de beurt.

5. De Formulieren, die in gebruik zijn, zijn de vertalingen van de Formulieren, in gebruik bij de Gereformeerde Kerken van Nederland, behalve het Formulier van

¹⁾ Om de vele kosten aan het afdrukken van alle rapporten afzonderlijk te vermijden, wordt hier alleen een objectief uittreksel uit alle meegedeeld.

Doop en Avondmaal; deze beide Formulieren worden althans slechts gebruikt te Djokja, Solo en te Poerbolinggo. Dat deze Formulieren op de andere plaatsen bij de bediening van Doop en Avondmaal niet meer gelezen worden, vindt zijn oorzaak daarin, dat zij zeer lang zijn en in hun tegenwoordigen vorm moeilijk te verstaan voor onze Inlandsche Christenen¹⁾.

Wanneer men het Avondmaalsformulier in het Javaansch wil lezen, is daarvoor al de tijd noodig van een morgensamenkomst; Ds ZWAAN heeft, om aan dit bezwaar een weinig tegemoet te komen, de lezing van dit Formulier gesplitst, zoodat een gedeelte op den Zondag voor het Avondmaal, en een ander gedeelte op den Zondag van de Avondmaalsbediening gelezen wordt.

Bij Avondmaal en Doop gebruiken de meeste Missionaire predikanten dan ook de bestaande kortere Formulieren, die zeker niet bevredigen, maar toch bruikbaar geacht worden dan de vertalingen der bekende Formulieren.

6. De getallen der belijdende leden en der gedoopten, die nog niet tot het Avondmaal werden toegelaten, bedragen voor:

Poerbolinggo, 120 lidmaten en 138 gedoopten, te zamen 258.

Keboemen, 149 lidmaten, 151 gedoopten, te zamen 300.

Poerworedjo, 253 lidmaten en 173 gedoopten, te zamen 426.

Djokja, 278 lidmaten en 268 gedoopten, te zamen 546.

Solo, 53 lidmaten en 33 gedoopten, te zamen 86.

Magelang, 9 lidmaten en 8 gedoopten, te zamen 17.

Onder deze getallen zijn ook de Christenen der Bijgemeenten begrepen en 80 Europeanen.

7. Aan voorbereiding en onderwijs bij degenen, die den Doop begeeren, wordt geruime tijd besteed; meestal een paar jaar; de minste tijd, die er aan besteed wordt, is een jaar. Het aantal dergenen, aan wie sinds de laatste visitatie de Doop werd toegediend, bedraagt voor:

Poerbolinggo 9 volwassenen en 36 kinderen.

Keboemen 22 volwassenen en 43 kinderen.

Poerworedjo 60 volwassenen en kinderen.

Djokja 52 volwassenen en 70 kinderen.

Solo (tijdens Ds VAN ANDEL) 2 volwassenen en 5 kinderen.

Magelang 2 kinderen.

Van gedoopten werden sinds de laatste visitatie na belijdenis des geloofs tot het Heilig Avondmaal toegelaten:

in Poerbolinggo 12;

in Keboemen geen;

in Poerworedjo (geen opgaaf ontvangen);

in Djokja 11;

in Solo (tijdens Ds VAN ANDEL) 2;

in Magelang geen;

8. In den regel wordt de Doop toegediend, zoodra de moeder weer hersteld is; ongeveer een of twee weken na de geboorte.

9. In alle Gemeenten van het terrein wordt 4 maal per jaar het Avondmaal bediend, in den regel na voorafgaande proefpredikatie en huisbezoek. In de plaatsen, waar geen proefpredikatie gehouden wordt, heeft toch bespreking plaats met de leden over de beteekenis van het Avondmaal. In Poerbolinggo wordt voor het Avondmaal een vergadering gehouden met al de manslidmaten, waarin gehandeld wordt over de beteekenis van het Heilig Avondmaal.

10. De tucht wordt getrouw geoefend. Hierbij komt het een enkele maal voor, dat men door de Gemeente te verlaten zich aan de tucht onttrekt.

11. Bij de toelating tot het Heilig Avondmaal en de uitoefening der tucht raadplegen de Missionaire predikanten eerst met de helpers en de gemeenteleden, die geacht worden vooraan te staan; in hun bijzijn worden degenen, die den Heiligen Doop of toelating tot het Heilig Avondmaal begeeren, onderzocht. In Djokja en Solo bestaat bovendien de gewoonte om de namen der Doopcandidaten en van hen, die toelating tot het Heilig Avondmaal begeeren, 14 dagen van te voren aan de Gemeente bekend te maken.

12. Die verhinderd zijn de samenkomsten bij te wonen of daarin nalatig zijn worden geregeld bezocht.

13. In alle Gemeenten wordt geregeld gecatechiseerd; de leerboeken, die daarbij in gebruik zijn, zijn voor de kindercatechisaties de 104 verhalen (Bijbelsche Geschiedenis)

¹⁾ De Bizondere Vergadering van Missionaire Dienaren des Woords heeft een Commissie benoemd om van prae-advies te dienen inzake de ingebrachte bezwaren tegen de Formulieren in hun tegenwoordigen vorm.

en een door Ds VAN DIJK bewerkte vertaling van het vragenboekje van BORSTIUS. Op de andere catechisaties het Kort Begrip; in Keboemen wordt op de catechisatie voor volwassenen de Catechismus behandeld.

Het aantal catechisanten bedraagt:

te Poerbolinggo 63, waarvan 9 zich voor den Heiligen Doop voorbereiden en 4 voor de toelating tot het Heilig Avondmaal;

te Keboemen 148, waarvan zich een achtstal voorbereidt voor de toelating tot het Avondmaal;

te Poerworedjo 174, hieronder bevinden zich een tiental Doopcandidaten;

te Djokja 381, waarvan zich 50 voor Doop of Avondmaal voorbereiden;

te Solo 74, waarvan 12 zich voorbereiden voor de toelating tot het Heilig Avondmaal;

te Magelang 8, waarvan 2 zich voorbereiden voor de toelating tot het Heilig Avondmaal.

14. De kinderen der Christenen bezoeken overal getrouw de school. Schoolgeld werd tot hertoe alleen geheven in Poerbolinggo tot een bedrag van ten hoogste 10 cent per kind en per maand, en voor de Hollandsch-Javaansche school tot een bedrag van ten hoogste *f* 5.— per maand. In Poerworedjo wordt schoolgeld geheven op de school voor Chinezen aldaar tot een bedrag van ten hoogste *f* 1.— per maand en per leerling.

15. Aan de behoeftige leden der Gemeente wordt overal barmhartigheid bewezen. Waar nog geen Diakenen zijn, wordt deze barmhartigheid uitgeoefend door middel van de helpers; in Solo werden enkele personen benoemd, die met de verzorging der armen werden belast.

16. Op offervaardigheid der Christenen wordt bij verschillende gelegenheden aangedrongen, als in den Dienst des Woords, op Catechisatie en huisbezoek; voorts wordt ter gelegenheid voor het onderzoek der Doopcandidaten gewezen op hunne roeping om ook bij te dragen voor den arbeid in de Gemeente. In Poerbolinggo wordt bovendien eens per jaar een vergadering belegd door Dr ESSER met de Gemeentelieden der Hoofd-Gemeente en afgevaardigden der Buitengemeenten, om te spreken over de financiële prestaties en verplichtingen van de leden der Gemeente.

De opbrengst der collecten bedroeg over 1912 in Poerbolinggo *f* 52.85 voor de Kerk en *f* 56.90 voor de armen.

In Poerworedjo wordt ongeveer *f* 50.— per jaar gecollecteerd in de bijeenkomsten der Javanen; in de samenkomst der Europeanen bedraagt de collecte ongeveer *f* 1.50 per keer. In Temon bedroegen de ontvangsten *f* 40.13, van de Bijgemeenten van Poerworedjo werden geen opgaven ontvangen.

In Djokja wordt per jaar ongeveer *f* 900.— door de leden der Gemeente voor Kerk en armen bijgedragen. Hiervan wordt gecollecteerd in het Javaansche deel der Gemeente ongeveer *f* 100.—, in de samenkomst van het Europeesche deel ongeveer *f* 300.—. Bovendien gaat er iedere maand een lijst rond, waarop de leden hun bijdragen teekenen, voor het Javaansche gedeelte bedraagt dit *f* 144.— per jaar, voor het Europeesche deel *f* 360.— per jaar.

In Keboemen bedraagt de opbrengst *f* 106.86³ voor de Kerk en *f* 71.98⁸ voor de armen. In Glonggong werd ontvangen *f* 32.90 voor de Kerk en *f* 28.83⁵ voor de armen; aan vaste bijdragen bovendien een bedrag van *f* 11.88 per jaar. Hier bestaat de gewoonte om elk jaar in den oogsttijd een deel van den oogst af te zonderen voor de armen der Gemeente. Uit de inkomsten der Kerk kocht de Kerkeraad een rijstveld van *f* 130.—. De onkosten verbonden aan de reparatie van de Zendinggebouwtjes aldaar, worden evenzoo door de Gemeente bekostigd.

In Solo werd van 1 Januari—30 Juli 1913 ontvangen voor Kerk en armen *f* 248.50, waarvan in de samenkomst der Javaansche Christenen *f* 9.50 per maand voor de Kerk en *f* 9.— voor de armen; door de Europeanen aldaar wordt ongeveer *f* 17.— per maand bijeengebracht.

In Magelang bedroegen de ontvangsten van een jaar ongeveer *f* 40.—.

17. Over het algemeen kan men met blijdschap vooruitgang constateeren in kennis en geloof. Een bepaalde klacht werd alleen vernomen over Premboen op het Friesche terrein, waar naar het getuigenis van Ds VAN DIJK weinig opgewekt leven is en de Gemeente een kwijnend bestaan lijdt.

18. Over den wandel der Christenen mag niet geklaagd worden. Geconstateerd werd, dat het deelnemen aan slametans, het aanhouden van Mohammedaansche of Animistische gebruiken tot de hooge zeldzaamheden behoort. Er is overal een gunstig onderscheid te merken tusschen de Christenen en de overige bevolking. Er is een trachten om te leven naar den eisch van GODS Woord, om zich als Christenen te gedragen. Dit komt meermalen uit in de gesprekken, die met de Javaansche Christenen worden gehouden voor het Avondmaal; telkens toch treft het, hoe gemakkelijk de Christenen, die in onmin met elkaar leefden, zich met elkander verzoenen. Pleitend voor den wandel der Christenen is ook het bezwaar, dat van Mohammedaansche zijde vaak tegen het Christen- worden wordt geuit: „ik word geen Christen, want de wandel is me te moeilijk”.

Dit neemt niet weg, dat er telkens weer Christenen in zonde vallen; dit toont, hoe

er bepaalde zonden zijn ten opzichte waarvan de consciëntie onzer Christenen nog te zwak spreekt.

De meest voorkomende tuchtgevallen betreffen de zonde tegen het 7e gebod, bijna op elk terrein is dit de meest voorkomende openbare zonde.

19. De opkomst in de Gemeenten is goed te noemen; op sommige plaatsen kon het beter zijn; waar de opkomst te wenschen overlaat, is dit in den regel te wijten aan de groote afstanden, waarop de Christenen van de plaats der samenkomst wonen.

20. Onder de Mohammedanen wordt gearbeid door middel van de hulpdiensten, colportage-arbeid en bezoeken; in het hospitaal, door het houden van koempoelel op polykliniek en in de zalen, waar meermalen gelegenheid bestaat tot het houden van gesprekken over den Godsdienst, op de school door het vertellen van de Bijbelsche Geschiedenis; het verzuim der school geeft meermalen gelegenheid om de ouders van de wegblijvende kinderen op te zoeken; op alle terreinen wordt gecolporteerd; in Poerbolinggo, Solo en Magelang werden voor dezen arbeid aparte colporteurs aangesteld. Aan rechtstreeksche bearbeiding der bevolking, behalve op genoemde terreinen, is echter nog weinig gedaan: behalve dat de meeste terreinen bijna al de arbeidskracht vereischen voor de reeds bestaande Gemeenten, is die rechtstreeksche arbeid ook vol van moeilijkheden. Toch is het een voortdurend punt van overweging op alle terreinen, op welke wijze er meer gedaan zou kunnen worden aan de rechtstreeksche bearbeiding der bevolking.

Deze moeilijkheid in de bearbeiding der bevolking is niet op alle plaatsen even groot; op het Utrechtsche terrein zijn enkele plaatsen, voornamelijk Kesingi en Dermasari, waar God een krachtige deur opende voor de prediking van het Evangelie.

Vermeld dient nog, dat in Solo 2 maal per week 2 hoofdverpleegsters van het hospitaal worden uitgezonden, die tot taak hebben de ontslagen patiënten van het hospitaal te bezoeken, voornamelijk degenen, die gedurende hun verblijf in het hospitaal eenige toenadering toonden. In Magelang werd een begin gemaakt met de verspreiding van een maandbladje onder de Javanen, terwijl in enkele dessa's van het Magelangsche enkele clubjes van Mohammedanen zich bevinden, die iedere week komen luisteren op de koempoelelans, die door de helpers aldaar worden gehouden.

21. De leerlingen, die onze scholen bezoeken, zijn voor het grootste gedeelte kinderen van Mohammedanen; moeilijk is het om aan te wijzen, welke de vruchten zijn van den schoolarbeid voor de kinderen; trouwens men kan ook moeilijk verwachten, dat kinderen, die als kinderen van Mohammedanen op school komen, deze als Christenen zullen verlaten. De voornaamste beteekenis van de school ook op Midden-Java is, dat ze de algemeene opinie, die nu nog zoo wantrouwend staat tegenover het Christendom, helpt keeren en een gedeelte van het volk opvoedt, waarvan later een andere houding ten opzichte van het Christendom kan worden verwacht.

Toch mag er ook gesproken worden van zichtbare vruchten, die deze arbeid afwierp. In Poerworedjo kan men verklaren, dat er een zichtbaar onderscheid was tusschen de leerlingen van onze scholen en andere kinderen; in Temon waren een drietal kinderen, die ook de Godsdienstoefeningen begeerden bij te wonen. In Groedjoegan op het Friesche terrein gaven enkele kinderen reeds hun begeerte te kennen om Christen te mogen worden; evenzoo zijn er op het Friesche terrein en ook in Solo ouders, die door hun kinderen de Godsdienstoefening begonnen bij te wonen. Vele Mohammedaansche ouders zeggen: „ik zelf word geen Christen, maar mijn kinderen mogen het wel worden”.

22. Voorzover de Medische Dienst slechts bestaat in het uitreiken van medicijnen wordt er weinig vrucht van gezien, wel brengt deze arbeid eenigermate in contact met de bevolking, maar dit contact is te oppervlakkig dan dat er veel waarde aan gehecht zou kunnen worden. Op die plaatsen echter waar een hospitaal is, waar patienten kunnen opgenomen worden, is het getuigenis over den zegen, die werd ontvangen, eenparig; niet alleen in het Djokjasche, waar het hoofdhospitaal met de hulpziekenhuizen reeds vele vruchten voor het Koninkrijk Gods hebben afgeworpen, maar ook de hospitalen in Poerboelinggo en Solo en het hulpziekenhuisje in Krakal droegen zichtbare vrucht. Op al deze plaatsen kunnen er aangewezen worden, voor wie de opname in het hospitaal ten zegen werd, zoodat deze tijdelijke uitleiding uit hun Javaansche omgeving een uitleiding werd uit de macht der duisternis.

23. Van de helpers kon een goed getuigenis gegeven worden.

24. Evenzoo is er vooruitgang te constateeren bij onze helpers in het verstaan van Gods Woord en in het peil van hun geestelijk leven. Al zou men bij sommigen meer verantwoordelijkheidsgevoel wenschen, meer initiatief, meer toewijding voor de komst van Gods Koninkrijk, toch zijn er wier toewijding en wier zoeken van de komst van Gods Rijk boven onzen lof verheven is.

25. Een enkele uitzondering daargelaten, zooals een helper in Poerboelinggo, die door zijn gedragingen groote ergernis in de Gemeente wekte, kan gezegd worden, dat onze helpers zich onergelijk gedragen en in hun wandel tot voorbeeld kunnen strekken voor anderen.

26. Overal worden de helpers op geregelde tijden onderwezen. In den regel bestaat dat onderwijs in het geven van verklaring en nadere bespreking daarvan van een gedeelte der Heilige Schrift, dat den eerstvolgenden Zondag in de Gemeenten wordt behandeld. In Poerbolinggo werd in het afgelopen jaar aan de onderwijzers der scholen onderricht gegeven over den Catechismus, Kort Begrip, Evangelie van Mattheus en sommige dictaten van Ds BAKKER. Ook in Djokja ontvangen de helpers bovendien iedere week een verklaring van een gedeelte der Heilige Schrift.

27. De plaatsen, waar de institueering der Gemeente weldra zou plaats hebben, waren Djokja en Poerbolinggo. In Djokja zou die plaats hebben, zoodra de nadere regeling daarvan van den Kerkeraad van Amsterdam zou zijn ontvangen. In Poerbolinggo was evenzoo tot de institueering besloten; de nadere uitvoering wachtte op de regeling van Amsterdams Kerkeraad voor de institueering van de Gemeente te Djokja.

Te Solo was bij de visitatie een Chineesche broeder aanwezig, die verzocht een stuk te mogen voorlezen, waarin hij uiteenzette, dat hij door het lezen van GODS Woord tot de overtuiging was gekomen van de noodzakelijkheid om tot instelling der ambten te geraken. Naar het oordeel van dezen broeder vroeg de welstand der Gemeente te Solo om het ambt.

In die richting werd te Solo reeds voorbereidend gewerkt door de benoeming van enkele personen, aan wie de verzorging der armen kon worden opgedragen.

De vragen, die betrekking hebben op de verhoudingen tusschen den Missionairen predikant en zijn helpers en tusschen de helpers onderling, werden overal gunstig beantwoord. Die verhouding is overal goed te noemen.

1. Alle Missionaire predikanten hebben de gewoonte op geregelde tijden de buitenposten te bezoeken. Dit geschiedt zoo dikwijls als daar de Sacramenten van Doop en Avondmaal worden bediend, de scholen worden bezocht en voorts wanneer er een bijzondere aanleiding voor is.

2. Bijna op alle terreinen vielen bijzonderheden te vermelden, die doen zien, hoe de arbeid zich uitbreidt, en getuigenis afleggen van den zegen GODS, die mocht worden ontvangen.

In Poerbolinggo deelde Dr ESSER mee, dat daar sinds de laatste visitatie een Hollandsch-Javaansche school was opgericht, aan het hoofd waarvan Mejuffrouw WEEDA staat; aan die school is een Fröbelschool verbonden. Dringend heeft deze school versterking noodig, daar het aantal leerlingen, bovendien verdeeld over vijf klassen, te veel van haar arbeidskracht vergt. Voor het hospitaal te Poerbolinggo, dat tot hertoe ondergebracht was in gebouwen van zeer tijdelijk materiaal, was een plan ontworpen, waarvan bestek en tekening met een aanvraag om subsidie bij de Regeering waren ingediend. Zoodra deze subsidie afkomt, kan met de oprichting van meer duurzame gebouwen begonnen worden.

Over het algemeen zijn de scholen op dit terrein toegenomen, ook het gehalte der scholen werd merklijk beter; ditzelfde kon worden medegedeeld omtrent alle terreinen.

De school in Poerbolinggo zelf moest echter den laatsten tijd nog al eens leerlingen afstaan aan een in de nabijheid opgerichte Gouvernements-school.

In Keboemen kon worden meegedeeld, dat daar een Hollandsch-Javaansche school was opgericht, aan het hoofd waarvan Mej. VAN DER KOUWE staat; evenzoo zou er binnenkort een Hollandsch-Javaansche school worden opgericht in Gombong, waarvan de onderwijzer, de heer POT, reeds was benoemd. Zoodra deze school geopend wordt, zal de Hollandsch-Javaansche school van Keboemen worden omgezet in een Hollandsch-Javaansche meisjesschool.

Voor den Medischen dienst in Keboemen wordt er met ijver gezocht naar een dokter. In Poerworedjo konden ons, vanwege de afwezigheid van Ds INGWERSEN, geen bijzonderheden worden meegedeeld.

In Djokja werd meegedeeld, dat Solo met de komst van Ds VAN ANDEL een zelfstandig terrein was geworden.

In September zou er een Hollandsch-Javaansche school worden geopend, waarvan de heeren OFFRINGA en SCHMIDT als onderwijzers waren benoemd. Ook de Medische dienst breidt zich steeds uit; het aantal hulp-ziekenhuizen was in den laatsten tijd vermeerderd met een hulp-ziekenhuis te Toeren, terwijl binnenkort ook op andere plaatsen dergelijke hulp-hospitalen zullen verrijzen. Voorts deelde Ds ZWAAN nog mee, dat er elke week koempoelan wordt gehouden in de gevangenis, die door ongeveer tweehonderd (200) hoorders wordt bijgewoond. In Solo deelde Ds VAN ANDEL mee, dat het pas opgerichte hospitaal aldaar met Dr VOGELASANG als directeur aanvankelijk gezegend werkt. De polykliniek werd door een toenemend aantal patiënten bezocht, terwijl de interne patiënten alle plaatsen van het voor hospitaal ingerichte huis bezetten. Plannen voor een hospitaal waren in de maak. Evenzoo bestonden er plannen om tot den bouw van een geschikt kerkgebouw te geraken, noodig voor de vele

koempoelanbezoekers, die tot hertoe nog in de school moesten worden ondergebracht.

Ds VAN ANDEL kon met dankbaarheid mededeelingen doen van den colportage-arbeid, die daar met veel succes wordt uitgeoefend.

In Magelang werden als bijzonderheden medegedeeld: de oprichting van een Hollandsch-Chineesche school, die met 67 leerlingen werd geopend; aan het hoofd van deze school staat de heer JANSZ, bijgestaan door Mejuffrouw PRUIJS, terwijl als derde leerkracht was benoemd Mejuffrouw WIJERS. Binnenkort zal Magelang ook een Hollandsch-Javaansche school rijk zijn, wanneer de school uit Temanggoeng naar daar zal zijn overgeplaatst. Bovendien bestaat er in Magelang een Hollandsch-Javaansche cursus, waar in de avonduren les gegeven wordt aan volwassen Javanen.

Op alle posten werd ook geïnformeerd naar de verhoudingen tusschen de Christenen en de Mohammedaansche bevolking, ook met het oog op de Sarekat-Islam. Op de meeste plaatsen waren die verhoudingen goed en bemerkte men weinig of geen nadeeligen invloed van deze vereeniging. Een uitzondering daarop maakt Poerbolinggo, waar een groote afdeling van de Sarekat-Islam bestaat, waarvan vele leden vaak een vijandige houding aannemen tegen de Christenen. Leden van deze afdeling namen niet alleen hun kinderen van de school maar weigerden ook alle hulp aan onze Christenen, zelfs bij begrafenissen. In Temon is de invloed van de Sarekat-Islam merkbaar bij de school, waar den laatsten tijd enkele kinderen van werden afgenomen, wier ouders lid van de Sarekat-Islam zijn. Op andere plaatsen werd er weinig van den invloed van de Sarekat-Islam bespeurd. In het Magelangsche zijn er zelfs tal van leden der Sarekat-Islam, die getrouw de koempoelans bijwonen. In Poerbolinggo staat echter tegenover de vijandige houding van sommige leden der Sarekat-Islam weer, dat er hier en daar zijn, die nader tot het Christendom gebracht zijn, in zooverre zij juist dank zij de actie der Sarekat-Islam over godsdienstvragen beginnen na te denken. Op andere plaatsen werd meegedeeld, dat vroeger, toen de Gemeenten pas ontstonden, de verhoudingen tusschen Christenen en Mohammedanen eenigszins gespannen waren en een zekere ijver bij de Mohammedanen ontwaakte; naarmate de Christenen en hun bedoelingen beter gekend werden, naar die mate luwde de ijver der Mohammedanen en maakte tijdelijke opwaking plaats voor achteruitgang.

3. Advies werd weinig gevraagd; wanneer er zaken zijn, waarover de Missionaire predikanten gaarne advies begeeren, brengen zij die zaken meestal op de vergaderingen der Missionaire arbeiders.

Toch waren er enkele vragen.

In Poerworedjo werd door den helper van Kesingi en Dermasari gevraagd, hoe te handelen met leden der Gemeente, die door noodzakelijken arbeid verhinderd waren de middagsamenkomsten bij te wonen. Die noodzakelijke arbeid bestaat in het aftappen van een palmsoort, dat iederen dag op bepaalde tijden moet gebeuren.

Ds VAN ANDEL wenschte gaarne advies over de vraag op welke wijze hij het best zijn roeping kon vervullen ten opzichte van zijn geheele terrein, waarvan nu slechts enkelen door den Zendingsarbeid werden bereikt; terwijl Ds MERKELIJN gaarne wenschte te weten, hoe hij bij het geringe aantal helpers, waarover hij beschikt, den arbeid moet verrichten in de verschillende dessa's, waar velen geneigd zijn de prediking des Woords, zoo die daar plaats vond, bij te wonen; door gebrek aan helpers kon hij echter door die eenigszins geopende deuren niet binnengaan; hij zou gaarne den weg weten om aan geschikte krachten te komen.

De visitatoren vonden het meest gewenscht ook deze vragen op de vergaderingen te brengen.

Hiermede hebben wij een kort overzicht gegeven van den Zendingsarbeid op de terreinen der Gereformeerde Kerken. Het voornaamste gedeelte stemt zeker tot dankbaarheid voor den zegen, dien GOD heeft willen schenken, ook al werden de teleurstellingen niet gespaard en al is er ook met het oog op de tijden, die we doormaken, wel eenige zorg. We weten echter dat ook op Java geen arbeid zoo zeker is in zijn uitkomst als de arbeid der Zending.

Moge ook dit rapport aanleiding zijn tot een vermenigvuldiging Uwer gebeden voor den arbeid op Java.

Namens de Deputaten der Generale Synode voor de Zending:

Ds H. DIJKSTRA, *h. t. Voorzitter.*

Dr J. HANIA, *h. t. Secretaris.*

BIJLAGE 2.

(Zie hoofd 18 van dit rapport sub 10).

Rapport inzake de „verbetering”
van de „voorbereiding der
Missionaire predikanten”.

Aan de Generale Synode te 's Gravenhage.

De Generale Synode van Zwolle (1911) droeg aan hare Deputaten voor de Zending onder Heidenen en Mohammedanen op om de volgende Synode te dienen van advies over de vraag, „in hoeverre de voorbereiding der Missionaire predikanten verbetering behoeft”. De Deputaten moesten daartoe inwinnen het oordeel van „de Missionaire arbeiders en desgewenscht ook van anderen”¹⁾. Dit besluit nam de Zwolsche Synode naar aanleiding van een drietal voorstellen, die bij haar waren ingekomen omtrent „verbetering” van die „voorbereiding der Missionaire predikanten”;

één voorstel uit Drente, waarin voorgesteld werd om „ernstig” te overwegen, „of de voorbereiding voor de Missionaire predikanten niet moet verbeterd worden”, en waarbij dan opgewekt wordt om daartoe zoo mogelijk de noodige maatregelen te nemen”;

een 2e voorstel uit Zeeland, waarin niet op den „ernst”, die bij het overwegen in acht te nemen ware, de nadruk wordt gelegd, maar het „oog op den eisch des tijds” wordt gevestigd en dies wordt gezegd: „Met het oog op den eisch des tijds regele de Generale Synode de Theologische studiën van onze Dienaren des Woords met name voor de a.s. Missionaire Dienaren zóó, dat ook onderwijs worde gegeven in de Zendingwetenschap”;

en eindelijk een derde voorstel uit Gelderland, waarin noch op „ernstig overwegen”, noch „op den eisch des tijds”, noch op iets anders wordt gewezen om het voorstel aan te dringen” maar enkel aan de Synode wordt voorgelegd om te besluiten, dat zij „hare Deputaten naar Art. 4 Zendingssorde opdrage eene betere regeling der opleiding van de aanstaande Missionaire Dienaren des Woords te ontwerpen”²⁾.

Dit drietal voorstellen, uit de Kerken in het Noorden, in het midden en in het Zuiden des lands ingekomen, heeft toen, blijkens Art. 86 der Zwolsche Acta, geleid tot het besluit, dat aan de Deputaten bovengenoemd werd opgedragen om aan deze Haagsche Synode een „advies” te geven over de vraag in hoeverre de „voorbereiding der Missionaire predikanten verbetering behoeft”.

Uwe Deputaten, met deze opdracht belast, hebben in meer dan eene van hunne vergaderingen zich met dit punt beziggehouden.

Een eerste bespreking leidde er toe, dat besloten werd — zooals de Zwolsche Synode ook had aangeduid — *vele* „adviezen in te winnen”. Daartoe hebben zij zich gewend tot:

- a. al de Missionaire arbeiders op Soemba;
- b. al de Missionaire arbeiders op Java, met inbegrip van onderwijzers en artsen;
- c. de predikanten bij de Kerken van Soerabaia en Batavia;
- d. de Deputaten voor de Zending onder de Joden, door de Generale Synode benoemd;
- e. de Deputaten naar Art. 4 der Zendingssorde;
- f. de Hoogleeraren aan onze Theologische School te Kampen en
- g. de Hoogleeraren aan de Theologische Faculteit van de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Het vraagstuk is van hoog belang; gelijk de Kerken in Nederland op hare Synoden bij herhaling hebben uitgesproken³⁾; naar veel licht over dit punt zagen uwe Deputaten dies uit, met de hope, dat zij in dat licht het noodige licht zouden zien.

De ingekomen adviezen waren *met vele*. De meesten van hen, aan wie om advies werd gevraagd, hebben zeker in hun hart het vereerende waardeeringsoordeel gehad: Wij durven, ook zonder *ons* advies, het uitbrengen van *hun* advies wel aan de Deputaten overlaten.

Onder het weinige, dat inkwam, neemt het „advies” van de Bijzondere Vergadering der Missionaire predikanten op Midden-Java de voorname plaats in; terwijl het advies van de Vergadering der Missionaire predikanten op Soemba — bijna een zuivere echo van het advies van Midden-Java — eveneens belangrijk is⁴⁾.

¹⁾ Acta Zwolsche Synode, Art. 86.

²⁾ Acta Zwolsche Synode, blz. 16/17, F 5, 6, 7.

³⁾ Vgl. ook o.a. wat VOETIUS hiervan schreef, zie Dr H. A. VAN ANDEL, „de Zendingssleer van VOETIUS”, bladz. 122-124 en 154-156.

⁴⁾ Het eerste advies is mede uitgebracht door Ds BAKKER, die ook reeds vroeger aan Deputaten geadviseerd had om de Theologisch missionaire vakken aan alle studenten te laten onderwijzen en de taal-studie vooral in Indië te doen geschieden. Br. BAKKER verwees daarvoor naar zijn artikel in de Macedoniër uit 1911, blz. 161-164.

Na overweging van deze en nog een paar andere stukken hebben Deputaten zich nog bij herhaling weer met de gewenschte „verbetering” der „voorbereiding” bezig gehouden en eindelijk besloten U het volgende advies aan te bieden:

1. De Particuliere Synode van Zeeland wees er in 1912 op, dat alle „onze Dienaren des Woords wel onderwijs mochten ontvangen in de Zendingswetenschap”. Die zelfde gedachte wordt ook uitgesproken in het advies van de „Bijzondere Vergadering der Missionaire predikanten op Midden-Java” en evenzoo in het „advies van de Missionaire Dienaren des Woords op Soemba”. Zelfs wijzen die beide adviezen er op, dat de Zendingswetenschap wel tot examen-vak mocht worden „verheven” „én door de scholen én door de Kerken”, althans voor zoover betreft „Zendingsmethode en Zendingsgeschiedenis”; terwijl dan „Elenctiek” tot testimonium-vak zou kunnen worden gemaakt.

Uwe Deputaten veroorloven zich omtrent dit punt deze twee opmerkingen:

a. Sinds de Synode van 1911 is deze kostelijke vooruitgang gekomen in de opleiding van „onze Dienaren des Woords”, dat thans en aan de Theologische School te Kampen en aan de Vrije Universiteit te Amsterdam onderwijs wordt gegeven in de Zendingswetenschap; aan de Hoogleeraren Dr SILLEVIS SMIT en Dr HOEKSTRA is dit onderwijs opgedragen bij hunne benoeming. Het zou zeker zeer gewenscht wezen, dat aan eene of aan elk der beide genoemde inrichtingen minstens één of twee Hoogleeraren werkzaam waren, die zich geheel aan het onderwijs in de Zending wijden konden. „Kome het spoedig zoover!” wenschen Uwe Deputaten; toch is het verblijdend, dat er een begin is gemaakt met onderwijs in „de Zending”. Het kleine stekje groeie op en uit tot een krachtigen, sierlijken boom!

b. In de 2e plaats valt hier echter op te merken, dat Uwe Deputaten dit punt hier verder moeten laten rusten, omdat de hun gegeven opdracht inhoudt, zich te beperken tot de „verbetering” van de „voorbereiding der a.s. *Missionaire* predikanten”.

2. Wat dan in 't bijzonder de vorming van de a.s. *Missionaire* predikanten aangaat, gaat onze Zendingsoorde *er van uit*¹⁾:

dat de a.s. Missionaire predikanten allereerst de „gewone” opleiding ontvangen, die noodig is voor elken Dienaar des Woords, welke hier in het land wenscht te arbeiden, en bepaalt die Zendingsoorde, in Art. 6, dat de Missionaire predikanten bovendien bekwaamd moeten zijn in de volgende vakken:

1. Kennis van het land, het volk en de religie, in betrekking tot het aangewezen Zendingsterrein;

2. geschiedenis van de Zending, bijzonder van die in Nederlandsch-Indië;

3. theorie der Zending naar Gereformeerde beginselen;

4. de Elenctiek, in betrekking tot de pseudo-religiën op het Zendingsterrein.

Het advies van de Broeders op Midden-Java handelt ook over deze zaken.

Het stemt in met hetgeen, waarvan de Zendingsoorde *uitgaat* inzake de opleiding, en het zegt omtrent hetgeen de Zendingsoorde in Art. 6 *bepaalt*:

„De Missionaire dienaren hebben zich te bekwamen in de Zendingswetenschap (Zendingsmethode, Zendingsgeschiedenis en Elenctiek) en in Land-, taal- en volkenkunde, speciaal van het terrein, waarop zij zullen arbeiden”.

Vergelijken wij dit gedeelte uit het advies met Art. 6 der Zendingsoorde, dan zien wij:

a. dat Zendingsgeschiedenis, Elenctiek, kennis van land en volk en in de Zendingsoorde en in het advies van Midden-Java worden genoemd;

b. dat van „kennis van de religie, in betrekking tot het aangewezen Zendingsterrein”, in het aangehaalde gedeelte van het advies *niet* wordt gesproken, doch later in het advies „de religie” *wel* wordt genoemd; zoodat „kennis van de religie” ook voorkomt en in het advies en in de Zendingsoorde;

c. dat „Zendingsmethode” in de Zendingsoorde niet speciaal wordt genoemd, doch wel in het advies; daarentegen „Theorie der Zending naar Gereformeerde beginselen” wel weer voorkomt in de Zendingsoorde, doch niet in het advies. Nemen wij nu aan, dat „Zendingsmethode” beschouwd mag worden als een onderdeel van „Theorie der Zending”, dan kunnen wij zeggen, dat en in de Zendingsoorde en in het advies ook aan de Zendingsmethode is gedacht. En

d. dat dan alleen maar de *taal* overblijft als het eenige punt, dat in de Zendingsoorde niet uitdrukkelijk is vermeld, doch wel opzettelijk wordt genoemd in het *advies*.

Bij het opstellen van de Zendingsoorde in 1902 is ook wel aan de taal gedacht; enkele Uwer Deputaten, die de eer genoten hebben het Concept-Zendingsoorde mede in gereedheid te brengen voor de Synode van 1902 te Arnhem, weten dat nog zeer

¹⁾ Zie Art. 4, 1e alinea.

wel; doch in de Zendingsorde is bij Art. 6 de taal met opzet niet *vermeld*, omdat zij daar dan als examen-vak moest voorkomen, en destijds was er in onze Gereformeerde Kerken nog niemand, die dan in dat vak kon examineren.

Van al die genoemde vakken vallen nu Zendingstheorie (hieronder Zendingmethode), Zendingsgeschiedenis en Elenctiek meer bijzonder binnen de grenzen der Theologie, zoodat deze vakken aan de Theologische School en in de Theologische Faculteit der Vrije Universiteit kunnen worden onderwezen.

Doch de andere vakken: kennis van het land, van het volk, van de religie en van de taal, behoorren meer bijzonder tot de Literarische Faculteit. En nu zouden de Broeders op Java, en ook op Soemba, blijkens hunne adviezen „liefst zien”, dat daarvoor dan een leerstoel in de Literarische Faculteit aan de Vrije Universiteit werd opgericht. Studenten, die lust hebben in den Zendingdienst, zouden dan de colleges van den Hoogleraar in deze vakken kunnen bijwonen, en bij eventueele beroeping naar Midden-Java of Soemba spoedig in die vakken kunnen worden geëxamineerd. Terwijl predikanten, die reeds bij eene Kerk dienden, en de studie in die vakken nog niet hadden gemaakt, eerst nog (of weer) naar de Universiteit zouden moeten en er „ongeveer twee jaar” zouden moeten blijven, teneinde zich in die vakken te bekwamen.

Omdat het evenwel niet zoo gemakkelijk is, om aan de Vrije Universiteit zoo'n leerstoel in de Literarische Faculteit te openen, vonden de Broeders op Java en Soemba, bij gebrek aan beter, het beste, dat de a.s. Missionaire predikanten, zolang die leerstoel er niet is, dan maar „ongeveer twee jaar” — de Broeders op Soemba spreken zonder beperking van „twee jaar” — gaan studeeren te Leiden in de Indische talen en in de Land- en volkenkunde van Nederlandsch-Indië. Geheel voldoet die uitweg den Broederen natuurlijk niet, doch zij kennen geen betere, zoodat zij dit voorshands als het h. i. beste aanraden ¹⁾.

Uwe Deputaten kunnen zich met die gedachten vrijwel vereenigen. Als aan de Theologische School te Kampen en aan de Vrije Universiteit geen Onderwijs in Land-, taal- en volkenkunde en in de religie, met betrekking tot 't aangewezen Zendingsterrein, wordt gegeven, dan is ook h. i. gewenscht, dat de a.s. Missionaire Dienaren een tijdlang elders in die vakken studeeren, en komt Leiden daarvoor zeker bijzonder in aanmerking.

Daarbij een bepaalden tijd van „2 jaar” of „ongeveer twee jaar” te bepalen, vinden Deputaten minder gewenscht, omdat er soms bijzondere omstandigheden kunnen zijn, die zeer spoedige uitzending noodig maken.

3. Voorts wordt er in de rapporten van Midden-Java en Soemba op gewezen, hoe gewenscht het is, dat de a.s. Missionaire predikanten, die naar Indië gaan, als zij op *Soemba* zullen arbeiden, eerst op *Soemba* nog „ongeveer één jaar” voorbereiding ontvangen tot het aanleeren van de Soembaneesche taal en religiën; of, als zij op *Java* zullen werkzaam zijn, daar eerst nog een jaar studeeren in het Javaansch.

Bij herhaling is toch gebleken, dat de Missionaire predikanten, die spoediger aan den „practischen arbeid” begonnen, hoe goed zij het ook bedoelden, zich toch niet genoegzaam verstaanbaar konden uitdrukken en dies ook niet goed werden verstaan.

En ontkend kan zeker niet, dat eene taal, vooral met 't oog op het spreken, het best kan worden aangeleerd in eene omgeving, waar zij altijd wordt gesproken.

Zal nu echter op *Soemba* in het Soembaneesch en op *Java* in het Javaansch worden gestudeerd, dan zijn er „taalgeleerden” noodig, onder wier leiding de studie kan plaats hebben. De Kerken in de „3 provinciën” zoeken reeds naar zoo'n „taalgeleerde” voor *Soemba*, en de Broederen op Midden-Java vestigen er in hun advies de aandacht op, dat wel gewenscht ware om „uiting (uitvoering) te geven” aan „den wensch” van de Generale Synode van Middelburg om uit te zien naar een „hoogleraar of doctor in de Elenctiek”, die zich op *Java* zou kunnen en willen geven aan drieërlei arbeid:

1°. aan opleiding van helpers bij den dienst des Woords in samenwerking met den Docent aan de Keucheniuschool;

2°. aan bestrijding van den Islam; en

¹⁾ De Broeders van Midden-Java wijzen ook nog op een cursus voor Zendingarbeiders onder de Mohammedanen, die geopend is te Kaïro onder den naam van „Study centre for Arabic and Islam”. Er zijn hun echter te weinig gegevens bekend om dienaangaande nu reeds een bepaald voorstel te doen.

Deputaten gaan daarop dan nu ook niet verder in:

a. omdat ook hun zeer weinig van dien cursus te Kaïro bekend is;

b. omdat de Missionaire Dienaren voor *Soemba* er in elk geval weinig belang bij zouden hebben; en

c. omdat elke Zendende Kerk altijd volkomen bevoegd is om haren a.s. Missionairen Dienaar eenigen tijd te laten studeeren ook in Kaïro.

30. — waarop het in dit rapport speciaal aankomt — aan de leiding van de taalstudie der Missionaire predikanten.

Aan uwe Deputaten kwam ook dit punt zeer uitnemend voor. Gelijk voor Soemba reeds wordt gedaan, moge ook voor Java geschieden! Men zie naar iemand uit, die op Java zou kunnen optreden o.a. ter wetenschappelijke bestrijding van de valsche religie en ter onderwijzing in de Javaansche taal.

Misschien zouden de Kerken aan de Deputaten der Generale Synode kunnen opdragen zich met dat „uitzien” of ook „voorzien” te belasten.

Zoolang echter voor Soemba of Java zoo'n „taalgeleerde” nog niet gevonden is en het toch zeer wenschelijk is, dat de Missionaire predikanten, als zij op Java of Soemba komen, eerst minstens één jaar „opleiding” ontvangen in de Javaansche of Soembaneesche taal, komt het uwen Deputaten het beste voor, dat die „opleiding” dan maar, voorshands zoo goed het kan, gegeven worde op Soemba door een of meer der Dienaren en (of) misschien ook door den school-inspector, en op Java door een of meer der predikanten en (of) door den Directeur der Keuchenius-school.

Onder nadere regeling, b.v. door Deputaten der Generale Synode voor de Zending te treffen, in overleg met de Zedende Kerken en de Missionaire arbeiders op Java en Soemba, zou dan voorts door uwe Vergadering kunnen worden bepaald, dat de Missionaire arbeiders in Indië worden gemandateerd om aan de a.s. Missionaire Dienaren een examen af te nemen in de Javaansche of Soembaneesche taal en hun bij gunstigen uitslag vrijheid te geven om in de taal des volks op te treden.

4. Het advies van de broeders op Java maakt eindelijk ook nog melding van Medische vorming onzer a.s. Dienaren. Het wordt echter onnoodig gevonden om te bepalen, dat de a.s. Missionaire Dienaren eerst nog een Medischen cursus moeten doorloopen.

Uwe Deputaten zijn eveneens van oordeel, dat dienaangaande door de Synode geen bindende bepalingen moeten worden gemaakt. Lettende op de uitbreiding van „de Medische Zending” en op de mogelijkheid, dat over niet zoo langen tijd op elk Zendingsterrein op Midden-Java en op Soemba een Zendingshospitaal zal geopend zijn, onder leiding van Missionaire artsen, is het, naar het oordeel uwer Deputaten, overbodig te achten, om ter „verbetering” van de „opleiding” der a.s. Missionaire Dienaren op speciale Medische voorbereiding aan te dringen.

Resumeerende komen uwe Deputaten dan tot deze slotsom:

- a. dat zij met dankbaarheid kunnen constateeren, hoe er sinds 1911 reeds verbetering in de opleiding der a.s. Missionaire predikanten is aangebracht, doordat nu èn aan de Theologische School te Kampen èn aan de Vrije Universiteit te Amsterdam — in de Theologische Faculteit — eenig onderwijs wordt gegeven in de Zendingswetenschap;
- b. dat zij — als vallende buiten hun mandaat — zich onthouden van advies omtrent hetgeen al „onze Dienaren des Woords” voortaan wel mogen weten van „de Zending”;
- c. dat zij eene speciale Medische vorming der a.s. Missionaire Dienaren thans niet meer als bepaald noodzakelijk beschouwen, en daarom dienaangaande ook geen voorstellen doen; en
- d. dat zij aan de Synode aanraden te besluiten, inzake de „verbetering” van de „voorbereiding der a.s. Missionaire predikanten”:
 1. dat de vakken, die in Art. VI der Zendingsoorde worden genoemd, alle als gewenscht en noodzakelijk worden gehandhaafd;
 2. dat bovendien eene Zedende Kerk — al of niet in samenwerking met andere Kerken, — bijaldien zij iemand wil uitzenden als Missionair predikant, hem indien eenigszins mogelijk eerst ook late studeeren in de „Indologische vakken”, speciaal in die, welke meer bijzonder van belang zijn voor het terrein, waar hij zal arbeiden;
 3. dat deze studie-tijd in den regel twee jaar dure;
 4. dat de Missionaire predikanten, na aankomst in Indië eerst nog minstens een vol jaar zullen studeeren in de taal van het volk, waaronder zij arbeiden zullen;
 5. dat het beste ware, als hun dit taal-onderwijs door een Gereformeerden taalgeleerde werd gegeven;
 6. dat de Generale Deputaten gemachtigd worden om uit te zien naar zoo'n taalgeleerde voor Java¹⁾, die tevens bekwaamheid heeft en lust om op wetenschappelijke wijze de valsche religie te bestrijden; en dat zij zich, zoodra zij zoo iemand mochten vinden, tot de Zedende Kerken voor Midden-Java wenden, opdat hij in overleg met deze en voornamelijk door den finantieelen steun van deze Kerken worde uitgezonden;

¹⁾ De Kerken in Groningen, Drente en Overijsel zijn in dat opzicht reeds geruimen tijd diligent.

7. dat zoolang zoo'n „taalgeleerde" op Java en Soemba niet is, het noodige taal-onderwijs aan de Missionaire Dienaren in Indië zooveel mogelijk gegeven worde door een of meer der Missionaire arbeiders in Indië; nader met hen te regelen door de Deputaten der Generale Synode voor de Zending;
8. dat de Missionaire predikanten eerst dan mogen optreden „in de taal des volks," als zij zich onderworpen hebben aan een taal-examen, dat met gunstigen uitslag is bekroond; en
9. dat voor dit examen enkele Missionaire arbeiders in Indië als examinatoren worden aangewezen; nader met hen te regelen door de Deputaten der Generale Synode voor de Zending.

Indien uwe Vergadering zou kunnen besluiten tot aanneming van dit advies, dan was, naar het oordeel uwer Deputaten, daardoor, onder den zegen des HEEREN, weer eene goede schrede voorwaarts gedaan op den weg van „verbetering" der „voorbereiding van onze Missionaire Dienaren."

Leide u bij uwe beraadslagingen ook over dit punt de Heilige Geest!

Namens de Deputaten der Generale Synode voor de Zending:

Ds H. DIJKSTRA, *h. t. Voorzitter.*
Dr J. HANIA, *h. t. Secretaris.*

BIJLAGE 3.

(Zie hoofd 18 van dit rapport, sub 11).

ADVIES inzake „wijzigingen in de Zendingsorde".

Aan de Generale Synode te 's Gravenhage.

De Generale Synode van Zwolle besloot, naar aanleiding van ingekomen missives, aan de nieuw te benoemen Deputaten op te dragen het punt van „wijzigingen in de Zendingsorde" onder de oogen te zien en zoo noodig daarover bij de e.k. Generale Synode concept-voorstellen in te dienen¹⁾.

Uwe Deputaten hebben aan die opdracht voldaan en zich met het vraagstuk van de herziening van de Zendingsorde of het aanbrengen van „wijzigingen in de Zendingsorde" bezig gehouden. Zij hebben nagegaan, of het h. i. ook noodig was geworden om een of meer artikelen van de tegenwoordige Zendingsorde of min of meer te wijzigen, of die te doen vervallen, of ook noodzakelijk was geworden, dat nieuwe artikelen in de Zendingsorde moesten worden aangebracht.

Zij zouden dan in dat geval „concept-voorstellen" kunnen ontwerpen en die bij de Synode hebben kunnen indienen.

Om nu te onderkennen of de genoemde gevallen aanwezig waren, meenden Uwe Deputaten op vier dingen te moeten acht geven, n.l.:

a. Op de vraag: Geven de artikelen of de uitdrukkingen of de enkele woorden van de tegenwoordige Zendingsorde ook aanleiding tot misverstand?

Hun oordeel, d. i. dus hun antwoord op deze vraag luidt: *Neen*. Misschien zou, zooals ter vorige Synode ook reeds is opgemerkt in de ingekomen stukken, het woord *plaats* of *post* wel eens kunnen worden veranderd in „*termen*"²⁾; doch hierbij geldt ook nu nog, zooals door de Commissie van prae-advies ook reeds in 1911 ter Zwolsche Synode is opgemerkt, dat bij eenig nadenken toch zeer wel kan worden gevat wat bedoeld is geworden. Ook nu nog worden in het spreken die woorden wel door elkaar gebruikt. En de langere uitdrukkingen of zinsneden en evenzoo de artikelen als geheel zijn ook wel zoo duidelijk gesteld, dat ook daarom geen concept-voorstellen, die „wijzigingen" inhouden, behoeven te worden ontworpen.

b. Er moest gelet op de vraag: Zijn er in den laatsten tijd ook beschouwingen gehouden op vergaderingen of stukken geschreven in bladen en tijdschriften of besluiten genomen in Classes of Particuliere Synoden, waaruit duidelijk is gebleken, dat de grondlijnen of beginselen, waarop de Zendingsorde, om zoo te zeggen, is gebouwd, niet juist zijn, wijziging behoeven; en dies ook wijzigingen in de Zendingsorde moeten worden voorgesteld aan de Synode?

¹⁾ Acta Zwolsche Synode, Art. 51.

²⁾ Acta Zwolsche Synode, blz. 181 onderaan, 182 bovenaan.